

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Dějiny obce Želechovice do roku 1945

Magisterská diplomová práce

Michaela Pěntáková

Historie

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Papajík, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně s pomocí níže uvedených zdrojů.

V Olomouci dne 25. dubna 2013.

.....

Obsah

Úvod	4
Rozbor pramenů a literatury	6
Obec v současnosti	10
Název obce	13
Pečeť	15
Osídlení v pravěku a raném středověku	16
Období středověku	19
Součástí šternberského panství	24
Obec po roce 1848	38
První světová válka	44
První republika	50
Období po mnichovské dohodě	69
Protektorát Čechy a Morava	72
Církevní záležitosti	76
Kostel	77
Hřbitov	79
Škola	81
Hasičský sbor	85
Živnosti	92
Spolky	94
Závěr	97
Prameny a literatura	98
Obrazové přílohy	102
Summary	107
Anotace	108

Úvod

Posledních zhruba 20 let se stalo trendem psát dějiny obcí. Mnoho obcí má nějaké výročí, nejčastěji je to několikáté jubileum od první písemné zmínky. Lidé se zase začínají zajímat o historii, ohlížejí se do minulosti, hledají své předky, své kořeny. A ty jsou mnohdy spojeny s osudem určité obce, v níž některé rody žily odnepaměti. Hledá se, pátrá, až jim před očima začne vznikat ucelený obraz o osudech obce nebo kraje. Občané zjišťují, jak jejich předkové žili, zda se měli v minulosti dobře, či zda trpěli pod vládou kruté vrchnosti, jak se mnozí učili v hodinách dějepisu. Každé město, obec i malá víska mají svou jedinečnou minulost určenou polohou, povahou lidí a majiteli panství.

I já jsem se pokusila vytvořit mozaiku z malých střípků tvořících minulost. Není to snadná práce. Materiálu k bádání je obrovské množství, ale ne všechno lze použít a ne vždy se zachovaly prameny ke všem obdobím. Mnohdy v historické „skládačce“ chybí celé roky a my tam necháme prázdné nevyplněné pole, nebo se musíme dohadovat a domýšlet, co se dělo.

A i tenkrát, pokud prameny máme, nám mohou podávat neúplný, neucelený obraz, mohou se rozcházet a být rozporuplné. V tomto případě člověk musí pečlivě hledat a vybírat co z toho je pravda, splétat „provázek“ historie, ačkoliv některé nitky nám tak zoufale schází a jen velmi těžko se navazují další. Vyvstanou různé otázky, na jedny odpověď nalezneme, jiné nám zůstanou utajeny.

A proč zrovna psát dějiny malé obce? Navíc obce, u které se na první pohled může zdát, že se do dějin nezapsala žádným velkým historickým činem. První pohled může být mylný a už po krátké době bádání můžeme zjistit, že opak je pravdou. Člověk nikdy neví, co objeví, že? Například právě takové Želechovice. Je to malá obec s několika sty obyvateli, nestojí tu ani žádná zřícenina, ani zámek, vrchnost se tu nikdy nezdržovala. Přesto mají Želechovice obrovský význam z archeologického hlediska a jsou důležité pro poznání pravěkého osídlování na našem území. V pozdějších letech se znovu staly výjimečné svými privilegii, díky kterým zdejší poddaní nemuseli robotovat.

O tom, jak výjimečného práva se jim dostalo, si nejspíš byli odjakživa vědomi,¹ ale teprve se zrušením poddanství se to ukázalo v plné šíři.

Při své práci jsem se snažila sepsat historii Želechovic od počátku osídlení až do poloviny 20. století. Jsem si vědoma toho, že ne vždy se mi to zcela podařilo, některé aspekty lidského života mi jistě zůstaly utajeny. Přesto doufám, že se mi aspoň trochu povedlo podat ucelenější obraz dějin jedné malé, ale ne bezvýznamné obce.

Zcela logickou metodou je vyhledávání pramenů a dostupné literatury, které budou následně analyzovány a zpracovány, v některých případech dojde ke komparaci.

Pokud jde o dělení mé práce, nejprve jsem přikročila k obecným záležitostem, jako je poloha a vzhled obce, její název a pečeť. Dále jsem pokračovala už samotnými dějinami. V první části jsem postupovala chronologicky, ve starší (středověké) době jsem se snažila zmapovat především změny v majitelích vsi, s postupem doby, a zároveň nárůstem dochovaných pramenů, jsem se pokoušela popsat i další aspekty běžného života zdejších obyvatel. Na konci práce jsou zvlášť kapitoly o církevních záležitostech, škole, hasičském sboru a živnostech. Tyto záležitosti byly pro zdejší lid natolik důležité a významné, že jsem považovala za nejlepší řešení oddělit je od textu do samostatných kapitol. V několika případech nešlo některé záležitosti oddělit, a proto se mohou promíchávat a opakovat.

Ještě je potřeba se zmínit o číslech popisných. V pramenech nenajdeme vždy uvedené popisné číslo, ale ani v případě kdy uvedena jsou, jsem je ne vždy uvedla. V některých případech jsem to nepovažovala za nezbytné, někdy by to spíše působilo zmatečně.

U citovaných pramenů jsem psala číslo kartonu jestliže se jednalo o spisy. Pokud karton uveden není, pramenem je listina nebo kniha.

¹ Protože si pečlivě střežili své listiny, ale o tom je psáno níže.

Rozbor pramenů a literatury

Při svém bádání jsem vycházela především z pramenů uložených v Státním okresním archivu Olomouc. Pro mnou zkoumané období zde můžeme hledat hned v několika dostupných fondech. První a zároveň jistě tím nejdůležitějším je Archiv obce Želechovice. Obsahuje materiály od roku 1436 až po konec druhé světové války, kdy byl v obci v květnu 1945 ustaven Místní národní výbor. Fond zpracoval a v roce 1993 inventarizoval PhDr. Miroslav Koudela.

Unikátní je dochovaný soubor listin z let 1436–1817, který neunikl pozornosti moravské historické obce, a nejvýznamnější listiny byly otištěny v Praskově Listináři Selského archivu.² Obec o tyto své listiny vždy pečlivě dbala a věnovala jim náležitou péči. Ve starších dobách je kvůli bezpečnosti měli uložené na radnici v Uničově a kdykoliv je chtěli vidět nebo si je přečíst, vydali se společně do Uničova, kde jim je předložili. I o zbylou starší registraturu se pečlivě starali, ale ta byla na obecním úřadě uložena bez jakéhokoliv vnitřního uspořádání.

Ze starších písemností je cenná i památní kniha z let 1682-1824, do níž se zapisovala různá nařízení vrchnosti a panovníka, a gruntovnice vedená od konce 17. století.

Jádrem celého fondu je registratura obecního úřadu v letech 1850-1945. Především se jedná o zápisy z jednání obecního zastupitelstva v letech 1864-1941, z kterých jsem čerpala značnou část informací pro toto období.

Najdeme zde i několik pamětních spisů uchovávaných v báni želechovické věže, které mapují především první polovinu 18. století a plasticky nám vykreslují spory poddaných s vrchností a rovněž i myšlení tehdejších lidí.

Dalšími dvěma fondy, které jsem využila, byly Sbor dobrovolných hasičů a Vodní družstvo Želechovice. Oba tyto fondy jsou nezpracované a tedy veřejnosti nepřístupné. Tímto bych chtěla poděkovat řediteli okresního archivu v Olomouci, panu dr. Kaňákovi, že mi dovolil do zmíněných fondů nahlédnout. Protokoly z jednání hasičského sboru se staly hlavním zdrojem informací pro kapitolu Hasičský sbor.

² Jedná se o listiny z let 1436, 1508, 1539 a 1577: *Listinář selského archivu II*, Selský archiv, 1907, roč. 6, s. 322-325.

Při psaní jsem využila i dvou dochovaných kronik. První, školní kronika z let 1870-1933, je uložena ve fondu Obecná škola Želechovice. Druhá kronika je obecní. Ta byla vedena v letech 1922-1958, kronikáři byli František Koloušek (1922-1931) a Robert Zbořil (1932-1958). Obecní kronika je uložena ve fondu Místní národní výbor Želechovice. Obě kroniky byly psány v českém jazyce. Jsem si plně vědoma toho, jaké nebezpečí může skýtat využití právě tohoto pramene, že kroniky mohou být zkresleny osobními pocity pisatele a také mohou být poplatné době. Popisované události v jedné z kronik byly téměř vždy potvrzeny druhou kronikou a navíc také zápisem z jednání obecního zastupitelstva, či jiným úředním dokladem. Proto jsem si dovolila důvěřovat informacím, které jsou v nich obsaženy. Pokud jde o vyjádření názoru kronikáře k dané události, domnívám se, že je tak dokresleno mínění minimálně jednoho ze zdejších obyvatel a proto bychom ani tuto stránku věci neměli zavrhnout.

Ve fondech okresních úřadů Litovel a Šternberk se nachází prameny výlučně úřední povahy. Najdeme zde takové záležitosti jako je stavba kaple, zřizování hřbitova, meliorizace, změna hranic katastru, přefaření obce a podobně.

V olomoucké pobočce zemského archivu je nutné zmínit písemnosti ve fondu šternberského velkostatku a samozřejmě olomoucké kapituly.

Nesmíme opomenout ani denní tisk. I zde se objevily zprávy vztahující se k dění v Želechovicích, bohužel se ale vždy jednalo o smutné a tragické události.

Monografie většího rozsahu o popisované obci zatím nebyla napsána. V letech 1900-1906 sepsal správce želechovické školy, Josef Loutocký, dějiny obce od nejstarších dob do druhé poloviny 19. století. Rukopis tiskem nikdy nevyšel a dnes je součástí fondu Archiv obce Želechovice.

Jedna publikace vyšla v roce 2007, sepsal ji tehdejší obecní kronikář Antonín Hampl. Kniha o 90ti stranách, obsahuje stručné dějiny obce od nejstarších dob až po současnost. Starší doba je zde celkem hezky popsána, ale 20. století je naznačeno v pouhých bodech. Také řazení kapitol je poněkud nelogické, některé informace se také zdvojují a opakují na různých místech. To způsobilo, že občas se uvedené informace navzájem vyvracely a čtenář mohl být poněkud zmaten. Nejvíce prostoru je věnováno privilegiím. Jsou zmiňována v kapitole Historie obce, ale je o nich i samostatná kapitola

Obecní archiv. Hampl zde vypisuje všechny listiny uložené ve fondu Archiv obce Želechovice a čtyři listiny částečně i cituje.³ Velkou část knihy zabírá opis výše zmiňovaných spisů z želechovické věže.⁴ Nejstarší část spisu byla publikována v Selském archivu⁵ a Hampl celý přepis Františka Hrubého citoval ve své knize, včetně chybné datace na konci. Hrubý totiž uvedl, že věž v Želechovicích se opravovala v roce 1845, ale správný je rok 1840. Přestože Hampl není historik, dovolila jsem si pár citací z období po druhé světové válce.

O Želechovicích píše také Viktor Pinkava.⁶ I on se zaměřil na privilegia obce ve starším období a dále na robotní povinnosti a s tím spojené spory s vrchností v první polovině 18. století. Historii obce končí rokem 1850, kdy se Želechovští měli vyplatit z robotních povinností. To je rovněž chybná datace, neboť částka 912 zlatých a 8 krejcarů byla splacena až v dubnu 1851. Na závěr krátce pojednává o škole.

Díky blízkosti obce k Uničovu se v monografiích, či různých statích objevuje alespoň zmínka o Želechovicích. Ves je zmiňována i v různých publikacích o kraji či o okresu.⁷ Své místo si našla i v knize doc. Papajíka o pánech ze Sovince. Nemohu tedy říct, že by se o obci vůbec nepsalo, přesto nějaká větší ucelená práce dosud chybí.

Jiné je to s odbornými články. Díky archeologickým nálezům byla napsána celá řada odborných statí, v prvé řadě od K. Schirmeisena (*Vorgeschichtesfunde von Zielchowitz-Želechovice*), od Z. Trňákové (*Lužické žárové hroby ze Želechovic, Středověká štěrchátky z Olomouce a Želechovic*), či od R. Pleinera (*Slovanská soustava železářských pecí v Želechovicích u Uničova, Výroba železa ve Slovanské huti na Uničovsku, Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích*) a mnoho

³ Jsou to privilegia z let 1436, 1508, 1539 a 1583: HAMPL, A.: *Okna historie dokořán-Želechovice*, Želechovice 2007, s. 45-48, 50.

⁴ HAMPL, A.: *Okna historie dokořán-Želechovice*, Želechovice 2007, s. 56-73.

⁵ HRUBÝ, F.: *Z věžové bání Želechovské*. Paměti z let 1700-1754, Selský archiv, 1908, roč. 7, s. 44-55.

⁶ PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Uničovský a Rýmařovský okres*, Brno 1922, s. 246-252.

⁷ *Uničovsko v minulosti a dnes*, Vyškov 1928, s. 41, 100, 115, 137; HOSÁK, L.: *Z minulosti olomouckého kraje*, Olomouc 1956, s. 68; HRUBÝ, F.: *Severní Morava v dějinách*, Brno 1947, s. 6, 69, 71, 118, 159.

dalších článků a monografií pojednávajících o daném období se zmiňující i o Želechovicích.

V první polovině 20. století se psalo rovněž o dochovaných listinách a jejich celkové jedinečnosti. Prvním, kdo o tomto souboru privilegií psal, byl Josef Loutocký, který při svém bádání sepsal několik článků,⁸ aby dokázal jedinečnost vesnice, v níž byl učitelem, a přestože nebyl zdejším rodákem, cítil být se s touto obcí spřízněn.

⁸ LOUTOCKÝ, J.: *Ze starých pamětí obce Želechovic*, Litovelské noviny, 10. dubna 1901, s. 1-2; 24. května 1901, s. 1; 23. srpna 1901, s. 1-2.

Obec v současnosti

Želechovice se nachází v Olomouckém kraji, v severním výběžku Hornomoravského úvalu. Obec leží na levém břehu potoka Hlavnice, protékajícího od severu k jihu, více na západ je řeka Oskava. Celková rozloha činí 609,7 ha, nadmořská výška se pohybuje mezi 230-240 m n. m.⁹ Asi 3 km severozápadně sousedí ves s Uničovem, cca 11 km východně leží Šternberk. Želechovice dále sousedí s Brníčkem na severu, Újezdem na severovýchodě, Mladějovicemi a Babicemi na východě, Strukovem na jihovýchodě, Papůvkou a Pňovicemi na jihu, Dětfichovem a Renotami na jihozápadě a Střelicemi na západě.

Obec je zemědělského charakteru, zdejší obyvatelé již ve středověku získali privilegium využívat okolních pastvin pro svou potřebu. V okolí se nacházely i dva velké rybníky vybudované v 15. století, které ale byly po roce 1850 vypuštěny.¹⁰

V současnosti zde žije 227 obyvatel, z toho 113 mužů a 114 žen,¹¹ obydleno je 62 domů, neobydlených 6, s celkovým počtem bytů 75. Stavení v obci se soustřeďují kolem okrouhlé návsi, další sledují linii hlavní silnice č. 446 vedoucí z Uničova do Strukova. U této cesty je také na jižním konci obce zřízen obecní hřbitov. Centrem obce je náves, v jejímž středu je postavena kaple sv. Cyrila a Metoděje, v okolí kaple rostou lípy vysazené v roce 1898.¹² Domy okolo návsi jsou převážně dvoupatrové, na fasádách převažují tlumené barvy v odstínech bílé, šedé, béžové, na některých staveních je stále ještě zřetelně patrná jejich podoba z 19. století. Mezi nimi jsou také stavby z druhé poloviny 20. století, nejnovější novostavby pochází z 80. a 90. let minulého století. Vzhled okolí i staveb jsou pečlivě udržované, celkový dojem z obce je kladný.

⁹ HLUBEK, L: *Pravěké a středověké osídlení katastru obce Želechovice*, In: Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2010, č. 300, s. 81.

¹⁰ KOUDELA, M: *Archivy obcí okresu Šternberk, skupinový inventář, inventář obce Želechovice Š 1-121*, Olomouc 1993, s. 2, online na <http://repo.archives.cz/mrimage/common/proxy/cz/archives/CZ-227102010/inventare/dao/documents/0001/a07e58737f0d11e1a3c4f04da234000e.pdf>.

¹¹ Údaj k datu 1. ledna 2012.

¹² Státní okresní archiv Olomouc (dále jen SOKA Olomouc), fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

V obci se nachází novogotická kaple Sv. Cyrila a Metoděje z let 1883-1885, socha Panny Marie Immaculaty z roku 1870, statek č.p. 8 je zapsán v státním seznamu nemovitých památek. Jihozápadně od Želechovic je přírodní koupaliště z bývalé pískovny, které slouží k rekreaci a byla zde také vybudována cyklotrasa Litovel-Želechovice-Sovinec.¹³

Katastrem obce prochází dvě silnice. Hlavní silnice II. třídy vede z Uničova do Olomouce.¹⁴ Druhá silnice III. třídy spojující Želechovice s Brníčkem. V nedávné době byla postavena i cyklostezka z Červenky do Olomouce.

V Želechovicích není vlakové spojení, v obci je pouze autobusová zastávka. Většina autobusových linek míří z Uničova do Olomouce a zpět, přičemž cesta do Olomouce trvá cca. 45 minut.

Nedaleko centra Želechovic se nachází bývalá pískovna Pazderna. Tady se kdysi v minulosti¹⁵ potíral len, chodili sem nejen obyvatelé Želechovic, ale také lidé z okolních vesnic. Tehdy se pěstovalo mnoho lnu, při jedné usedlosti bývalo obvykle pět až osm měřic¹⁶ lnu, výjimečně až dvanáct měřic.

Po vypuštění vody se zde v 70. letech minulého století těžil písek a po jeho vytěžení začala Pazderna sloužit rekreačním účelům, v dnešní době slouží širokému okolí coby koupaliště.

Škola, která zde řadu let fungovala, byla zrušena v roce 1982, školka byla po třiceti letech své existence zrušena v roce 1999 z rozhodnutí obecního zastupitelstva.¹⁷ V provozu je zde už od roku 1901 obecní knihovna, která má něco okolo 25 čtenářů.¹⁸

V současnosti zde neexistují žádné kluby ani spolky, ale na hřišti byl vybudován tenisový kurt využívaný k různým míčovým hrám. Přestože tu v minulosti byly jednu

¹³ *Z historie obce*, online na www.obeczelechovice.cz/z-historie-obce/d-11401/p1=213 (cit. 18. prosince 2012)

¹⁴ Silnice II. třídy/446 ve směru Olomouc-Šumperk-Staré Město pod Sněžníkem-státní hranice s Polskem.

¹⁵ Pravděpodobně v období 17. až 19. století: SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.; SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 99, kart. č. 4.

¹⁶ 1 měrice = 1918 m²

¹⁷ HAMPL, A.: *Okna historie dokořán-Želechovice*, Želechovice 2007, s. 10.

¹⁸ Počet registrovaných čtenářů se vždy držel v rozmezí 20-30 osob: SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

dobu až tři hostince, dnes tu žádné pohostinství ani restauraci nenajdeme. Lidé se nejčastěji scházejí právě při různých sportovních hrách, udržuje se tu tradice kácení máje a hody, oblíbené jsou též každoroční adventní koncerty v kapli.

O pracovní místa je v obci nouze, většina pracujících obyvatel (téměř 80 %) dojíždí za prací do Uničova, Olomouce nebo Štěpánova. Několik osob samostatně výdělečně činných se, stejně jako jejich předkové, zaměřuje na řemesla spojená především se zemědělstvím (o tom více níže). Je zde veterinář, čalouník, stolař, krejčí, chovatel drůbeže a prodejce vajec, uzenář apod.¹⁹

Do dnešních dnů se dochovaly místní názvy předávané z generace na generaci: Mešnice, Na Záповědy, Padělky, Na Békovci, Rudy, I., II., III. Parta, Na Obecním, Řitovské Pole, Křtiny, Louky, Hroudí, Karpaty, V Lavičkách, Na Výru, Zahrady, Hliník, Pazderna, Podveské Pole, K Loukám, Pod Lipami.²⁰

Od roku 1960 spadají Želechovice k okresu Olomouc. V roce 1974 došlo k začlenění obce k městu Uničovu, v roce 1991, se obec opět osamostatnila.

Od 28. května 2007 má obec nový znak. Tím je v červeno-zeleně kosmo čtvrceném štítě kosmá zlatá berla se stříbrným sudariem šikmo přeložená stříbrnou otkou.²¹

¹⁹ HAMPL, A.: *Okna historie dokořán-Želechovice*, Želechovice 2007, s. 9

²⁰ Tamtéž.

²¹ *Registr komunálních symbolů*, online na <http://rekos.psp.cz/detail-symbolu/id/afb02b5e-e35b-4c18-836c-d32dc2756068> (cit. 2. dubna 2013).

Název obce

Původ názvu Želechovice nelze přesně určit. Na konci 19. století byla rozšířena pověst, že Želechovice stály ještě v 9. století na severozápadní straně Řítovského rybníka a název vsi zněl Řítovky. Kvůli různým pohromám se ale obyvatelé začali stěhovat severněji od tohoto místa a stavěli si zde pevnější obydlí, želíce svých starých domovů, nazvali novou ves Želechovice.²² Tato verze je nepravděpodobná, vzhledem k tomu, že vesnice Řítov skutečně existovala a zanikla krátce po roce 1500 a na jejím místě byl později zbudován rybník nesoucí jméno podle vesnice - Řítovský.

Mnohem pravděpodobnější vysvětlení pro název obce uvádí Josef Loutocký, který v letech 1900-1906 sepsal dějiny obce. Píše, že dle archeologů se jedná o místo, kde staří Slované pohřbívali své mrtvé, „*tryzny smuteční slavívali, želíce svých zesnulých předků.*“²³ Skutečně zde bylo nalezeno celkem 33 žárových hrobů z období mladší a pozdní doby bronzové a starší doby železné (1300-400 př.n.l.),²⁴ kdy se mrtví téměř výlučně pohřbívali žehem. Vzhledem k tomu, že v pravěku se zde také zpracovávala železná ruda, může být název obce odvozen od této činnosti.

Jako nejpravděpodobnější se jeví, že název obce má rodový původ a být odvozen od jména Želech či Želoch.²⁵

Název vsi se během staletí měnil: *Zezechoviczi* (1078), *Selechovici* (1160), *Selechowicz* (1252), *Selichowicz* (1261), *Zelchwicz* (1330), *Zelichow* (1367), *Zielechowicze* či *Zzelechowicze* (od roku 1436), *Schelechowitz* (od roku 1599), *Zielechowitz* (od roku 1678), *Schelichowitz* (1692), *Žielchovice* (1766), *Zielochovitium*

²² SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²³ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

²⁴ HLUBEK, L.: *Pravěké a středověké osídlení katastru obce Želechovice* In: Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2010, č. 300, s. 85.

²⁵ SOKA Olomouc, fond Místní národní výbor Želechovice (dále jen MNV Želechovice), obecní kronika inv. č. 11, s. 3; HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R.: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II, M-Ž*, Praha 1980, s. 815; PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Unčovský a Rýmařovský okres*, Brno 1922, s. 246.

(1771), *Czlechowitz*, *Želichovice* (1787), *Želechowitz* (1793), *Želchovice* či *Zielchowitz* (1839), *Zilchowitz* (do roku 1890), *Zelechowitz* (do roku 1918) a *Schelechowitz* (1938).²⁶

²⁶ HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R.: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II, M-Ž*, Praha 1980, s. 815.

Pečeť

V roce 1583 udělil kníže Karel z Münsterbegu na žádost obyvatel Želechovic právo pečetit listiny vlastní pečeti. Kníže svolil, že si mohou nechat vyrýt pečeť a na ní má být vyobrazena „*radlice plužná a votka přes ní pošiktem dolů a tekst okolo pečeti v tyto slova „pečeť vsi Želechovic.*“²⁷

Pečetit mohli zeleným voskem, za vyhotovenou listinu se od svědků měly vybírat čtyři bílé groše a písaři za jeho práci náležely bílé groše dva. Listy zachovací pro uzavření manželství však měly stát patnáct bílých grošů od svědků a pro písaře deset grošů. Privilegium od knížete však místním nepovolovalo vyhotovovat výhostní listy.

Nejstarší dochované pečetě z 90. let 17. století²⁸ jsou z červeného vosku, mají kruhový tvar o velikosti 2,8mm. Legenda, lemovaná vně i vevnitř bodovci či linkou, zněla PECZET OBCE DIEDINI ZELICHOWXE.

Po roce 1850 obec stávající znamení nahradila a na razítkách je vyobrazen pluh, nad nímž jsou umístěny kosa a hrábě křížem přes sebe.²⁹

²⁷ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 10.

²⁸ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 86, kart. č. 1.

²⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

Osídlení v pravěku a raném středověku

Katastr obce leží na výhodném místě. Kdysi zde z jedné strany byla úrodná pole a z druhé strany se rozkládaly bažiny chránící osadu proti nepřítelům. Je tedy zcela logické, že se na tomto místě lidé usidlovali už v pravěku.

Již od poloviny 19. století docházelo na Olomoucku k záchraně archeologických nálezů, nejdůležitější objevy však byly nalezeny mezi lety 1928-1945/46.³⁰ V 50. letech se archeologické bádání soustředilo především na zkoumání a publikování předválečných objevů.

Nejstarší archeologické nálezy pochází z mladší doby kamenné (5500-5000 př.n.l.), kdy sem dorazily nejstarší zemědělci v Evropě. Tito zemědělci už neputují z místa na místo, ale zakládají domy a pěstují rostliny, vyrábějí keramiku. V pozdní době kamenné (3900-3700 př.n.l.) je keramika zdobená různými ornamenty a nalézáme větší spektrum tvarů. Kultura zvoncových pohárů (2600-2000 př.n.l.) byla nalezena pouze v kostrových pohřebištích. V mužských hrobech se nacházely především vybavy bojovníků, v ženských pak byly převážně šperky.³¹

Jak už bylo výše zmíněno, z mladší a pozdní doby bronzové a starší doby železné (1300-400 př.n.l.) zde v šesti lokalitách bylo nalezeno celkem 33 žárových hrobů a jeden jámový. Hmotná kultura lidu popelnicových polí byla u nás na základě jejího vlastního vývoje rozdělena na tři stupně a to kulturu lužickou, slezskou a platěnickou.³² Nejčastějším typem lužických hrobů jsou pohřby spálených kůstek v nádobách-popelnicích, přikrytých mísami a doprovázených ještě dalšími keramickými milodary. Tak jsou vybaveny téměř všechny lužické hroby ze Želechovic.³³ U většiny hrobů byla hlína v okolí popelnic promíšena s popelem, což značí, že do hrobové jámy byl vsypán i zbytek pohřební hranice. Popelnice někdy nebyla uložena přímo na dno jámy, ale až do

³⁰ HLUBEK, L: *Pravěké a středověké osídlení katastru obce Želechovice* In: Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2010, č. 300, s. 81.

³¹ Tamtéž.

³² TRŇÁČKOVÁ, Z: *Lužické žárové hroby ze Želechovic (okres Olomouc)*, In: Sborník Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, oddíl B, Olomouc 1960, s. 200.

³³ Tamtéž, s. 201.

vrstvy zbytků hranice.³⁴ Tyto lužické žárové hroby jsou patrně jen částí většího celku. Na katastru jsou také naleziště spadající do období slezské kultury.³⁵

V mladší době železné přišli na naše území Keltové, jejichž přítomnost máme doloženou několika střepy ze tří lokalit. Ovšem z doby po zlomu letopočtu až do 7. století chybí doklady o osídlení celého regionu.

Nejstarší a nejvýznamnější památkou na želechovickém katastru je baterie pecí na tavení železné rudy,³⁶ poprvé objevené roku 1930. Soustava pecí byla vybudována v 9. a 10. století³⁷ mezi Uničovem a Želechovicemi. Tyto pece dokládají neobyčejný konstrukční důmysl hutníků, protože celá soustava byla postavena tak, aby tavný proces mohl být zásobován kyslíkem jak přirozeným větrem, tak umělým přívodem vzduchu z měchu. Kromě toho nebyl provoz huti závislý na povětrnostní situaci. Vnitřek tavného prostoru a šachet byl vymazán ohnivzdornými hlinami, před každou pecí byla mělká prohlubeň, která vznikla pravděpodobně opakovaným čištěním pecí. Všechny prohlubně spojoval nepříliš široký žlábek sloužící k odvádění přebytečné strusky z pecí.³⁸ Zkoumané pece byly prázdné, to znamená zhruba vyčištěné a po skončení tavby.³⁹ Čtyři nebo pět prostředních pecí bylo zřejmě zničeno již v době funkce tavírny a byly nahrazeny čtyřmi novými, velmi dobře zachovalými.⁴⁰ Podle vzorků se v pecích tavily poměrně těžko zpracovatelné bohaté rudy, lze předpokládat, že se dosahovalo většího žáru, určitě přes 1350°C.⁴¹

³⁴ TRŇÁČKOVÁ, Z: *Lužické žárové hroby ze Želechovic (okres Olomouc)*, In: Sborník Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, oddíl B, Olomouc 1960, s. 202.

³⁵ Tamtéž, s. 204.

³⁶ HLUBEK, L: *Pravěké a středověké osídlení katastru obce Želechovice*, In: Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2010, č. 300, s. 86.

³⁷ Někdy je uváděno 7. a 8. století: MACHOŇ, J.: *Nalezená minulost*, Brno 1951, s. 77; PLEINER, R; KOŘAN, J.; KUČERA, M.; VOZÁR, J.: *Dějiny hutnictví železa v Československu*, Praha 1984, s. 39

³⁸ MACHOŇ, J.: *Nalezená minulost*, Brno 1951, s. 78; PLEINER, R: *Slovanská soustava železářských pecí v Želechovicích u Uničova*, In: Archeologické rozhledy VI, 1954, s. 198.

³⁹ PLEINER, R: *Slovanská soustava železářských pecí v Želechovicích u Uničova*, In: Archeologické rozhledy VI, 1954, s. 198.

⁴⁰ Tamtéž, s. 196.

⁴¹ Tamtéž, s. 209.

Nedaleko hutě byl zachycen i slovanský objekt, který by mohl naznačovat v těchto místech sídliště, jeho rozsah a podobu by musel zjistit systematický výzkum.

V jedné předpecní jámě byla nalezena mince určená jako denár knížete Oty I. Sličného. Mince se nezachovala, je však znám její přesný popis.⁴² Z vrcholného středověku je známo jen několik keramických nálezů a část hrotu střely z kuše.⁴³ Zajímavé je nalezené středověké štěrchátko a nádobka se žlutě glazovaným povrchem. Technika i výzdoba je pozoruhodná, jelikož glazura se ve starší středověké době objevuje jen výjimečně, běžná je až od 14. století.⁴⁴

Na staroslovanské osídlení poukazuje i tvar obce. Vesnice byla stavěna do tzv. okrouhlice se dvěma lehce zatarasitelnými východy.⁴⁵ Tento tvar je poměrně pěkně zachovaný a viditelný dodnes.

⁴² TRŇÁČKOVÁ, Z.: *Středověká štěrchátka z Olomouce a Želechovic*, In: Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV 4, 1971, s. 147.

⁴³ HLUBEK, L.: *Pravěké a středověké osídlení katastru obce Želechovice*, In: Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2010, č. 300, s. 87.

⁴⁴ TRŇÁČKOVÁ, Z.: *Středověká štěrchátka z Olomouce a Želechovic*, In: Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV 4, 1971, s. 147.

⁴⁵ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70; PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Unčovský a Rýmařovský okres*, Brno 1922, s.246.

Období středověku

V roce 1078 byla na Moravě založena druhá⁴⁶ důležitá církevní a kulturní instituce – benediktýnský klášter Hradisko. Téhož roku byl slavnostně vysvěcen kostel sv. Štěpána a sám kníže Vratislav II. položil na oltář stvrzovací listinu. Samotným zakladatelem byl kníže Ota I., zvaný Sličný, který se svou ženou Eufemií.⁴⁷ V zakládací listině měly být poprvé písemně zmíněny Želechovice. Problémem ovšem je, že ves Zelechowiczi je uvedena v tzv. nákelském odstavci, který byl do zakládací listiny vsunut v pozdějších dobách. Nákelský odstavec se objevuje také v dalších klášterních listinách z roku 1126 a 1160. I ony byly spadělaný a bylo do nich připsáno darování vesnic klášteru.⁴⁸ Není tedy jisté, z kterého roku pochází první písemná zmínka o Želechovicích. V dnešní době se uvádí právě rok 1078, ve starší literatuře se psal rok 1160.

V průběhu středověku vesnice často trpěla různými nájezdy, jelikož ležela blízko Uničova, jenž se mnohokrát stal cílem nájezdníků a nejednou jej obléhali. Za zmínku jistě stojí obléhání Uničova mongolskými Tatary v roce 1241, kdy mělo dojít k vypálení Želechovic. Tuto událost do dějin obce zapsal na počátku 20. století Josef Loutocký⁴⁹ a od něj to dále převzal Antonín Hampl.⁵⁰ K této události nedošlo, Uničov nebyl obléhán a proto ani Želechovice nemohly být vypáleny. Jedná se o vymyšlené události z 19. století.⁵¹

Želechovice patřili k majetku kláštera pravděpodobně až do počátku 15. století. Sousední Popovice, patřící dříve také klášteru Hradisko, byly v roce 1421 připojeny k pňovickému panství,⁵² ale kdy Želechovice změnili svého majitele, není jisté. Je zde předpoklad, že to mohlo být před rokem 1422. V roce 1436 sepsal Markvart ze Zvole, na

⁴⁶ První bylo olomoucké biskupství obnovené roku 1063.

⁴⁷ HRUBÝ, V.: *Tři studie k české diplomatice*, Brno 1936, s. 11.

⁴⁸ Tamtéž, s. 81-86.

⁴⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

⁵⁰ HAMPL, A.: *Okna historie dokořán-Želechovice*, Želechovice 2007, s. 22.

⁵¹ HOSÁK, L.: *Z minulosti olomouckého kraje*, Olomouc 1956, s. 54; HRUBÝ, F.: *Severní Morava v dějinách*, Brno 1947, s. 49.

⁵² PAPAÍK, D.: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích*, Praha 2005, s. 85.

přání želechovických poddaných, listinu.⁵³ Markvart v této listině uvádí, že želechovičtí se již dříve svými penězi vykoupili z roboty a dostali právo odúmrti a tato privilegia měli písemně stvrzena, ale list tento „*byl by jim vzat od mocné ruky, když město Uničov ztraceno bylo v ruce jejich nepřátel.*“⁵⁴ Roku 1422 dobyl Zikmund Korybutovič město Uničov a dosadil zde hejtmána Dobeslava Puchalu coby vojenského velitele města.⁵⁵ Můžeme z toho vyvozovat, že právě v této době přišly Želechovice o své privilegium vykoupené od Markvarta ze Zvole. Z pozdější doby máme doloženo, že želechovští měli svá privilegia uschovaná v Uničově a městu za to odváděli dávku pěti slepic ročně.⁵⁶ Zda už v roce 1422 měli svou listinu uschovanou v dobytém městě, není jasné, ale Uničov o svá privilegia nepřišel a proto se zdá, že touto dobou měli želechovští poddaní listinu u sebe a z nějakého důvodu pozbyli.

Že poddaní dostali tak cenné výsady, které měli jako jedni z mála, si můžeme vysvětlit tím, že Markvart coby protihusitský bojovník potřeboval spíše hotové peníze, proto, za jistě nemalý peníz, želechovským odpustil jejich roboty.

Z výše uvedených informací můžeme usuzovat, že Želechovice byly v roce 1421 zastaveny králem Zikmundem Markvartu ze Zvole stejně, jako byly sousední Popovice zastaveny Janovi ze Sovince a Pňovic.

V pozdějších letech byly i Želechovice přiřčeny k pňovickému panství patřícímu pánům ze Sovince. Přesný rok opět neznáme, odhaduje se, že se tak stalo někdy okolo roku 1500. Zastavme se na chvíli u tohoto významného moravského rodu.

Počátky a původ rodu nejsou zcela jasné. Nejspíše pocházeli z rodu Hrutovců a za zakladatele sovinecké větve je považován Pavel, který na přelomu 13./14. století zastával funkci podkomořího olomouckého biskupství.⁵⁷ Pro nás je důležitý až pozdější člen sovineckého rodu, konkrétně Ješek, zakladatel pňovinecké větve rodu,⁵⁸ jehož syn Jan udělal závratnou kariéru. Jan byl přívržencem krále Zikmunda Lucemburského a pomáhal mu bojovat proti husitům, za což se mu dostalo odměny. Zastával funkce

⁵³ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 1.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ SOUŠEK, T.: *Uničov v člancích historika a kronikáře Tomáše Souška*, Olomouc 2012, s. 15.

⁵⁶ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

⁵⁷ PAPAŽÍK, D.: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích*, Praha 2005, s. 12.

⁵⁸ Tamtéž, s. 35.

nejvyššího olomouckého sudího, hejtmana Litovle a hejtmana Olomouce. Jeho potomci si vedli stejně úspěšně. Janův vnuk, Jan (III.) Pňovský ze Sovince byl nejvyšším olomouckým sudím a pak zastával funkci nejvyššího sudího moravského. S vysokou pravděpodobností to byl právě on, kdo Želechovice připojil ke svému panství. Po Janově smrti majetek zdědili jeho synové Vok a Heralt Pňovští ze Sovince.

Dne 22. července 1508 vydali oba bratři na Sovinci listinu, kterou osvobodili poddané v Želechovicích od všech robot a odpustili jim odúmrtí.⁵⁹ Psali, že chtěli svým poddaným pomoci, aby se jim lépe žilo, jelikož v minulosti je postihlo mnoho těžkostí. Potvrdili tak už dřívější privilegium obyvatel, zaplatit si to tentokrát nenechali. Důvodem mělo být, že za bojů mezi českým a uherským králem,⁶⁰ při obléhání Uničova, utrpěla vesnice značné škody a jako odškodnění za ztráty bylo považováno právě toto privilegium.

Jak ještě později uvidíme, poddaní ze Želechovic si téměř od každého nového majitele nechali stvrdit svá stará privilegia. O to víc to platilo, když vesnici získal jiný rod, než kterému původně patřila. Z této listiny proto usuzují, že neuplynula příliš dlouhá doba od přičlenění vsi k pňovickému panství.

Brzy po otcově smrti si bratři rodové mejetky rozdělili, mladší z obou bratrů, Heralt, získal tvrz Pňovice, ves Pňovice, Želechovice, Senici s dvorem, Popovice a pusté vesnice Lávkou a Lhotu.⁶¹ Zbytek dostal starší Vok. Společně se měli starat o čtyři rybníky vybudované jejich otcem, Řítovský, Pňovský, Lavecký a Olšina.⁶²

Heralt Pňovský ze Sovince měl za manželku Johanku z Kolumbinu, která roku 1508 obdržela věno 1000 zlatých na vsi Senici. Roku 1512 její věno zvýšil na 2000 zlatých, které byly pojištěny na vesnicích Pňovice a Želechovice.⁶³ Podruhé manželčino věno zvedl roku 1516 na 3000 zlatých a opět byly ručeny na týchž vesnicích.⁶⁴

Zatím co starší z bratrů, Vok, se zaměřil na hornictví, Heralt se věnoval rybníkářství. Zisky z rybníků bývaly velmi vysoké, není proto divu, že je šlechta horlivě

⁵⁹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2.

⁶⁰ Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem.

⁶¹ PAPAJÍK, D.: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích*, Praha 2005, s. 193.

⁶² Tamtéž, 192.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž, s. 196.

zakládala, i když často se tak rozhádala s okolními pány. Vokův a Heraltův otec Jan měl kvůli rybníkům, které zakládal, nejeden spor. Často nově založený rybník zatopil i část pozemku, který patřil někomu jinému a následovaly rozepry a různé tahanice o pozemky a peníze. Mnohdy tím utrpěli i samotní poddaní, stávalo se, že jim například byly zatopeny pastviny, což se stalo i v Želechovicích. Ale o tom bude více pohovořeno dále.

Přestože rybníkářství bylo výnosné, i tak měl Heralt nedostatek finančních prostředků a musel prodat to jediné, co mu zbylo, pňovické panství. Dne 24. srpna 1528 prodal Janovi z Pernštejna tvrz Pňovice, a vesnice Pňovice, Želechovice a Popovice za cenu 16 000 zlatých.⁶⁵ Brzy poté Heralt umírá. Dědici se stali bratři Kryštof, Zikmund Znata a Jiří. Tito pánové roku 1532 vložili do zemských desk Janovi Lhotskému ze Ptení své dědictví, tvrz Pňovice, vesnice Pňovice, Želechovice a Popovice.⁶⁶ Jak je možné, že bratři vložili do zemských desk něco, co jim už čtyři roky nemělo patřit? Josef Loutocký se domníval, že sice Heralt prodal své panství Janu z Pernštejna, ale později bylo od smlouvy odstoupeno a majetek zůstal v rukou sovineckého rodu.⁶⁷ Pokud by k vypovězení smlouvy nedošlo ze strany Jana z Pernštejna, jevílo by se jako nelogické, aby Kryštof, Zikmund a Jiří chtěli zpátky pňovské panství a krátce na to ho prodali Janovi Lhotskému ze Ptení. Daleko logičtější a pravděpodobněji zní verze Davida Papajíka, že Heralt prodal panství Janovi z Pernštejna a ten ho postoupil Janovi Lhotskému ze Ptení, ale do desk byl zapsán až ten druhý prodej.⁶⁸

Páni ze Sovince se ještě jednou zapsali do dějin Želechovic v roce 1539.⁶⁹ Jak už bylo výše zmíněno, přišli želechovští poddaní o část svých pastvin při zakládání Řítovského a Laveckého rybníka. Na místě těchto dvou rybníků kdysi stály vesnice Řítov, někdy označovány také jako Řítovice, a vesnice Lávka. Řítov měla být malá osada, která měla zcela zmizet po roce 1500, a na jejím místě byl zřízen rybník. Rovněž vesnice Lávka zanikla a na jejím místě byl vybudován rybník.⁷⁰

⁶⁵ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

⁶⁶ PAPAŽÍK, D.: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích*, Praha 2005, s. 206.

⁶⁷ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

⁶⁸ PAPAŽÍK, D.: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích*, Praha 2005, s. 207.

⁶⁹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 2.

⁷⁰ PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Unčovský a Rýmařovský okres*, Brno 1922, s. 248.

Jako náhradu za zaplavené pastviny dal Heralt želechovickým poddaným povolení pást svůj dobytek na hrázi rybníků a kdyby nebylo dostatek vody, tak i všude tam, kde nejsou pastviny zatopeny. Téměř 30 let toto ujednání fungovalo aniž by bylo stvrzenou listinou. Změna nastala v roce 1539. Proč právě v tomto roce není jasné. Antonín Hampl píše, že „*panství bylo v prodeji a tak se jim lehce mohlo stát, že jim noví majitelé toto právo pastvy upřou.*“⁷¹ Kde k této informaci přišel, neuvádí a navíc za tehdejšího majitele uvedl Zikmunda Znatu Pňovského.⁷² Spíše se zdá, že poslední z majitelů, Jan Lhotský ze Ptení, bránil poddaným pást na hrázích rybníků, a proto se nyní dožadovali svědectví právě zmíněného Zikmunda Znaty. Ten dosvědčil, že jeho otec skutečně při zakládání Řítového rybníka zaplavil pastviny poddaných z Želechovic a za to dostali ústní povolení pást nejen na březích Řítového rybníka, ale i na hrázi rybníka Laveckého.⁷³ Želechovičtí se obrátili i na Ješka Pňovského ze Sovince s prosbou, zda může dosvědčit, co o tom ví. Ve svém svědectví uvedl, že když pobýval u svého strýce Heralta, neslyšel nic o tom, že by poddaným ze Želechovic bylo zakazováno a bráněno v pastvě jejich dobytka.⁷⁴ Poslední svědectví podali měšťané z Uničova, konkrétně Pavel Pavlinec, Jan Kužílek, Václav Vácha a Bartoš Bradáč. Podle jejich paměti se Želechovickým nikdy nebránilo, aby dobytek i koně pásli u rybníků a Jan Pňovický nechal na své náklady zbudovat mosty, aby poddaní mohli svůj dobytek na pastvu hnát bez jakýchkoli překážek.⁷⁵ Poddaným ze Želechovic byla svědečně potvrzena pastva a tentokrát to měli dáno písemně.

⁷¹ HAMPL, A.: *Okna historie dokořán-Želechovice*, Želechovice 2007, s. 49.

⁷² Tamtéž.

⁷³ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 5.

⁷⁴ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 4.

⁷⁵ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 6.

Součástí šternberského panství

Jan Lhotský ze Ptení zanechal panství svým čtyřem synům - Vítu, Vladislavovi, Archlebovi a Zdeňkovi ze Ptení.⁷⁶ Posledně zmiňovaný prodal celý majetek nejvyššímu zemskému soudci Václavu Janu Berkovi z Dubé a Lípy a ten jej roku 1555 trvale připojil ke šternberskému panství. Václav Jan se oženil s Magdalenou ze Žerotína, se kterou měl jedinou dceru Kateřinu Berkovnu z Dubé. Po jeho smrti v roce 1565 celé panství přešlo na Kateřinu jako jedinou dědičku. Tato Berkovna byla zasnoubená s Václavem z Boskovic, ten však ještě před svatbou zemřel, proto se roku 1570 provdala za knížete Karla z Münsterberku a Olešnice.⁷⁷

Karel II, kníže z Münsterberku byl synem Jindřicha II. Münsterberského a pravnukem Jiřího z Poděbrad. Byť kníže, byl Karel bez panství, a tak si sňatkem s Berkovou značně polepšil. Kolem roku 1600 bylo šternberské panství největší na Moravě a patřilo pouze jednomu majiteli.⁷⁸

Roku 1569 přechází znovu na přetřes pastva dobytka na hrázích Řítovského a Laveckého rybníka. Lze se domnívat, že obyvatele Újezda, patřící ke stejnému panství, chtěli mít totéž právo jako Želechovičtí. Začali svůj dobytek pást na březích Laveckého rybníka a mezi oběma stranami vznikl spor. Poddaní ze Želechovic se rozhodli, že je potřeba znovu si nechat potvrdit svá stará práva, ale nejprve chtěli mít nějaké svědectví. To jim dal Zdeněk Lhotský ze Ptení. Uznal a dosvědčil právo Želechovických na právo pastvy u Laveckého rybníka a napsal, že „*lidé Aujezdští dobytků svých žádných v těch místech pásti jsou nesměli*.“⁷⁹ Spor se táhl dalších osm let a vyřešil se teprve roku 1577. Poddaní z Újezda i Želechovic poprosili knížete, aby mezi nimi jednou provždy rozhodl a své rozhodnutí sepsal, aby do budoucna nemohl vzniknout další podobný spor. Kníže

⁷⁶ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

⁷⁷ HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 2004, s. 606; KAŇÁK, B.; KOUDELA, M.; MRACKÝ, J.: *Šternberk slovem a obrazem*, Litomyšl 1996, s. 41.

⁷⁸ KAŇÁK, B.; KOUDELA, M.; MRACKÝ, J.: *Šternberk slovem a obrazem*, Litomyšl 1996, s. 22.

⁷⁹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 8.

Karel tedy určil, že lidé ze Želechovic mohou pást „*po tej straně od roli, kteráž ke dvoru našemu Popovskému náleží*“ a obyvatelé z Újezda mohli pást z druhé strany.⁸⁰

Zajímavé je, že ve svědectví Jana Lhotského ze Ptení se ještě objevuje vesnice Popovice, ale v listině od knížete z Münterberku už se mluví o Popovském dvoře. Pravděpodobně někdy po roce 1570⁸¹ vesnice osiřela, je možné, že odúmrtí padla na majitele panství, a ten už ji neobsadil novými lidmi a pouze zde zřídil dvůr. Tento dvůr už za několik let ovlivní povinnosti želechovických poddaných.

V roce 1583 dostali místní privilegium pečeti vlastní pečeti (viz výše) a o pět let později jim byla dána další listina potvrzující všechna privilegia z let 1436, 1508, 1577 a 1583. Nově se tam objevuje vyjmenování jejich robot. Museli dělat čtyři dny taras na Pňovickém rybníku, dále jim bylo poručeno jeden den vozit a séct trávu na loukách a dva dny o žních pracovat jako ženci. Důležitá je jedna větička ke konci listiny. Píše se tam, že to se „*vykonávati dobrovolně uvolili*.“⁸² To nám trochu koliduje s poznámkou, že jim bylo poručeno jeden den vozit a séct trávu. Nezdá se, že by to byla pouhá formule, z toho vyplívá otázka, proč lidé souhlasili s touto robotou, když si vždycky velice pečlivě střežili svá nabytá privilegia, mezi které patřilo i to, že Želechovičtí nemuseli robotovat. Nabízí se odpověď, že to za něco vyměnili. Mohlo to být za vydání privilegia z roku 1583, kdy Želechovice žádaly o vlastní pečeť, nebo to mohlo být výměnou za toto nové privilegium. V každém případě na tom vydělaly obě strany. Panstvo mělo jistotu, že v době žní bude na Popovském dvoře dostatek pracovníků a pro poddané ze Želechovic to pořád ještě nebyla nijak namáhavá robota.

Jednoho potvrzení se jim ale v předchozím privilegiu nedostalo, potvrzení, že mohou pást na hrázi Řítovského a Laveckého rybníka. Jistě nejednou prosili panstvo, aby jim dalo listinu stvrzující i toto jejich právo. Dočkali se ho až v roce 1620. Tou dobou byli majiteli panství bratři Jindřich Václav a Karel Fridrich, synové knížete Karla z Münterberku. V nové listině se potvrzují všechna předešlá práva, včetně nároku na pastvu dobytka u rybníků, a znovu se připomínají robotní povinnosti. K starším povinnost byl ještě dodatek, že pokud nebude potřeba dělat taras u rybníků, mají v zimě

⁸⁰ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 9.

⁸¹ Někdy se uvádí rok 1574.

⁸² SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 11.

čtyři dny vozit dřevo z pňovského lesa do pňovského pivovaru.⁸³ Je zde i zcela jasně řečeno, že když jim bude poručeno, mají tři dny žít na Popovském dvoře. Konec listiny praví, že všechna tato privilegia a povinnosti mají být pro budoucnost zachována a budoucí dědicové nemají po zdejších obyvatelích chtít žádné jiné roboty. Zmíněné privilegium z roku 1620 je velmi důležité tím, že je zde přesně a jasně vysloveno, že želechovičtí poddaní mají právo na pastvu. Do té doby měli pouze listinná svědectví od pánů ze Ptení a uničovských měšťanů, ale písemné potvrzení od Münsterberků jim chybělo. Zároveň se toto privilegium stalo jakýmsi podkladem pro všechna další privilegia, která si obyvatelé od majitelů panství vyprosili.

Krátce po vydání posledního privilegia přišla bitva na Bílé hoře a po ní rekatolizace českých zemí. Čeští stavové si navzdory nárokům Ferdinanda II. na český trůn zvolili za svého krále Fridricha Falckého. Ten při korunovační cestě z Brna do Olomouce a dále do Bruntálu a Vratislavi, navštívil i Šternberk, kde mu byl složen hold.⁸⁴ Přijetí „vzdorokrále“ bylo sice vážným proviněním, ale Münsterberkové, ač luteráni, se aktivně vzpoury proti Habsburkům nezúčastnili⁸⁵ a pobělohorské konfiskace se panství téměř nedotkly.⁸⁶

To Uničov na tom byl mnohem hůř. Za to, že se přidal k povstání, jim císař Ferdinand II. v roce 1622 odňal privilegia a jako léno je dal Karlu z Lichtensteina.⁸⁷ V roce 1629 se Uničovští odvolali, dokonce se za ně přimlouval i farář Florian Gisa,⁸⁸ panovník své rozhodnutí přehodnotil a svá privilegia dostali zpátky.

Ani v Želechovicích se jistě nežilo dobře. V roce 1626 opanovali dánští vojáci generála Gallase Sovinec, Bruntál, pak Úsov, Uničov,⁸⁹ Šumperk. Byli vyhnáni

⁸³ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 12.

⁸⁴ KAŇÁK, B.; KOUDELA, M.; MRACKÝ, J.: Šternberk slovem a obrazem, Litomyšl 1996, s. 64.

⁸⁵ Neexistují doklady o tom, že by se vzpory účastnili: SOVKOVÁ, V.: *Chronologický přehled dějin města Šternberka*, online na <http://www.sternberk.eu/historie/chronologicky-prehled-dejin.html> (cit. 22. dubna 2013).

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ SOUŠEK, T.: *Uničov v člancích historika a kronikáře Tomáše Souška*, Olomouc 2012, s. 16.

⁸⁸ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70; PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Uničovský a Rýmařovský okres*, Brno 1922, s. 90.

⁸⁹ Tamtéž.

císařským vojskem, ale za rok se opět vrátili a pokusili se – neúspěšně – dobýt Uničov. V roce 1642 vpadli do města Švédové vedení Lennartem Torstensonem a na výpalném museli měšťané zaplatit 109 000 říšských tolarů.⁹⁰ Švédové zůstali ve městě až do roku 1650, někteří už zde usadili natrvalo.⁹¹ Je možné, že i v Želechovicích našel nějaký voják nový domov, ale zprávy o tom nemáme.

Počátek třicetileté války se v českých zemích nesl v duchu rekatolizace. Münsterberská knížata byla luteránského vyznání a majitel panství, Jindřich Václav, se všemožně zastával svých poddaných.⁹² Snad i v Želechovicích se našli lidé protestantské víry, jisté to však není. Ale máme zprávy o tom, že během roku 1625 bylo za protireformace ze šternberského panství vykázáno 25 protestantských kazatelů, v horských vesnicích byla rekatolizace dokončena až v roce 1669.⁹³

Posledním členem münsterberského rodu byl Karel Fridrich, který šternberské panství zdědil v roce 1639. S Annou Sofií Saskou měl jedinou dceru Alžbětu Marii, a přestože se po smrti první manželky znovu oženil, další děti už neměl. Dne 3. května 1647 Karel Fridrich umírá a všechno zdědila jediná dcera. Ta se téhož roku provdala za Sylvia Nimroda, vévodu z Württembergu, kterému sňatkem připadlo celé šternberské panství. Po manželově smrti v roce 1664 převzala správu nad majetkem vdova Alžběta Marie, která ho spravovala pro své nezletilé syny Kristiána Oldřicha, Karla a Sylvia Fridricha. Poddaní, dbající o zachování svých práv, si samozřejmě vyprosili od nových majitelů písemné potvrzení starých privilegií. Listinu dostali od Sylvia, vévody Württemberského (1654), vdovy Alžběty Marie (1668) a Silvia Fridricha (1689).⁹⁴

V roce 1692 požádali dědicové císaře Leopolda I. o svolení k rozdělení šternberského panství a postupně, během několika málo let všichni tři prodali svůj díl

⁹⁰ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70; PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Uničovský a Rýmařovský okres*, Brno 1922, s. 91; SOUŠEK, T.: *Uničov v článcích historika a kronikáře Tomáše Souška*, Olomouc 2012, s. 22.

⁹¹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

⁹² KAŇÁK, B.; KOUDELA, M.; MRACKÝ, J.: *Šternberk slovem a obrazem*, Litomyšl 1996, s. 31.

⁹³ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70; KAŇÁK, B.; KOUDELA, M.; MRACKÝ, J.: *Šternberk slovem a obrazem*, Litomyšl 1996, s. 31.

⁹⁴ Alžběta Marie z Württembergu umřela 17. března 1686.

Janu Adamu z Lichtensteina.⁹⁵ Tak se Želechovice staly v roce 1695 majetkem knížat z Lichtensteina, které tato koupě stála 504 000 říšských zlatých.⁹⁶ Opět ves Želechovice prosí nového majitele o privilegium potvrzující staré práva. Ale tentokrát žadatelé narazili. V roce 1697 jim kníže sice privilegia konfirmoval, ale byla značně omezena a s různými dodatky. První dodatek se týkal odúmrti. Pokud by došlo v tomto bodě ke sporu a zdejší právo by jej nedokázalo rozsoudit, musí se lidé pro rozhodnutí obracet ke knížeti nebo na hejtmanský úřad. Dalším bodem bylo, že dětem ze všech manželství patří dědické právo, ale vdova smí dostat jen tolik, kolik bylo všeobecně uznáváno na Moravě. Pastva u Laveckého rybníka se povolila poddaným z Újezda za roční poplatek sedm rýnských zlatých, Želechovice mohly pást při břehu Řítovského rybníka. Rodné a výsechové listy se měly vždy dát ke schválení hejtmanskému úřadu. Vrchnostenský dobytek se měl pást na březích Řítovského rybníka společně s dobytkem poddanským. Dále jsou vyjmenovány povinnosti poddaných z dřívějších privilegií.⁹⁷ Tyto body privilegia se nejspíš už delší dobu praktikovaly a nyní byly pouze sepsány.

Zcela nově však přibyla povinnost příprěže, kterou do té doby Želechovičtí nemuseli nikdy vykonávat. Tato povinnost jim později způsobí nejen jeden problém a spor s vrchností. Jejich povinností bylo několikrát do roka poskytnout koně při stěhování panstva ze zámku na zámek,⁹⁸ dále příprěž pro vojsko cestující či přezimující na Šternberce a ještě také honební povinnost. Konec listiny může působit jako výsměch, neboť se tam apeluje na vrchnostenské úřednictvo, aby dbalo na zachování těchto privilegií a nikterak je neomezovalo. Vzhledem k tomu, že po třicetileté válce byl nedostatek pracovních sil, snažilo se panstvo zaměstnat své poddané, jak se dalo, přestože jim práva udělená předchozími majiteli svazovala ruce.

Za Jana Adama tato povinnost lid ještě tolik netížila, údajně ho lidé vezli pouze dvakrát ze Šternberka do Úsova a to dal ještě poddaným slušné spropitné.⁹⁹ V roce 1712 Jan Adam umírá a panství získává Josef Jan Adam kníže Liechtenstein. Když na žádost

⁹⁵ HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 2004, s. 607.

⁹⁶ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

⁹⁷ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 18.

⁹⁸ Ze Šternberka do Nových zámků či do Úsova.

⁹⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

želechovických v roce 1718 konfirmoval privilegia, přitvrdil jejich poddanské povinnosti. Místo honební povinnosti se dříve platila honební dávka pět rýnských, nyní se dávka pozastavila a poddaní museli chodit na lov do rybníka i do lesa.¹⁰⁰ Nový majitel využíval především přípřeže a při každé cestě požadoval dodání koní a povozů. Knížeti byly zasílány žádosti, aby tuto povinnost převedl na peněžní dávku, ale pokaždé byly supliky vráceny a žádost zamítnuta. Teprve na jejich poslední žádost z roku 1732 bylo odpovězeno, že nemají žádat potvrzení starých práv, ale mají si podat novou samostatnou žádost a o té se bude jednat.¹⁰¹

Mezitím se ale poměry vyostřily, zatímco se o podané suplice jednalo, přišel do Želechovic rozkaz, aby okamžitě vyjelo s přípřeží 30 koní. Lidé si postavili hlavu a koně poslali až druhý den. Za to jim byla vyměřena pokuta 45 rýnských. Oni však podali žádost o prominutí trestu ospravedlňující se, že ze svých 80 koní měli 30 koní na stavbě císařské silnice z Olomouce přes Šternberk¹⁰² a tito jim nebyli včas vráceni. S žádostí neuspěli, trest byl považován za mírný a pokuta se zaplatit musela.¹⁰³

Kníže Josef Jan Adam umřel, aniž by se celá věc ukončila k spokojenosti Želechovic. Muselo se čekat deset let než syn zemřelého knížete, Jan Nepomuk Karel, dosáhl plnoletosti. Pak mu byla znovu předložena záležitost přípřeží, ale mladý kníže Želechovickým odpověděl „*co na něm žádáme, že on to nezačal*“¹⁰⁴ tak došlo na poradu s hejtmanem a on jim dal radu, aby navrhli nějakou peněžní náhradu. Kníže výměnou za přípřež požadoval dávku 100 zlatých ročně, což se Želechovickým zdálo hodně a tak dlouho prosili a zasílali žádosti, až jim byla dávka snížena na 50 zlatých ročně, ale za toto potvrzení museli zaplatit 200 zlatých.¹⁰⁵ Jak vděční byli poddaní za takové ukončení

¹⁰⁰ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 21.

¹⁰¹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹⁰² Stavba silnice od Vídně až za Šternberk začala roku 1728 a trvala celých 14 let. Poddaní z Želechovic museli pracovat na „Šternberské“ silnici, půlláník dostával plat 2 zlaté 24 krejcarů za celé léto a musel jet každý měsíc na dva dny se čtyřmi koňmi: SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

¹⁰³ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70; PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Unčovský a Rýmařovský okres*, Brno 1922, s. 251.

¹⁰⁴ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹⁰⁵ Tamtéž.

sporu ukazuje to, že když se domluvili, jak se budou skládat na tuto sumu, zbytek „z těch peněz, má se dát každoročně na mši svatou za jeho milost knížete pána za tu lásku nám prokázanou, že sme to k takovému konci přivedli, a při tom, aby Bůh všemohoucí poctivej obce dalej na budoucí časy chránil, aby víc takového pronásledování naši potomci neměli, jak sme my a naši předkové strany Brivilegií měli.“¹⁰⁶

V roce 1707 nejspíš místní kovář špatně uhasil na noc oheň, protože v noci začalo v kovárně hořet a od něj chytlo několik dalších stavení, která také shořela.¹⁰⁷

Roky 1710 a 1726 byla krutá zima a v létě bylo velké sucho, což způsobilo velkou škodu, lidé i zvířata měli velkou nouzi a potraviny se kvůli neúrodě velmi zdražily.¹⁰⁸

V roce 1738 ve vesnici znovu hořelo. Dne 9. srpna, kolem páté hodiny ranní přišel vítr a dešť, sotva se začalo blýskat, blesk zasáhl střechu jedné chalupy a ta se okamžitě vzňala. Oheň přeskočil na další domy a celkem vyhořelo pět stavení.¹⁰⁹

V roce 1748 zemřel kníže Jan Nepomuk Karel Lichtensteinský bez potomků, v Želechovicích se začali bát, kdo panství nyní dostane, jestli některá z ženských příslušnic, či snad bude prodáno. Místo aby čekali, jak se situace vyvine a znovu žádali o confirmaci starých listin nového majitele, obrátili se přímo na Marii Terezii¹¹⁰ a ta jim v roce 1753 za poplatek 300 zlatých confirmaci vydala. Peníze si vesnice musela vypůjčit, jelikož v tom roce měla špatnou úrodu kvůli dešti, který plodiny potloukl.¹¹¹

Marie Terezie za své vlády vydala plno patentů zasahujících do života i těch nejobyčejnějších lidí. Tak jeden z těchto jejích patentů ovlivnil i běh Želechovic. Časté požáry přiměly císařovnu, aby v roce 1751 vydala Ohňový patent nařizující, že domy musí být z nespalných materiálů, nebo aspoň komíny a kuchyně musí být vyzděny.¹¹²

¹⁰⁶ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

¹⁰⁷ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ To bylo možné díky reformě krajských úřadů z roku 1751, která umožnila, že i selský stav se mohl obracet se svými žádostmi až k nejvyšší instanci.

¹¹¹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹¹² Například v roce 1714 byla v Uničově zřízena tabáková továrna a v celém kraji se během pár desítek let natolik rozšířilo kouření, že v roce 1743 musely být vydány přísné předpisy zakazující kouření ve

V roce 1754 se v Želechovicích přistoupilo ke zdění komínů. Za tím účelem požádali vrchnost o povolení pálit si vlastní cihly. Povolení dostali, a když si lidé cihly pálili, umínili si, že si z nich rovnou postaví věž,¹¹³ která měla být vyjádření díky Pánu Bohu za ukončené spory s vrchností.

Kromě cihel museli zaplatit celkem 200 zlatých, kvůli kterým prodali část pozemku směrem k Přovicím, nějakými penězi přispěli i místní.¹¹⁴ Stavbu věže dostali na starost bratři Václav a Michal Ronerovi, střechu postavil mistr Jan Krček a Jan Zatloukal. Místní sepsali spis podávající zprávy od počátku 18. století až do roku 1754, který byl 10. srpna 1754 slavnostně uložen do cibule na vrcholku věže.¹¹⁵ Kromě pamětního spisu přidali ještě další dokumenty jako smlouvy, testamenty, doklady o vojenských taženích a jiné dokumenty obecní správy. V roce 1835 byl před vchodem do věže postaven kříž,¹¹⁶ o pět let později se věž dočkala opravy. Právě tou dobou se stavení obkládala kamenem, i věž měla být obložena, navíc střecha nutně potřebovala spravit. Při té příležitosti byla stará bán otevřena a v ní Želechovičtí našli pamětní spis a jiné listiny. Tyto písemnosti byly značně poškozené, proto se rozhodlo, že pamětní spis bude přepsán, aby se dochoval i pro potomky. Staré zápisky byly doplněny o události do roku 1840 a vráceny na původní místo.¹¹⁷ Při bourání staré věže se spisy znovu doplňovaly.

Právě pamětní spis z bane staré zvonice¹¹⁸ nám prozrazuje, jaké útrapy si zdejší poddaní museli prožít během první poloviny 18. století. Do života běžného poddaného v té době zasahovaly hlavně války, teprve po válkách o rakouské dědictví se na běhu normálního života podepisovaly především patenty Marie Terezie a později Josefovy.

stodolách a stájích, jelikož docházelo až příliš často k jejich požárům. Kdo by příkaz porušil, měl být dán do želez: SOkA Olomouc, SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70; SOUŠEK, T.: *Uničov v člancích historika a kronikáře Tomáše Souška*, Olomouc 2012, s. 56.

¹¹³ Jednalo se o zvonici, ale ve všude se o ní píše jako o věži.

¹¹⁴ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

¹¹⁷ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹¹⁸ Ve fondu Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

První takovou válkou, která postihla i Želechovice, byla válka o polské následnictví z let 1733-1735. Důvodem války bylo soupeření o polský trůn mezi dvěma kandidáty. Bojovaly zde proti sobě dvě koalice s Francií, Bavorskem a Španělskem na jedné straně a Ruskem, Pruskem, Dánskem a habsburskou monarchií na straně druhé.

Už v roce 1734 „*okolo nás tady maširovali zelení dragouni*“,¹¹⁹ ale než stačilo císařské vojsko zareagovat, mnoho měst bylo zabráno nepřátelským vojskem. Proto císař žádal ruskou carevnu o pomoc a „*den před svatým Petrem a Pavlem (1735) přimaširovaly tři regimenty na jednu do Dlouhé Loučky na noc*“¹²⁰. Mezi obyvatelstvem se šířily zvěsti „*že jsou lidé, jako divoci, že jedí malé dítky a telecí maso syrový že snědí*“,¹²¹ proto se tam na ně lidé chodili schválně dívat. Jaké bylo jejich překvapení, když zjistili, že ruští vojáci jsou stejní jako oni, jen mluví jinou řečí a vyznávají jinou víru. Však také Želechovičtí neopomněli zaznamenat, že „*mohli jsme něco s nima mluvit, jenom Němci nic*“.¹²² Po ukončení války museli obyvatelé přispět „*na ty ruský outraty*“,¹²³ celkem to dělalo asi 1000 zlatých. Rusové pak odešli bojovat proti Turkům.

Po smrti Karla VI. nastupuje na rakouský trůn jeho nejstarší dcera Marie Terezie a začíná válka o rakouské dědictví. Ačkoliv se Karel VI. snažil, aby evropské státy uznaly pragmatickou sankci a tím i nástup dcery na trůn, po jeho smrti se okolní panovníci vrhli na Rakousko jako supi. Lidé se začali bát, co s jejich zemí bude, už jen nepřispívali na válku penězi, nyní se měli do boje postavit i muži z vesnic. Na konci ledna 1741 přišly hned tři rozkazy, aby z vesnice byli posláni ozbrojení muži,¹²⁴ nejprve na slezské hranice, pak do hor a lesů a potřetí se měli vydat za Šternberk. Ve chvíli, kdy sem dorazilo císařské vojsko, byli všichni muži posláni domů, odted' už se mělo do boje

¹¹⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Poprvé měli vyfasovat zbraně, prach a olovo, podruhé si měli z domova vzít dobré sekery a potřetí se měli vyzbrojit motykami, lopatami a špičáky: SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

přispívat pouze koňmi, vozy, jídlem a penězi.¹²⁵ Díky poměrně nevelké vzdálenosti od Slezska tudy jistě mnohokrát táhlo vojsko. Obyvatelé trpěli strachem, nouze musela být i o jídlo a šířily se různé nemoci. V roce 1741 dobyli Prusové Uničov, brzy však odtáhli a krátce na to byla ve městě zřízena nemocnice. V ní mělo být o několik let později ubytováno téměř 700 nemocných, kteří přijeli s bavorským plukem. Díky nakaženým pacientům se měl ve městě rozšířit mor,¹²⁶ na jehož následky zemřelo přes 300 obětí.¹²⁷

Po osmi letech sice válka skončila, Rakousko ale ztratilo Slezsko a s tím se Marie Terezie nechtěla smířit a v roce 1756 začala válka nová. Dva roky po jejím vypuknutí v Uničově znovu řádili Prusové a vyrabovali město i okolí. Právě z tohoto roku se nám zachoval rozkaz pruského generála, aby se v Želechovicích neprováděly rekvizice potravin a nesměla se činit škoda na polích.¹²⁸

V září 1770 se v Uničově sešel císař Josef II. a pruský král Fridrich II. kvůli dojednání společného postupu proti Rusku, které stále intenzivněji pronikalo na Balkán. Toto setkání se stalo tím nejvýznamnějším okamžikem v historii malého města na severu Moravy. Na jeden týden se sem přestěhoval císařský dvůr a město se na malinkou chvíli stalo centrem monarchie. Pro celý kraj to byla tehdy velkolepá událost, vesnice v celém okolí pořádaly nejrůznější slavnosti.¹²⁹ Císař Josef II. se chtěl pochlubit Fridrichovi svou armádou a tak sem přitáhlo 25 praporů pěchoty a 36 eskadron jízdy. Vojáci pod vedením generálů Laudona a Stampy se utábořili mezi Újezdem a Želechovicemi. Dne 4. září se konalo slavnostní defilé, ale 5. a 6. září déšť zrušil plánované manévry.¹³⁰

V důsledku poddanského povstání byl na Moravě dne 7. září 1775 vyhlášen robotní patent přesně určující povinnosti poddaných vůči vrchnosti. Dominikalisté byli sice i nadále povinni řídit se smlouvami s příslušnou vrchností, avšak v případě

¹²⁵ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹²⁶ Někdy se uvádí, že to byla cholera, což je vyloučené, jelikož ta se do Evropy dostala až v 19. století: LUŇÁČEK, J.: *Vojenské zdravotnictví v 19. století*, přednášky.

¹²⁷ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70; PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Uničovský a Rýmařovský okres*, Brno 1922, s. 117.

¹²⁸ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 24.

¹²⁹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

¹³⁰ SOUŠEK, T.: *Uničov v člancích historika a kronikáře Tomáše Souška*, Olomouc 2012, s. 111.

přetížení od nich nyní mohli odstoupit. Poprvé se také jednoznačně uvádí sazby v 11 třídách.

Dochovaly se nám soupisy pro Želechovice, obec platila po 38 zlatých ve dvou termínech, na sv. Jiří a na sv. Michala, dále platili honební činži 5 zlatých 25 krejcarů, vodní činži 4 zlaté 40 krejcarů a přípřež oněch 50 zlatých. Na sv. Martina museli odevzdat 159 měric ovsa a 39 měric chmele. Roboty byly následující: roboty dle privilegií, dále byli povinni v lese a u rybníka nadhánět, místo toho se platila ona honební činže. Při požárech a záplavách museli přijít na pomoc, ke stavbě nebo opravě splavu na Oskavě museli dovážet materiál, rybník i protékající toky se musely čistit, nejlépe každoročně, pokud byl rybník vysušený, měli okolo postavit plot, v době žní měli bezplatně vozit žerňov¹³¹ k pňovskému mlýnu. Vyjma rychtáře musel každý spříst tři svazky lnu dodané vrchností, musely být spředeny pevně a kvalitně, za odměnu pak dostávali čtyři krejcarey za kus.¹³²

Robota v zimních dnech byla pevně daná, čtyři dny vozit do pňovického pivovaru 64 sáhů dříví. V roce 1744 si poddaní stěžovali, že byli zatíženi nesprávnou mírou, bylo jim odpovězeno, že víckrát už se to nestane a stát ani nesmí.¹³³

V roce 1781 si Želechovičtí nechali potvrdit svá privilegia u císaře Josefa II.¹³⁴ Toho roku byl vydán patent o zrušení nevolnictví, a proto už snad nebylo potřeba být tak obezřetný. Lidé však měli podezření, že vrchnost jim nesdělí celé znění patentu a že se poddaní vzbouří a bude docházet k různým potyčkám. Není se tedy co divit, že místní si pro svůj klid a jistotu nechali svá privilegia potvrdit panovníkem. Ještě v roce 1784 SE pokusili přemluvit nového majitele panství, knížete Aloise Josefa Lichtensteina, aby jim jejich práva konfirmoval. Ten to odmítl s poznámkou, že nemá v úmyslu vydávat nové potvrzení, všechna práva poddaných ale plně uznává. K úplně poslednímu potvrzení želechovských práv dochází v roce 1792, kdy jej vydal sám císař František II.¹³⁵

¹³¹ Mlýnské kameny.

¹³² SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 99, kart. č. 4.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 25.

¹³⁵ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 26.

V roce 1787 byla k vrchnosti podána žádost o svolení k zřízení cihelny. Žádost byla striktně zamítnuta. Jinak pochodili s prosbou o pronajmutí vysušeného rybníka. Roku 1796 jej měli pronajatý za 1500 zlatých a znovu si tutéž žádost podali v roce 1802,¹³⁶ ale nájemné se zvýšilo na 2050 zlatých.¹³⁷ Pronájem se uskutečnil, celkem nakonec Želechovští zaplatili 2080 zlatých a k tomu pár selat a dva páry kapounů pro šternberského hejtmana.¹³⁸

Z dob válečného tažení proti Napoleonovi se dozvíme velmi málo informací. O zdejší situaci se můžeme spíše dohadovat podle zpráv z Uničova. Například v roce 1805 po bitvě u Slavkova si vynutila skupina francouzských vojáků na měšťtě tučné výkupné. Jistě ani okolní vesnice neunikly pozornosti těchto vojsk. O deset let později město pro změnu hostilo ruská vojska táhnoucí proti Napoleonovi.¹³⁹

V Dlouhé Loučce byla od roku 1805 vojenská nemocnice. Ty se během napoleonských válek zřizovaly v několika etapách a po bitvě u Slavkova proběhla první z nich. Dlouhá Loučka je od Želechovic vzdálená necelých deset kilometrů a zranění vojáci potřebovali nějaké zásoby brané z okolních vesnic. Nepochybuji o tom, že v době válek pomáhala vesnice především z hlediska zásobování potravinami.¹⁴⁰

Nejvíce sužovaní se v první polovině 19. století Želechovičtí cítili být stavbou silnice. Od roku 1735 totiž přešla povinnost nákladů na silnice na vrchnostenské statky a vrchnost úpravu silnic prováděla robotou. V roce 1817 se stavěla silnice z Olomouce do Prahy přes Litovel a obyvatelé byli nuceni se na stavbě sami podílet nebo se vyplatit.¹⁴¹ Želechovičtí se vyplatili, stálo je to tehdy 2042 zlatých. To nebyla jediná silnice v té době stavěná. Roku 1829 vyšel první zákon o okresních silnicích pro Moravu a Slezsko. Okresy vytvořily konkurenční obvody a přejala stavbu a udržování okresních silnic. Na Moravě a ve Slezsku bylo 37 nejdůležitějších spojení vyhlášeno za okresní silnice a byla nařízena jejich stavba.¹⁴² V okolí se tehdy budovala jedna sinice

¹³⁶ Chtěli si jej pronajmout na rok 1803.

¹³⁷ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 99, kart. č. 4.

¹³⁸ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 70, rukopis Josefa Loutockého.

¹³⁹ SOUŠEK, T.: *Uničov v člancích historika a kronikáře Tomáše Souška*, Olomouc 2012, s. 111.

¹⁴⁰ LUŇÁČEK, J.: *Vojenské zdravotnictví v 19. století*, přednášky.

¹⁴¹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 99, kart. č. 4.

¹⁴² *Uničovsko v minulosti a dnes*, Uničov 1928, s. 145.

vedle druhé a poddaní se na nich měli podílet buď vlastními silami či penězi. Želechovičtí vždy přistoupili k variantě druhé a raději se z práce vykoupili. Nejprve se stavěla cesta ze Šternberka přes Papůvku, ta místní vyšla na 358 zlatých 40 krejcarů, cesta od Pňovic k Uničovu stála 200 zlatých a museli pomáhat i ve Šternberku, což je stálo také rovných 200 zlatých.¹⁴³ A to jistě nejsou všechny výdaje, které museli na stavby cest přispět. V roce 1840 si místní velice stěžovali na tuto, podle nich, nespravedlnost a nevěděli jak se z toho dostat ven. Navíc právě v roce 1840 opravovali onu starou věž uprostřed návsi a oprava „*je koštovala*“ 200 zlatých.¹⁴⁴

Na počátku 30. let postihly obec dvě nepříjemné události. První je z roku 1830. Krávy byly hubené, lidé se o ně báli, ale nemohli s tím nic dělat, oni sami na tom nebyli nejlépe. Nové krávy si nemohli pořídit, jelikož ty stály 50, někdy až 70 zlatých. Druhou událostí byla cholera. První vlna přišla do Evropy v roce 1826, ale do monarchie se šířila z Ruska v roce 1830, nejprve zasáhla Uhry, pak postupovala na Vídeň a na Moravu. Zde v plné síle udeřila v říjnu 1831 a stála život mnoha tisíc lidí, než postupně během roku 1832 vymizela. Odhaduje se, že během této první epidemie zemřelo na Moravě a ve Slezsku asi 25 000 lidí. Tato zákeřná, a pro Evropu zcela nová nemoc, zasáhla i Želechovice. Zde však nemoc nebyla pro obyvatele tak fatální jako například ve velkých městech. Všichni měli sice z neznámé nemoci velké obavy, nakonec však zemřeli pouze dva lidé.¹⁴⁵ Druhá epidemie se naší zemí prohnala v letech 1836-1838. V Újezdě na tuto novou vlnu během několika dní¹⁴⁶ zemřelo mnoho lidí, ale v Želechovicích se tentokrát nikdo nenakazil.¹⁴⁷

¹⁴³ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹⁴⁴ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Nemoc se projevuje tím, že pacient má silný průjem a zvrací, pokud se nemoc rychle neléčí, může být i smrtelná. Smrt nastává v důsledku rychlé ztráty tekutin, pacient může zemřít do několika hodin od vypuknutí nemoci, obvykle ale umíral do druhého dne.

¹⁴⁷ Nemoc se šíří pomocí nakaženého člověka, takže zdejší lidé se pravděpodobně nedostali do kontaktu s nakaženou osobou.

SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

Roku 1830 byla v obci postavena chmelárna.¹⁴⁸ Důvodem jejího zřízení bylo to, že v roce 1818 vrchnost zvedla plat za chmel, který měla obec odvádět, na 1400 zlatých.¹⁴⁹ První rok obec tuto sumu uhradila, ale suma se jim zdála natolik vysoká, že další rok už si chmel raději zakoupili a ten potom vrchnosti odvedli.¹⁵⁰

Obec měla v roce 1834 také spor s Újezdem kvůli výhybkám na silnici. Na silnici „Mešnici“ mělo být celkem pět výhybek, které ale újezdští zaorali a měly tam zůstat pouze dvě. Stížnost putovala dokonce až k císaři, ale záležitost nebyla nijak vyřízena a postupně výhybky jedna po druhé mizely, až byly zaorány všechny.¹⁵¹

Roku 1840 ve vesnici, patrně z obyčejné neopatrnosti, vznikl na č. 21 požár, který se rozšířil a kromě dvou budov shořelá celá ves. O pouhých 12 let později se situace opakovala, jen neměla tak katastrofické následky. Popelem tehdy lehla jen levá strana vsi.¹⁵² O poměrech v obci nás krásně informuje jedna povídačka vztahující se právě k druhému požáru, která se mezi místními vyprávěla ještě o 70 let později. Ještě ve 20. letech 20. století se mezi Želechovskými povídalo, že nejvíc hořelo u třech rodin - u Vavroušů, u Crhů a u Běhalů. U prvních měly hořet peníze,¹⁵³ i člověk se tam zadusil. U druhých údajně hořely hříchy, neboť majitel byl zlý a mnoho hřešil a u těch posledně jmenovaných hořela pýcha.¹⁵⁴ Na opravu domů se brala hlína z Hliníka a z ní se pálily vepřovice a cihly. Toto místo prý bývalo vždy zdrojem takto získaného stavebního materiálu.

V nepřítomnosti vrchnosti vesnici spravovali rychtář a rada starších.

¹⁴⁸ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹⁴⁹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 99, kart. č. 4.

¹⁵⁰ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 87, kart. č. 1.

¹⁵¹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

¹⁵² SOKA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 12.

¹⁵³ Ve smyslu bohatství.

¹⁵⁴ SOKA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 13.

Obec po roce 1848

Revoluční rok 1848 zasáhl i habsburskou monarchii a lidé si vydobyli to, po čem toužili snad už celá staletí – zrušení poddanství. Jsou zrušena panství coby správní celek, nahrazují je samosprávní celky s nejnižší jednotkou obcí. Jednotlivé země byly rozděleny na kraje a ty dále na politické a soudní okresy.

Želechovice se staly samostatnou obcí a v letech 1850-1909 byly přiřazeny k politickému okresu Litovel, s výjimkou let 1855-1868, kdy podléhaly smíšenému okresnímu úřadu v Uničově. Spolu se zrušeným poddanstvím přišlo vykupování lidí z poddanství, všechny roboty byly definitivně zrušeny.

Mezi lety 1848-1851, než se zrušily všechny protokolární závazky, si vrchnost počítala ročně 73 zlatých a 2 krejcarey, celkem za ty tři roky tedy 292 zlatých 8 krejcarů. Suma byla splacena ke dni 19. června 1852.¹⁵⁵ Kromě těchto dávek se platily tzv. sypané dávky vyměřené podle polností a platit se měly od 1. listopadu 1850. Želechovičtí však tuto povinnost převedli na kapitál 912 zlatých 8 krejcarů, které zaplatili 30. dubna 1851.¹⁵⁶

Roku 1851 dostaly Želechovice náhradou za právo pastvy 30 jochů¹⁵⁷ z knížecích pozemků v Řítoevském rybníku, hraniční příkop o šířce dvou sáhů,¹⁵⁸ příkop neměl být spojený s hlavním rybníčním přítokem, voda měla vést „ventilem“ do Oskavy.¹⁵⁹

Rybníky založené ve středověku pány ze Sovince už nebyly příliš k užitku. Ryb tu velké množství nebylo, spíše se objevovalo vodní ptactvo¹⁶⁰ a zabíraly místo, které by se dalo využít k zemědělským účelům. Kdy přesně byly rybníky vypuštěny, není známo, víme však, že ještě v roce 1850 byl Řítoevský rybník napuštěný. K jeho napouštění se užívalo vody z Oskavy. Sloužily k tomu dva splavy s několika stavidly.

¹⁵⁵ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 99, kart. č. 4.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Joch=jitro, což je stará plošná míra, asi 0,6 ha.

¹⁵⁸ Stará délková míra, asi 1,8 m.

¹⁵⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 99, kart. č. 4.

¹⁶⁰ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 12.

Jak splav, tak i ta stavidla byly z dobrého dubového dřeva a po zrušení rybníka je obyvatelé Strukova rozebrali a použili na obnovu své vesnice. Když potom panští úředníci dřevo hledali, už na tom místě nic nenašli.¹⁶¹

Počátky obecní samosprávy se nesly ještě v německém duchu. Začátek částečné germanizace vesnice můžeme hledat v dobách vlády Münsterberských knížat, kdy za vlády knížete Karela z Münterberku přicházelo na Šternbersko velké množství Němců ze Slezska.¹⁶² Od 70. let 19. století jsou Želechovice čistě českou vesnicí, v níž až do druhé světové války nežilo víc než pět Němců.

V malých obcích se odjakživa řešily různé, pro některé možná malicherné, spory. Želechovice nebyly žádnou výjimkou. V pozdějších dobách si kronikáři často povzdechnou nad zbytečnými hádkami a celkovými poměry ve vesnici.¹⁶³ Není pochyb o tom, že hádky mezi usedlíky byly odnepaměti, ale teprve se zápisy z jednání obecního zastupitelstva krásně vidíme, co všechno se muselo řešit, kvůli čemu vznikaly spory. Tak například v roce 1875 si majitelé ze zadních luk stěžovali, že majitelé předních luk je nechťejí pouštět a oni se tak nemají jak dostat s vozy ke svému pozemku. Obec to vyřešila jednoduše. Majitelé zadních luk si na vlastní náklady měli vybudovat cestu ke svým pozemkům a za to od nich obec nebude požadovat poplatky¹⁶⁴ za užívání tohoto obecního majetku.¹⁶⁵

Většina cest byla v té době pouze vysypaná šterkem nebo se jednalo o pouhou polní cestu. I náves byla dlouhé roky jen jakousi „polní“ cestou bez šterku a bez dláždění. V roce 1881 bylo rozhodnuto, že náves se z obou stran vydláždí, ale jako vše jim trvalo déle než rok, než se stavbou skutečně začali. Cesta měla být vydlážděna až k hlavní silnici vedoucí do Uničova.¹⁶⁶ V tom samém roce se odprodal obecní kočár a získané peníze šly s největší pravděpodobností na zaplacení právě budovaného dláždění návsi.¹⁶⁷

¹⁶¹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

¹⁶² KAŇÁK, B.; KOUDELA, M.; MRACKÝ, J.: *Šternberk slovem a obrazem*, Litomyšl 1996, s. 22.

¹⁶³ SOKA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 29.

¹⁶⁴ Pozemek, na kterém se cesta měla vybudovat patřil obci.

¹⁶⁵ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž.

Poměrně brzy od osamostatnění obce v roce 1850 nevystačoval obecní rozpočet a vytvořil se schodek. Ten pokaždé řešili přírážkou k přímé dani. Už v 90. letech se přírážka pohybovala kolem 34 %, postupem času různě kolísala, ale celkově tato přírážka nadále jen stoupala. O deset let později se pohybovala kolem 60 %, těsně před první světovou válkou to bylo 70 %. Po válce činila přírážka k dani 180 %, nejvyšší byla v roce 1924 a to 415 %.¹⁶⁸ Finanční situace obce byla vždy napjatá, výnosy z pronájmu půdy nestačily. V roce 1892 byly role v bývalém Řítoevském rybníku rozděleny mezi zdejšími rolníky, ale ani to finanční situaci obce neulehčilo.¹⁶⁹

Kdysi se v Želechovicích vybíralo mýtné, které bylo spojeno s Pňovickým mýtným. To znamená, že pokud někdo zaplatil v Želechovicích nebo v Pňovicích, nemusel už mýto platit v té druhé obci. Vybrané peníze sloužily na opravu silnic v regionu. Definitivně se vybírání mýtného zrušilo v roce 1887.¹⁷⁰ Tím Želechovice přišly o další zdroj příjmů a později se opravy i další výstavba silnic musela započítat do obecního rozpočtu.

O tom, že finanční situace obce nebyla v 90. letech ideální, vypovídá i případ Františka Ťuky. Ten se jako porotce zúčastnil soudního řízení v Olomouci a požádal obecní zastupitelstvo o náhradu za dobu svého pobytu mimo domov. Odvolával se na staré usnesení zastupitelstva z roku 1882, kdy bylo rozhodnuto, že ti, kteří budou vylosování coby porotci k soudu v Olomouci, mají jako náhradu dostávat jeden zlatý za den. Podmínkou bylo, že daná osoba musí po celou dobu zůstat mimo Želechovice, pokud by se byt' na jediný den vrátila, celá náhrada tím odpadá.¹⁷¹ František Ťuka se tedy o 16 let později odvolal na toto rozhodnutí a očekával, že tak jak bylo po léta zvykem, dostane nějakou náhradu za dobu strávenou v Olomouci. Jeho žádost byla zamítnuta a do budoucna už se žádné náhrady nevyplácely.¹⁷²

Nyní je potřeba se poprvé zmínit o obecních volbách. Zdá se, že volby do obecního zastupitelstva probíhaly často velmi neklidně a za různých hádek a sporů.

¹⁶⁸ *Uničovalo v minulosti a dnes*, Vyškov 1928, s. 142.

¹⁶⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

¹⁷⁰ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 13.

¹⁷¹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

¹⁷² SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

O tom, že v čele obce stane některý z bohatých sedláků, vůbec nikdo nepochyboval, přesto docházelo k různým třenicím. Téměř pokaždé se lidé rozdělili na dvě strany, které se mezi sebou pohádaly, což ovšem později mohlo způsobovat napětí zvláště ve spolcích. Proto bývali například hasiči svým velitelem napomínáni, aby své politické smýšlení nezatahovali do spolkového života, neboť členové sboru musí spolupracovat a proto by mezi nimi neměly být žádné rozbroje.¹⁷³ Samozřejmě docházelo i ke klidným volbám, mezi takové patří například ty z dubna 1898. Jak netypické to bylo, nám ukazuje i to, že školní správce měl potřebu to zaznamenat do školní kroniky.¹⁷⁴

Toho roku císař slavil 50tileté jubileum svého nástupu na trůn. K výročí byla založena lipová alej z 34 lípek vysazených na návsi od kaple k dolnímu konci vesnice. Původně se zdálo, že lipky nebudou dodány. Nakonec je dodal Šternberský revír a lipky se musely rychle zasadit, od plánované slavnosti tak bylo upuštěno.¹⁷⁵

V roce 1899 se školní správce rozhodl, že cesta od vesnice k Dětrichovu patřící Želechovicím by se skvěle hodila k založení ovocné aleje. Zkušebně zde vysadil několik jabloní, a pokud by se jim dařilo, zdarma by vysadil další stromky. Úmysl se zdařil, stromkům se dařilo, a proto se v následujících letech ještě několik stromků přikoupilo a vysadily se na této cestě. Ovoce se později dávalo do dražby.¹⁷⁶

V roce 1900 proběhlo v monarchii sčítání lidu, v Želechovicích za tím účelem byl pověřen správce školy, Josef Loutocký. Výsledky byly tyto: v obci bylo 42 domovních čísel, počet obyvatel 319, z toho 317 Čechů a dva Němci. Ze zvířat bylo napočítáno 66 koní, 370 kusů hovězího dobytka, 256 prasat, 20 koz a 1171 kusů různé drůbeže.¹⁷⁷

¹⁷³ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

¹⁷⁴ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž.

Na počátku 20. století se vodní poměry okolo Oskavy rok od roku zhoršovaly. Pokaždé, když se řeka lehce rozvodnila, zaplavila obdělávaná pole a snížila nebo zcela zničila úrodu. Proto se zdálo zcela neodkladné odvodňování. Za ideální řešení se jevila regulace Oskavy. Avšak k tomu byl potřeba odborný posudek a nemalý kapitál, na něj okolní obce bez podpory zemského úřadu nechtěly ani pomyslet.¹⁷⁸ Množství okolní vody způsobovalo nejeden problém. Toky se musely pravidelně čistit, což způsobovalo zlou krev. Majitelé jednotlivých pozemků museli být často upozorňováni, že je jejich povinností tok čistit. Když obec vyčistila koryto potoka či řeky na vlastní náklady, neboť hrozilo, že se voda vylije či způsobí jinou škodu, posléze žádala o zaplacení nákladů buď v plné výši, nebo žádala o částečnou náhradu.¹⁷⁹ To co bylo ve středověku výnosným podnikem se od druhé poloviny 19. století stalo důvodem k sváru.

V červnu 1906 byla podána žádost k ředitelství statků knížete Lichtensteina ve Šternberku o povolení založit vodní družstvo v Želechovicích. Zemský zemědělský úřad v Brně vypracoval projekt odvodňování pozemků. Dle projektu měl na velkostatku Papůvka a v Želechovicích vzniknout nový potok. Na základě tohoto projektu bylo zřízení vodního družstva povoleno.¹⁸⁰ O rok později se začalo s intenzivním odvodňováním jihozápadní části katastru, práce trvaly pět let a náklady činily 78 000 korun, přičemž zemská subvence čítala 60 % na hlavní toky a 40 % na drenáže.¹⁸¹

Odvodněné pozemky se rozdělily mezi místní občany, ale zaknihování těchto změn trvalo nepřiměřeně dlouho, což vedlo k zanedbávání čištění hlavního toku. To mohlo zapříčinit znovuzavodnění odvodněných ploch.¹⁸²

Následkem odvodnění by vysušen rybníček Bahno, ze kterého brali hasiči vodu při požáru, proto se měla zvětšit stávající obecní studna, aby bylo dostatek vody na případné hašení požáru.¹⁸³

¹⁷⁸ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 710, kart. č. 298.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Drenáž je odvodnění oblasti pomocí trubek.

SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 710, kart. č. 298.

¹⁸² SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 710, kart. č. 298.

¹⁸³ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

Volby do obecního zastupitelstva roku 1907 proběhly v klidu, k tomu nejspíš přispělo i to, že se k volbám dostavil malý počet voličů. V těchto volbách byl za člena výboru zvolen i správce školy Josef Loutocký. To se některým občanům příliš nezdálo, domnívali se, že správce školy coby „služebník obecní“ neměl v zastupitelstvu vůbec zasedat.¹⁸⁴

V polovině roku 1908 se z rozhodnutí c.k. zemské školní rady mělo dojít k statistickému šetření, kolik zdejších dětí si vydělává prací. Šetřením se zjistilo, že se jedná jen o osm dětí. Tento poměrně malý počet pracujících dětí lze vysvětlit tím, že pracovní poměry v obci byly velmi výhodné a tak nebylo potřeba, aby se prací živilo větší množství dětí.¹⁸⁵

V červenci 1913 proběhly další obecní volby. Občané byli rozděleni na dvě skupiny, ale tentokrát se mezi sebou příliš nehádali. Z Uničova přišlo několik německých voličů, zřejmě chtěli provokovat a zasáhnout do voleb, ale Želechovické to okamžitě sjednotilo, obě strany rychle stáhly své kandidátky a volby proběhly v naprostém klidu bez zásahu německých voličů z Uničova.¹⁸⁶

¹⁸⁴ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

První světová válka

Dne 28. června 1914 byl v Sarajevu zastřelen následník trůnu František Ferdinand. Tento arcivévoda se netěšil přílišné oblibě, lidé spíše litovali staříckého císaře, jemuž zemřelo už tolik blízkých členů rodiny, a téměř všichni násilnou smrtí. Nejinak tomu bylo i v Želechovicích. Zdejší obyvatelstvo se zúčastnilo smuteční mše v Újezdě, památka zavražděného následníka i jeho choti byla oslavena rovněž ve škole.¹⁸⁷

Obyvatelé monarchie oslavovali památku zesnulých, mluvilo se o jejich smrti, že by Srbové za tento čin neměli zůstat nepotrestaní, volalo se po odvetě. Situace se mezi lidmi rychle uklidnila, lidé si připomínali tragická úmrtí císařovny Alžběty a korunního prince Rudolfa, ale na nejvyšších místech to vřelo. Schylovalo se k válce, tohle však vědělo jen několik vysoce postavených osobností. Téměř tři týdny žily národy v klidné nevědomosti.

V polovině července se v Želechovicích začalo se žněmi, počasí bylo ideální, úroda dobrá, všechno šlo bez problémů a brzy bylo všechno obilí sklizeno.¹⁸⁸

Dne 23. července bylo Srbsku dáno ultimátum, na které měli do 48 hodin odpovědět. V té chvíli začali lidé bystřit, obávali se, jak Srbsko odpoví. Bít na poplach se začalo ve chvíli, kdy 25. července byly se Srbskem přerušeny diplomatické styky a začalo se mobilizovat. O tři dny později, 28. července 1914 přišlo to, čeho se všichni tolik báli – válka. Všude pečlivě sledovali nejnovější zprávy. Při první obecné mobilizaci bylo ze Želechovic odvedeno 52 mužů a 17 koní.¹⁸⁹ K celkovému počtu zdejších obyvatel, jenž se pohyboval okolo 300 lidí, to bylo celkem dost lidí a ve vesnici to bylo poznat.

Už 3. srpna byl c.k. místodržitelstvím vydán maximální ceník poživatin na Moravě. Dne 20. srpna zemřel papež Pius X. a druhý den došlo k zatmění slunce

¹⁸⁷ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 18.

začínající ve 12 hodin 20 minut a skončilo ve 14 hodin 22 minut.¹⁹⁰ Zdálo se to skoro jako znamení.

Stále se sledovaly zprávy z bojiště, každé vítězství se slavilo, na škole se objevovaly prapory.¹⁹¹

Rok 1915 byl pro zemědělce dosti špatný. Koncem února napadlo mnoho sněhu, v zápětí přišla obleva a voda v Oskavě prudce stoupla. Jarní počasí přišlo brzy, zpočátku dost teplé, proto se záhy začalo s jarním setím. S postupujícími dny a týdny začaly teploty stoupat, začátkem května začalo být už sucho a déšť se stále nedostavoval. Lidé s obavou hleděli na svou úrodu. Po polovině května přišla velká horka, podzimní obilí začalo předčasně zrát. Vedra trvala celý měsíc. Konečně v polovině června přišel vydatný déšť. Když začaly žně, pracovali na polích úplně všichni, od nejmenších dětí po nejstaršího občana. Všichni rychle spěchali, aby sklidili svou úrodu, kdo si nepospíšil, tomu na začátku srpna déšť obilí pomlátil. Na podzim to nebylo o mnoho lepší. Bylo deštivo, polní práce se tak protáhly až do poloviny listopadu. Mnoho brambor a řepy zůstalo na poli, jednak kvůli špatnému počasí, ale také se nedostávalo potahů a pracovních sil.¹⁹²

Během prvního roku války odešlo ze Želechovic na frontu 92 mužů a 23 koní a dokonce války jich mělo být ještě mnohem víc.¹⁹³

V dubnu 1915 byla v obci zřízena stanice koní pro celou severní Moravu. Koně byli rozmístěni po neobydlených staveních i u rolníků. Příchodem vojska se obec znovu oživila, vojáci při žních pomáhali za dvě koruny, ale přece jen to byli muži neznalí zemědělských prací, a tak asi příliš k užitku nebyli.¹⁹⁴ Přesto pro ně místní na Štědrý den uspořádali představení a rozdávaly se i drobné dárky. V té chvíli v jedné konírně spadla rozsvícená lampa na zem do slámy a celé stavení začalo hořet. Požár byl včas zpozorován a uhašen, přesto se dva koně udusili kouřem.¹⁹⁵

¹⁹⁰ SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ SOKA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 21.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

Počátkem roku 1916 odešli další čtyři muži na frontu, pátému, kovářskému mistru, bylo dovoleno zůstat doma až do konce března. V květnu byli za způsobilé označení muži narození v roce 1898 a museli narukovat.¹⁹⁶ Začínal se ve stále větší míře projevovat nedostatek ve všech oblastech života. K dostání nebylo oblečení ani obuv, jídlo bylo čím dál dražší. Na frontě docházel kov pro výrobu zbraní, proto se přikročilo k zrekvírování všeho kovového, od zvonů přes brány až po všechno mosazné a železné náčiní jako například dveřní kliky nebo plech ze střech.¹⁹⁷

Zima toho roku byla mírná, v lednu kvetly sedmikrásky, jaro přišlo velmi brzy, záhy se začalo se setbou. Počasí se vydařilo, práce šla všem od ruky a lidé doufali, že po předchozím neúrodném roce bude nyní úroda lepší.¹⁹⁸

V květnu byl pod záštitou arcivévody Františka Salvátora¹⁹⁹ uspořádán týden Červeného kříže za účelem náboru nových členů a vybrání peněžního obnosu. Školní děti v Želechovicích vybraly 122 korun a poslaly je Červenému kříži do Brna. I nábor členů měl v obci úspěch a do Červeného kříže se přihlásilo 12 zdejších občanů.²⁰⁰

Aby čtvrtá válečná půjčka dopadla co nejlépe, mělo se chodit dům od domu a žádat občany o příspěvek. Akce měla velmi dobrý úspěch, zdá se, že zdejší lidé byli vskutku štedří, neboť bylo upsáno celkem 37 900 korun.²⁰¹ Občané Želechovic přispívali penězi i různými potřebami během celé války. Pokaždé, když byla vyhlášena sbírka se zapojili a alespoň maličkostí přispěli. Ze začátku byli dosti štedří, ale postupem času se šířící nouze a bída dostala i sem a příspěvky začaly být čím dál menší.

Na konci listopadu 1916 přišla další smutná zpráva. V úterý 21. listopadu večer zemřel císař František Josef I., panovník sedící na rakouském trůnu dlouhých 68 let. Většina obyvatel ho vnímala jako staříčkého mocnáře, za jehož vlády byl po téměř 50 let v říši mír. Ponechme stranou, jak to ve skutečnosti bylo, že v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století byla říše všelijaká, jen ne klidná. Po smrti císaře, tohoto symbolu monarchie, mělo obyvatelstvo prostě pocit, že vyjma posledních dvou let, bylo za

¹⁹⁶ SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

¹⁹⁷ SOKA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 22.

¹⁹⁸ SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

¹⁹⁹ Zeť císaře Františka Josefa I., manžel císařovy nejmladší dcery Marie Valerie.

²⁰⁰ SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁰¹ Tamtéž.

starého císaře pána dobře a nyní staré dobré časy definitivně skončily. Po celé zemi se sloužily smuteční mše, jedna byla i v Újezdě, kam se vypravili i občané Želechovic v čele se správcem školy.²⁰²

V období mezi 26. únorem a 5. březnem 1917 konala se na celé Moravě rekvizice obilnin. V Želechovicích k ní došlo přesně 2. března, celkem bylo zrekvírováno 250 metrických centů obilí.²⁰³

Tento rok bylo počasí opět suché a navíc větrné. Dva měsíce trvalo sucho, a když konečně posledního června přišel déšť, nestačil svlažit vyschlou zem. Sena bylo málo, louky byly jako vypálené, sedláci se obávali, čím budou krmit svůj dobytek v létě, natož pak v zimě. Na polích pomáhali všichni práceschopní, děti se pilně zapojovaly do prací a přikládaly pomocnou ruku, kde bylo zrovna potřeba.²⁰⁴

Přes všechny strážně běžel život v obci poměrně poklidně. Docházelo k rekvizicím potravin, konaly se různé sbírky, občas přijeli vojáci domů na dovolenou, aby se v zápětí opět vraceli na frontu.

V Želechovicích se během války všechno dění soustřeďovalo na pěstování a chov dobytka. Špatná úroda, sucha střídající se s deštěm, rekvizice obilí i dobytka, to všechno způsobovalo, i zdejší občané poznali nouzi. Chyběla píce, na jaře 1917 dokonce jeden kůň pošel hladu.²⁰⁵ Nejhuře na tom byli nezaopatření lidé spoléhající na lístky, za něž dostali v obchodě zboží. Někde se za tyto lístky dostalo málo, někde vůbec nic. Zrekvírované obilí se odváželo a pro nezásobené se mouka dovážela odjinud. Obci nebylo dovoleno dělat si zásoby a tak se stalo, že v dubnu 1917 obec pro nezásobené nedostala žádnou mouku a ti byli pak odkázáni na dobrou vůli místních rolníků.²⁰⁶ Rolníci sesypali ječmen a ten byl vydáván na chlebové lístky, na jednotlivce vyšlo 230 g ječmenné mouky denně.²⁰⁷ Stát v této době obchodoval se vším, s moukou, cukrem, chlebem, tukem, mýdlem atd. Byly vydány směrnice s maximálními cenami za potraviny: 100 kg ječmene za 36 korun, pšenice za 38 korun, řepa za 6 korun, vepř na

²⁰² SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

²⁰⁷ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

živou váhu stál 30 korun za 1 kg. Za tyto ceny se ale potraviny neprodávaly, zboží se prodávalo pod rukou za ceny několikrát vyšší. Pro porovnání, pár selat, které měl stát asi 400 korun, se prodával za 1400-1600 korun.²⁰⁸ V roce 1918 se zkracuje spotřební dávka. Úroda loňského roku byla špatná a slibovaný dovoz z Rumunska selhal. Těžce pracujícím samozásobitelům se snížila dávka obilí z 2560 g na týden na 2100 g, ostatním samozásobitelům z 2100 g na 1575 g, těžce pracující nezásobení z 2100 g na 1850 g a ostatní nezásobení měli přiděl snížený z 1400 g na 1150 g obilí na týden. A mělo být ještě hůř, všechno se stále více zdražovalo, 1 kg sádla se pod rukou prodávalo za 100 korun, dokonce i psi se prodávali na maso za 190 korun.²⁰⁹ Po celé zemi se konaly stávky, lidé žádali mír a potraviny. V květnu většina Litovelska manifestovala za samostatný stát.²¹⁰

Drahota se v polovině roku 1918 stupňuje, rolníci za potraviny dostanou vše, oč si řeknou, ceny jsou neúnosné a navíc byla úroda toho roku velice špatná. Nejprve napadla obilí larva mola obilního, v květnu přišly mrazy, pšenice byla napadena snětí a lijáky už jen dokončily celou tuto katastrofu. Lidé s přidělenou dávkou mouky nevystačili, proto se snažili získat ji pod rukou za lichvářské ceny, nebo se pokoušeli semlít získané obilí bez mlecího povolení. Na tom dobře vydělávali mlynáři, kteří požadovali až 50 korun za semletí 100 kg pšenice a navrch lidem vraceli méně mouky než by měli. Nepoctivě získanou mouku pak prodávali za cenu 20 korun za 1 kg.²¹¹ Také se množily krádeže na polích. Obecní zastupitelstvo se snažilo najít nějaká opatření, která by krádežím zabránila, ale bez výsledku.²¹²

Za čtyři roky války se ceny všeho zvedly až o 400 %, u některých věcí se cena vyšplhala až na 1000 % oproti původní hodnotě. Nikdo před nouzí nemohl uniknout, lidé z města utíkali na venkov, ti kteří ve městě zbyli, se proti válce bouřili.²¹³

Po dobu trvání války tvořili v obci zvláštní skupinu přistěhovalci ze Lvova. Když bylo město poprvé v roce 1914 dobyto ruskými vojáky, uchýlilo se několik rodin v kraji,

²⁰⁸ SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² SOKA, Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 35.

²¹³ SOKA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 23.

26 lidí se nastěhovalo do Želechovic. Tito lidé dostávali peněžní příspěvky od státu, kromě toho měli od okresního hejtmanství zadarmo byt, oblečení, obuv a krmení pro dobytek. To bylo místním trnem v oku, přistěhovalce považovali za líné příživníky, kteří jsou státem podporováni, a proto nemusejí pracovat, jejich děti byly nevychované, bez kázně a nechodily do školy. V květnu 1918 se celá kolonie chystala k odchodu, ale kvůli revoluci na Ukrajině se jejich odjezd pozdržel o pět dní, což místní lehce roztrpčilo. Z jejich odchodu měli lidé radost a správce školy poznamenal, že „*konečně obec zbavena jedné z metel válečných – polských vystěhovalců.*“²¹⁴

²¹⁴ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

První republika

Na podzim 1918 už se Rakousko-Uhersko rozpadalo a říši nešlo udržet pohromadě. Věci vzaly velmi rychlý spád a 28. října 1918 byla vyhlášena samostatná Československá republika

První zprávu o nově vzniklém Československu přinesl do obce obchodník Jan Kožušníček vracející se z Olomouce. Vezl sebou nejčerstvější vydání novin Našinec s prohlášením o nově vzniklé republice a prvními vydanými zákony. Na popud obecního zastupitelstva se hned večer shromáždil průvod. Za zpěvu národních písní došel průvod až ke kapli, kde všem obyvatelům radostnou zprávu oznámil správce školy. Lidé za zpěvu písně „Kde domov můj“ si obešli náves a hostinský přitom do vzduchu pouštěl rakety přinesené z válečného bojiště. Druhý den se oslavovalo, všude visely bílo-červené a bílo-červeno-modré prapory, jež si lidé doma dlouhá léta schovávali, a naopak ze všech míst mizely rakouské znaky.²¹⁵

Ne všude se lidé z nového státu radovali. V Čechách se německé části země prohlásily za samostatnou zemi Deutschböhmen, na Moravě to bylo Sudetenland. Do této části spadalo i město Uničov, které ovládali Němci a měli pocit, že by k nim měly patřit i okolní obce. Sudetenland brzy vydalo mapu svých dominií, na které byla jako jeho součást zabraná skoro celá Haná až za Olomouc.²¹⁶ S tím samozřejmě zcela české obce, jako byly i Želechovice, nesouhlasily. Není se co divit, že Češi na Němce nepohlíželi nikterak s láskou, když ti jim říkali, že „*Čechy budou krmit svá prasata.*“²¹⁷ Proto se jim Češi snažili všelijak škodit a rozhodně jim nechtěli v ničem pomáhat a proto se například obilí ze Želechovic pro jistotu vozilo do Litovle, protože jinak by mohlo padnout do rukou uničovským.²¹⁸

Němci se nejvíce zaměřili na železnici, kontrolovali vše, co si vojáci z fronty vezli domů a většinu těchto věcí jim zabavili. Nejhuř na tom byli hladovějící lidé jedoucí

²¹⁵ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²¹⁶ *Uničovsko v minulosti a dnes*, Vyškov 1928, s. 91.

²¹⁷ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²¹⁸ Tamtéž.

si na vesnici pro nějaké potraviny, protože ty Němci taktéž okamžitě zabavovali.²¹⁹ Dlouhou dobu bralo české obyvatelstvo vznik Sudetenlandu jako neškodnou komedii, ale se stupňujícími se příkazy a zásahy ze strany německého obyvatelstva viděli Češi nutnost jednat. Deutschböhmen ani Sudetenland neměly dlouhého trvání, v prosinci začalo české vojsko obsazovat město za městem. Dne 16. prosince došlo i na Uničov, vojáci ho obsadili, celá akce proběhla zdařile. Vojákům se dostalo občerstvení z okolních obcí, přispěly i Želechovice.²²⁰ Lidé doufali, že tím vláda Sudetenlandu skončila, nikdo tehdy netušil, že to zdaleka není konec.

Mezitím se vrátil prezident Masaryk ze zahraničí. Na nádraží jej čekalo slavnostní uvítání, zazpívalo mu zde Pěvecké sdružení moravských učitelů, jehož členem byl také učitel ze Želechovic. Přivítat novou hlavu státu tehdy přišlo obrovské množství lidí, pro mnohé z nich to byl nezapomenutelný den a zážitek na celý život. I na želechovického učitele toto setkání s novým prezidentem zapůsobilo, že jej musel zaznačit do školní kroniky.²²¹

Rok 1919 nezačal příliš šťastně. Na začátku ledna se Uničov znovu vzbouřil, v noci ze 4. na 5. ledna povstalci vnikli na radnici a tam ztloukli spící vojáky a pak se vydali ke kasárnám. Několika vojákům se podařilo uprchnout a vzbudit zbylé vojáky v kasárnách. Když se vzbouřenci přiblížili, spustila se palba, při níž byl jeden člověk zabit a několik zraněno. Ráno přišly posily a celá akce vzbouřenců tím skončila.²²² Německá správa města musela zaručit klid a slíbila uvolnit místnost pro českou školu.²²³

V lednu se začali domů vracet vojáci z italské fronty. I dva občané z Želechovic byli v Itálii a nyní se konečně vrátili domů.²²⁴

V květnu a červnu byl správce školy společně s Pěveckým sdružením moravských učitelů na zájezdě v Paříži, Londýně, Ženevě, Curychu a Bernu. Zájezdu se účastnilo více pěveckých sdružení, rovněž Národní orchestr a další. Želechovický

²¹⁹ *Uničovsko v minulosti a dnes*, Vyškov 1928, s. 92.

²²⁰ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²²¹ Tamtéž.

²²² SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1; *Tak krásný je Uničov*, Uničov 2000, s. 46.

²²³ SOUŠEK, T.: *Uničov v člancích historika a kronikáře Tomáše Souška*, Olomouc 2012, s. 29.

²²⁴ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

správce školy tak měl možnost potkat se s takovými osobnostmi, jako byl například Suk či Destinová.²²⁵

Na konci června 1919 došlo k volbám do obecního zastupitelstva. Větší rolníci, kteří až dosud usedali v obecním zastupitelstvu, volby bojkotovali. Nesestavili svou kandidátku, nechodili na schůze, a proto neměli v nově zvoleném zastupitelstvu nikoho ze svých řad. Zámožnější sedláci měli pocit, že bez nich se obec řídit nedá a že tedy není potřeba se příliš snažit. Jak vidno, spletli se, bylo zvoleno šest zástupců maloročníků a šest zástupců sociální demokracie.²²⁶

Na počátku téhož roku projevila místní mládež zájem o založení Sokola. Svolala se schůze a založení tělovýchovné jednoty Sokol bylo jednohlasně odhlasováno. Okamžitě se začalo s cvičením mužů i žen a o rok později bylo uspořádáno první veřejné cvičení.²²⁷

V roce 1920 odstoupil starosta František Hamr a na jeho místo byl zvolen Jan Merta, kovář. Ale i ten se po krátké době, po pouhých sedmi měsících, svého postu vzdal. V obecním představenstvu měli bohatší sedláci pouze jediného zástupce. Stále sabotovali volby, domnívali se, že starostou může být pouze jeden z nich, že „nižší“ vrstvy nejsou schopné zastávat veřejné funkce a „*rozum je tam, kde jsou peníze*.“²²⁸ Oba odstoupivší starostové byli ze svého místa vyštíváni různými příkořími ze strany bohatých rolníků a zřejmě tak měli pocit, že jsou tím jejich slova dokázána. Nový starosta, maloročník František Jeřábek byl z tužšího těsta, jen tak se ze svého postu vyštívat nenechal. Politický život v obci rozhodně neusnadňoval ani válečný dluh 200 000 Korun. Neustále se intrikařilo, docházelo k hádkám. Jedna taková se strhla kvůli mostu vedoucímu k Dětfichovu, který na jaře 1920 zničila povodeň.²²⁹ Když se uvažovalo o stavbě nového mostu, zastupitelstvo začalo projednávat i stavbu nové

²²⁵ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²²⁶ SOkA, Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 35.

²²⁷ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1; SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 28; SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

silnice k Dětrichovu.²³⁰ Vzněl se návrh podat silničnímu výboru žádost, aby přispěl na obě jmenované stavby. Silniční výbor by byl ochoten financovat stavbu mostu, pokud by se Želechovice zavázaly postavit do pěti let silnici.²³¹ Zdlouhavá řízení nic nevyřešila a obec si musela postavit most na vlastní náklady. Avšak ani to se neobešlo bez hádek a tahanic. Bylo domluveno, že místo dřevěného mostu se nyní postaví most betonový, ale želechovičtí občané si přáli raději lacinější dřevěný most.²³² Stavitel Reimer nabídl postavit železobetonový most za výhodnou cenu a tuto nabídku starosta prosadil a práce mohly začít. Poničený původní dřevěný most se rozebral a dřevo se veřejně vydražilo.²³³ Nový most byl posunut o 25 m proti toku Oskavy a tím se v těch místech částečně vyrovnal silniční oblouk.²³⁴

V roce 1921 byla vesnice elektrifikována a na náměstí instalovány pouliční lampy. Elektrifikaci provedla šternberská elektrárna, ale vnější síť byla ze špatného materiálu a značné procento elektrické energie přišlo na zmar.²³⁵ O dva roky později sjednal jistý pan Vyhnánek na vlastní pěst šestou lampu na náves. Samozřejmě očekával, že výlohy zaplatí obec, ale ta poukázala na to, že dotyčný pán nechal lampu nainstalovat bez předchozího souhlasu zastupitelstva a proto účet musí zaplatit Vyhnánek osobně. Celá záležitost skončila až u soudu, pan Vyhnánek spor prohrál, takže kromě účtu za lampu musel uhradit i všechny soudní výlohy.²³⁶

Vedl se ještě jeden soudní spor a to se sousedním Dětrichovem. Želechovice odjakživa vyvážely písek z řeky a těžily ho i z odvodněných ploch, proto měly za to, že písek v řece jim po právu náleží. Ovšem obyvatelé Dětrichova začali rovněž vyvážet písek z Oskavy, navíc ho vozili na želechovické pozemky, odkud si jej poté vyzvedli, když ho potřebovali. To se občanům Želechovic pranic nelíbilo a podali stížnost. Začalo se vyšetřovat a pátrat po tom, zdali existuje nějaké písemné potvrzení, že písek z Oskavy mohou vyvážet pouze Želechovičtí. Nic takového se nepotvrdilo, dle veškerých zjištění

²³⁰ SOkA, Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

²³¹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²³⁵ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 37.

²³⁶ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 35.

patřil písek všem okolním obcím bez výjimky. Obecní zastupitelstvo se domnívalo, že přesto došlo k přestupku vůči vodnímu družstvu a žádalo zaplacení pokuty 150 korun. Celá záležitost se dostala až před soud, který ale Želechovice prohrály.²³⁷

Během let 1921 a 1922 přišlo do republiky několik set ruských sirotků, dva byli umístěni i do Želechovic, oba byli přijati poměrně kladně, jelikož se rychle učili česky a rychle přivykli místním poměrům. Jeden bydlel u starosty Jeřábka, druhý u rolníka Škody.²³⁸

Bída a nouze táhnoucí se z válečných let trvala ještě v roce 1922. V obci bylo tolik žebráků, že tento problém muselo řešit obecní představenstvo. Každý den chodilo po vsi několik žebráků, což byla pro občany velká přítěž. Proto starosta navrhl, aby se jim povolil k žebrání jeden konkrétní den v týdnu a v ostatních dnech je hospodyně měly od domu vykázat. Za žebrácký den se určil čtvrtek.²³⁹

Na zasedáních zastupitelstva se řešily i věci, které nám dnes mohou připadat kuriózní. Byl předvolán kovář Peške ohledně placení nájemného z pronajaté kovárny. Při otázce jak to vidí s placením a jaké nájemné za rok by si představoval se kovář jen rozhlédl a pronesl, že ze sedláků je přítomen jen pan Škoda a „*s takovými, jací jsou, že on nemá co jednat.*“²⁴⁰ Uražený starosta prohlásil „*máme spolu domluveno*“ a ukázal na dveře, odkud kovář přišel.²⁴¹ Zastupitelstvo se sešlo k projednání jeho potrestání, zazněly dva návrhy. První zněl pro soudní vyhoštění, podle druhého návrhu měl kovář obejít všechny členy zastupitelstva a jednotlivě se jim omluvit. Pan Peške byl problémový člověk, často někoho počastoval urážkou a byl hrubý, proto se hlasovalo pro první návrh a Peške měl být vystěhován.²⁴² Když se situace uklidnila a hlavy vychladly, změnil se trest na pokutu a kováře v obci ponechali. Avšak i v budoucnu dělal tento muž problémy, v roce 1924 byl obžalován u okresního soudu v Uničově a obec ho dala soudně vystěhovat.²⁴³ Z vazby už se Peške do obce nevrátil a odstěhoval se

²³⁷ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 35.

²³⁸ SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²³⁹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ Přesné znění obvinění není známo, pravděpodobně se jednalo o urážku a napadení.

neznámo kam. V kovárně však zanechal takovou spoušť, že musela být z důvodu nezpůsobilosti místa k provozu uzavřena.

V červnu roku 1923 byl pro žáky z uničovských škol uspořádán výlet do Prahy. Byla to pro ně velká událost, jak poznamenal želechovický správce školy - „*jistá část žactva by snad později v životě svém ani historickou Prahu, hlavní město republiky, neuzřela.*“²⁴⁴ Zájezdu se zúčastnilo několik desítek dětí a značné množství dospělých coby doprovod. Na památku byli všichni účastníci zvěčněni na fotografii.

V říjnu téhož roku se konaly obecní volby. Ty musely být vypsané dvakrát, protože poprvé podala svou kandidátku pouze Strana lidová s neúplným počtem členů. Strana republikánsko-zemědělská projevila lhostejnost a nesjednocenost a vzpamatovala se teprve při druhém vypsání voleb. Důležité bylo, že tentokrát se na kandidátce objevili rolníci i dělníci.²⁴⁵ Strana republikánsko-zemědělská nakonec získala celkem 108 hlasů, Strana lidová 64.²⁴⁶

V předchozích letech uspořádal Sokol několik cvičení, přestože cvičenců bylo málo a naráželo se na konzervatismus místních lidí. Úspěšnějšími se stala divadelní představení, především s historickou tematikou. Tak například v červenci 1923 členové Sokola sehráli v přírodě Jiráskovy Psohlavce.²⁴⁷

Pozemky v okolí obce často patřily majitelům z okolních vesnic, nebo přímo sousedním obcím. Jeden z pozemků patřil do katastru Pňovic a Želechovice jej chtěly mít ve svém katastru, proto obec už roku 1919 požádala o vyjmutí želechovického majetku z katastru Pňovic, ovšem bezvýsledně. Želechovice nabídly zaplatit za pozemek úhradu 11 000 korun a uvolily se platit všechny výdaje spojené s převodem majetku.²⁴⁸ Na konci roku 1923 rozhodl československý stát o územní změně v katastru obou obcí ve prospěch Želechovic. Toto oznámení mělo být na osm dní vyvěšeno a případné námítky měly být do osmi dní vzneseny u Ministerstva vnitra.²⁴⁹ Pňovice už od začátku dělaly problémy, zdržovaly vyvěšení oznámení, okresní úřad v Litovli je musel

²⁴⁴ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

²⁴⁷ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁴⁸ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 35.

²⁴⁹ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 700, kart. č. 238.

několikrát důrazně urgovat. Poté Pňovice vznesly námitku proti změně v katastru a Želechovice musely po celou dobu platit přírážky. Dne 16. ledna 1924 vyneslo Ministerstvo financí rozhodnutí o změně hranic,²⁵⁰ která byla 7. února téhož roku zaevidována do katastrálních knih, obec zaplatila oněch nabízených 11 000 korun a uhradila všechny výdaje s tím spojené.²⁵¹

Kromě jiných výdajů se v tom roce musela hradit i léčba dvou místních občanů. V druhé polovině roku po vesnici pobíhal vzteklý pes neznámého majitele, který pokousal Františka Snášela a Terezii Kolaříkovou. Pan Snášel si pobyl několik týdnů v nemocnici, a jelikož byl nemajetný, jedna třetina výloh za léčbu se zaplatila z obecní pokladny. Pokud by se však našel majitel, měly se tyto peníze vymáhat na něm. Za Terezii Kolaříkovou se měla zaplatit celá částka, ale ta měla být zpětně vymáhaná na poškozené. Později se obecní zastupitelstvo dozvědělo, že je povinno zaplatit rovněž i paní Kolaříkové jednu třetinu léčebných výloh. Zbylé peníze musela poškozená vrátit obci.²⁵²

Od počátku 20. let se jednalo o zřízení telefonní hovorny, projednávalo se, zda není zapotřebí nějakého zvláštního povolení a kolik by to stálo. Jako většina jiných podobných věcí, vyřízení této záležitosti se táhlo roky. Teprve v únoru 1925 se v obecní kanceláři zřídila telefonní hovorna a pro snadnější přístup do místnosti byly proraženy dveře ze školní síně. Obec uhradila jen jednu třetinu celkových nákladů, tj. 1380 korun.²⁵³

Pozemková reforma z roku 1919²⁵⁴ zasáhla i nedaleký velkostatek Popůvky a roku 1925 obdrželi čtyři menší zemědělci ze Želechovic pozemky o výměře 17 měřic. Zbytek statku o výměře 750 měřic dostal rolník z Loučan a ještě téhož roku na něm začal hospodařit.²⁵⁵

²⁵⁰ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 700, kart. č. 238.

²⁵¹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

²⁵² SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 36.

²⁵³ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

²⁵⁴ Byl přijat zákon stanovující, že bude zabrána zemědělská půda nad 150 ha a veškerá půda nad 250 ha, pozemky se pak měly prodat soukromým zájemcům. Zákon počítal s tím, že půda nebude zabrána naráz a reforma probíhala několik let.

²⁵⁵ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

Toho roku započal jeden z delších sporů. Podle zákona z roku 1863 si mohl člověk žijící v obci nepřetržitě minimálně deset let požádat o domovské právo. Rodina Chrudinových si podala u obecního představenstva žádost o přijetí do obce, ale zastupitelstvo to zamítlo právě s odkazem na výše jmenovaný zákon. Nejen že rodina v místě nebydlela deset let, ale muž byl ve vazbě a během jeho uvěznění se jeho manželka i s dětmi odstěhovala zpátky do původního bydliště v Července. Pan Chrudina udělal ještě tu chybu, že po propuštění z vazby se nastěhoval ke své rodině v Července a v Želechovicích pouze oznámil, že i nadále má bydliště právě v Želechovicích. To zastupitelé zamítli a rodině odpověděli, že pan Chudina coby hlava a živitel celé rodiny se odebral k manželce do jiné obce, tím přerušil svůj pobyt v Želechovicích a dal tím najevo, že potvrzuje čin své manželky, tedy návrat do domovské obce. Rodina se znovu odvolala, měla pocit, že z obce byla násilně vystěhována. Celý spor se řešil déle než rok, proto obec k případu povolala svého právního zástupce a ten celou záležitost uzavřel jednou pro vždy.²⁵⁶

Dne 29. listopadu 1925 byl v Uničově ustaven výbor Československé církve, ke které se v Uničově hlásilo dost lidí, v Želechovicích se k této církvi veřejně přihlásilo 13 občanů. Bohoslužby se konaly jednou měsíčně v sále Národního domu a těšili se hojně návštěvnosti.²⁵⁷

V červnu 1926 způsobila rozvodněná Oskava povodeň, která zaplavila celou dolejší část katastru, čítající asi 250 ha. Povodeň zničila velkou část úrody, trpěl i dobytek. Průměrná úroda cukrovky po povodni byla pouze 40-45 metrických centů oproti normálnímu výnosu 70 metrických centů.²⁵⁸ Celková škoda v kraji se odhadovala na milion korun, státní podpora od státu činila 1000 korun, pro celý kraj to bylo 27 000 korun, dále majitelé pozemků obdrželi slevu na pozemkové dani. Touto povodní byl také stržen druhý most pod vsí, ale nový už postaven nebyl. Místo něj se kolem toku zřídila spojovací cesta do rybníka a na místě zbořeného mostu se postavila pouhá lávka.²⁵⁹

²⁵⁶ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 36.

²⁵⁷ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 36.

V červenci roku 1927 došlo mezi občany k dalším sporům. Hasičský sbor chtěl na hody konané 5. července uspořádat hasičský sjezd s večerní taneční zábavou. Někteří občané to chápali jako úmysl znehodnotit „*předvečer památného dne výročí upálení M. J. Husa.*“²⁶⁰ Ten večer každoročně pořádal Sokol pietní oslavu a hasičský sbor měl svou taneční zábavou „*zostuditi takto ráz pokrokové většiny v obci.*“²⁶¹ Rázně proti hasičské zábavě vystoupil starosta obce a hasičskou taneční zábavu přeložil na jiný termín. Tak byl „*štít obce uchráněn veřejné hanby.*“²⁶²

Na podzim 1927 probíhaly obecní volby. Zdejší lidé byli rozděleni mezi republikánskou a lidovou stranou, ale nyní se vytvořila třetí skupina z bývalých členů oněch dvou stran a novou stranu pojmenovali republikánská. Tito lidé se postarali o to, že volby provázela menší skandál. Jan Merta, jeden z členů nové strany zašel tak daleko, že obcházel občany a kupoval si jejich hlasy. Josefu Kopřivovi dal 20 korun, aby on a jeho žena volili právě jeho skupinu.²⁶³ Proti tomu se postavili členové republikánské strany a podali rekurs proti volbě. Zemskou politickou správou byla podaná námitka uznána za oprávněnou z důvodu porušení svobodného rozhodnutí volby.²⁶⁴ Volby se vypisovaly znovu na 8. ledna 1928. I tentokrát Jan Merta uplácel voliče, teď to byli manželé Hejní, byla jim slíbena parcela na stavbu. Manželé nabídky podlehli a volili občanskou stranu. Po volbě se zjistilo, že Merta nepotřeboval hlasy manželů Hejných, odepřel jim slíbenou parcelu dát. Proti volbě nebyly v potřebné době vzneseny protesty a byla uznána za platnou, jelikož celý incident s druhým podplácením voličů vyšel najevo příliš pozdě. Jan Merta neunikl bez trestu, za své jednání byl obžalován u okresního soudu v Uničově.²⁶⁵

Rok 1928 byl poměrně klidný a na události chudý. Jedinou velkou akcí se staly oslavy 10tiletého výročí vzniku samostatné republiky. Dopoledne se oslavy konaly v Uničově, kde se sešel celý okres, odpoledne se občané vrátili domů, kde uspořádali

²⁶⁰ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 41.

²⁶⁵ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

svou vlastní malou oslavu. Místní chudí byli obdarováni „jubilejními dary“ a na dobročinné účely se přispělo 800 korun.²⁶⁶

Na konci roku ještě stihl v obci řádit tyfus, jemuž za obět' padlo deset lidí. Lidé měli nařízeno brát tabletky proti této nemoci, aby se jejímu dalšímu šíření zabránilo.²⁶⁷

Aby toho nebylo málo, příroda si pro místní připravila další pohromu. Zima 1928/1929 byla dlouhá a krutá, teploty dosahovaly až -30°C, napadalo až 60 cm sněhu.²⁶⁸ Nastal všeobecný nedostatek topiva, docházely potraviny. Zdejší chudí museli z chudinského fondu dostat zvláštní příspěvky na topivo. Všechny školy byly v únoru na deset dní zcela zavřené.²⁶⁹

Jaro bylo už hezké, zdálo se, že kromě ovocných stromů zima nijak hůře neuškodila. Ale poté přišlo velice suché léto, od května do září ani jednou nezapršelo, což se odrazilo na úrodě, především u brambor a cukrovky klesl výnos na 50 %. Přesto ceny obilí poklesly, za pšenici se platilo maximálně 165 korun, za žito 140 korun, ječmen stál 150 korun a oves 135 korun, zbývající potraviny a další potřeby zůstaly i nadále dosti drahé.²⁷⁰

Po bezmála 45ti letech byly znovu z věže odebrány staré listiny a pamětní spis kvůli jejich prozkoumání. Důvodem jistě bylo to, že dle nařízení vlády²⁷¹ z roku 1921 byly všechny obce povinny vést obecní kroniku. V Želechovicích byl v roce 1923 prvním kronikářem ustaven František Koloušek. Teprve od roku 1927 se kronika začala opravdu psát. Jako oficiální důvod se však uvedlo, že když už jsou v bání takové dokumenty, jistě by bylo dobré sepsat obecní paměti a vydat je jako knihu. Listiny sice vyjmuty z věže byly, ale kniha nikdy nevyšla.²⁷² Písemnosti se na své původní místo už nevrátily a dnes jsou součástí fondu obce uloženého ve Státním okresním archivu v Olomouci.

²⁶⁶ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 53.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 55.

²⁶⁸ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁶⁹ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 57.

²⁷⁰ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁷¹ 211/1921 Sb.

²⁷² SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 36.

Již delší dobu se uvažovalo o tom, že by se postavila silnice z Želechovic do Brníčka,²⁷³ ale s přípravnými pracemi se začalo až na jaře roku 1927. Už při plánování se projevíly první problémy. Podle předloženého projektu se zdálo, že část školní zahrady by se měla zabrat pro silnici, to by však znamenalo zbourat školní zídku a potom ji o potřebný kousek dál znovu postavit. To se samozřejmě obecnímu zastupitelstvu nezamlouvalo, znamenalo by to zbytečné náklady navíc. Část zastupitelů sice hlasovala pro zbourání zídky, většina se přiklonila k návrhu postavit silnici podle prvního měření, kdy se silnice vyhnula školnímu pozemku,²⁷⁴ aby se nezatěžoval obecní rozpočet, nemluvě o problémech, které by mohly dělat školské úřady. Další překážku kladl zemský výbor, který nechtěl dát povolení ke stavbě kvůli špatné finanční situaci obce. Ale když se stará válečná půjčka převedla na československou státní půjčku, finanční situace obce se zlepšila a povolení ke stavbě bylo konečně na světě.²⁷⁵ Silnice měla být druhé třídy²⁷⁶ a její délka čítala 1392 metrů.²⁷⁷ O rok později se po ní mohlo již provizorně jezdit, ale občané byli nespokojeni, měli pocit, že stavba pokračuje příliš pomalu.²⁷⁸ Na podzim roku 1929 byla silnice mezi obcemi dokončena navezením štěrku a písku a následně zaválcována.²⁷⁹

Dále byly připraveny kroky k vydláždění silnice Uničov – Olomouc a s tím spojené stavbě kanalizace.²⁸⁰ Všechna nutná povolení byla opatřena, ale s prací se stále otálelo. Celkový rozpočet byl vyčíslen na 700 000 korun, obec na stavbu přispívala 20 % a vykupovala pozemky v obnosu 230 000 korun.²⁸¹ V rámci stavby bylo také překročeno k vydláždění silničního úseku od hřbitova na konec obce. Silnice byla důležitá z hlediska dálkové dopravy a zvláště v době sklizně vozovka trpěla projížděním nákladních aut.

²⁷³ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 35.

²⁷⁴ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 36.

²⁷⁵ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 39.

²⁷⁶ Dnes je to silnice III. třídy.

²⁷⁷ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 39.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 53.

²⁷⁹ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁸⁰ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 35.

²⁸¹ Tamtéž.

Dne 28. října 1930 se v Uničově konala oficiální slavnost k národnímu svátku pořádaná Okresním osvětovým výborem. Sešli se zde lidé z širokého okolí, nechyběli ani občané z Želechovic a jejich děti. Od českých škol šel průvod s hudbou na náměstí, kde slavnost zahájily dva mužské sbory, poté následoval koncert. Celá oslava se proměnila v mohutnou českou manifestaci za republiku. Lidé zde důrazně projeví, že jsou ochotni svou vlast bránit do všech důsledků.²⁸²

Léta 30. byla pro obec nepříznivá v oblasti trestných činů. V této době zdejší lidé několikrát sáhli po zbrani, aby ublížili sobě nebo ostatním. První z těchto případů spadá do roku 1931. Zdejší hostinský Tomanec nevycházel dobře se svou ženou a často se s ní hádal. To se stalo i 16. září, kdy se Tomanec tak rozčílil, že popadl revolver a vyhrožoval své ženě zabitím. Vystrašená žena rychle sebrala děti a utíkala se schovat před svým nepříčetným manželem. Ten vběhl do hostince, kde zuřivě hledal svou ženu a stále přitom mával nabitou zbraní, dokonce jednou vystřelil. Všichni hosté urychleně lokál opustili, zůstal pouze Robert Jilka. Když ho hostinský zahlédl, třikrát na něj vystřelil, přičemž jedna rána proletěla Jilkovým límcem kabátu. Jilka poté přivolal četníky a ti hostinského Tomance zatkli. Cestou do vazby se zatčený dopustil urážky četníků, prezidenta a republiky. Za tyto přečiny byl 1. června 1932 souzen u soudu v Olomouci a byl odsouzen k šesti měsícům vězení a tříleté podmínce.²⁸³

Rok 1932 byl volební, ale v obci se volby tentokrát nekonaly. Všechny tři strany se shodly na společné kandidátce, tím pádem celá volba odpadla. Náměstkem se měl stát pan Řehulka, ten však volbu nepřijal, protože chtěl mít v obecní radě kromě sebe ještě jednoho radního z lidové strany a proto místo něj byl jako náměstek zvolen jiný zástupce této strany, Antonín Maitner. Občané s povděkem přijali zprávu o nekonání se voleb. Mělo se za to, že v době krize a nezaměstnanosti je lepší zbytečně nezatěžovat obecní rozpočet volbami.²⁸⁴

Zatímco se svět potýkal s krizí způsobenou pádem newyorské burzy v dubnu 1929, krize ve 30. letech zasáhla i Československo. Zpočátku se krize v Želechovicích příliš neprojevovala, nezaměstnanost se udržovala na nízké hodnotě díky tomu, že

²⁸² SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

²⁸³ *Stržitel na hosty*, Národní politika, 3. června 1932, č. 153, roč. 50, s. 6.

²⁸⁴ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

bohatší rolníci dávali nezaměstnaným práci.²⁸⁵ Takové štěstí neměli všude, ve větších a průmyslových městech to byla katastrofa. Proto v roce 1933 stát vypsal Půjčky práce pro investiční práce mající zajistit dělníkům práci a výdělek. Želechovice na tuto půjčku přispěly obnosem 150 000 z obecního jmění.²⁸⁶

V roce 1932 byla v obci zřízena autobusová linka na trase Uničov – Olomouc. Autobus zde jezdil dvakrát denně.²⁸⁷

V těchto letech se ve vedlejších Pňovicích začalo s regulací hlavních toků. Odvodňování a budování nových příkopů zasahovalo do širokého okolí, proto se jednotlivá zastupitelstva, ale i vodní družstva a obyvatelé museli k celému projektu vyjádřit. Pro Želechovice to znamenalo, že kvůli regulaci přišly o část obecních pozemků, ale místo nich byly odškodněny pozemky jinými. Nově získané území se pronajalo několika občanům a musela zde být vybudována cesta, aby paní Tiefenbachové nejezdili ostatní rolníci po jejím pozemku. Skutečně byla zbudována silnice o šíři dva a půl metru, ale nebyla nijak zpevněna, jednalo se totiž o polní cestu. Místo aby cestu používali k jejímu účelu, okolní majitelé ji zorávali a částečně oseli a nadále jezdili ke svým „polím“ přes přilehlý pozemek paní Tiefenbachové a tím ji činili škodu na majetku. Postižená si byla stěžovat na místním komisařství pro agrární operace a tento úřad upozornil obecní úřad, že jakožto majitel pozemku, na němž silnice leží, je povinen udržovat cestu ke svému účelu a přilehlým majitelům má být výslovně zakázáno nadále cestu zorávat.²⁸⁸

Rok 1933 se nesl v duchu pronajímání obecních pozemků. Všechny smlouvy, i ty velmi staré, končily právě tohoto roku a bylo potřeba je obnovit. Zájem byl velký, hlavně mezi chudšími obyvateli. Obec vyměřila dávky za pronájem v měřících obilí, které jsou rolníci nuceni obci odvést v penězích.²⁸⁹

²⁸⁵ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 72; SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 37.

²⁸⁶ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 77.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 74.

²⁸⁸ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 100, kart. č. 5.

²⁸⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 37.

V listopadu zasáhla celou obec obrovská tragédie.²⁹⁰ Nejstaršího syna Aloise Šolce tížilo svědomí a spáchal sebevraždu. Tento mladý muž, jež byl pýchou svého otce, studoval 12tým rokem na technice v Brně, toto studium stálo rodinu nemalé peníze. Jednoho dne se vrátil domů a tvrdil, že dokončil svá studia a nyní je inženýrem. Otec tvrzení věřil, později se však dozvěděl, že syn mu lhal a mezi oběma muži se strhla prudká hádka.²⁹¹ V návalu zoufalství potom mladší muž šel a skočil pod vlak,²⁹² který ho na místě usmrtil. Jeho otec to psychicky neunesl a v návalu zoufalství se rozhodl, že celou svou rodinu zabije, jelikož měl pocit, že takovou hanbu nemůžou dále nést.²⁹³ Zhruba o půl čtvrté v noci vstal, vzal zbraň a zastřelil nejprve svou manželku ranou do hlavy a pak třikrát vystřelil i na svého mladšího syna. Nakonec obrátil zbraň proti sobě a střelil se do úst. Mladší syn přežil jenom díky tomu, že předstíral, že je mrtvý, potom vzbudil služku, která okamžitě doběhla pro lékařskou pomoc.²⁹⁴ Chlapcův stav byl nejprve velice vážný, měl střelné zranění na hlavě a na rameni, ale díky včasnému zásahu lékaře přežil. Pohřeb Šolce i jeho ženy se konal o tři dny později.²⁹⁵

Kromě těchto tří nešťastných obětí se v listopadu pohřbívali ještě další tři lidé, tedy celkem šest lidí, což je poměrně vysoký počet.²⁹⁶

Následující rok došlo k opravě elektrického vedení. Elektrárna neustále upomínala obec, že je potřeba stávající vedení opravit, což obec uznala a elektrárně přispěla 24 000 korun. Za to byla snížena cena za energii z dřívějších 4,25 korun na 2,90 korun za světlo, u veřejného osvětlení se cena činila 1,10 korun. Díky snížení ceny mohlo v obci veřejné osvětlení svítit celou noc.²⁹⁷

²⁹⁰ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 83.

²⁹¹ *Rolník zabil svou ženu a postřelil syna*. Národní listy, 22. listopadu 1933, č. 228, roč. 9, s. 1.

²⁹² Bylo to na trati Bludov-Hanušovice: SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 84; *Rolník zabil svou ženu a postřelil syna*. Národní listy, 22. listopadu 1933, č. 228, roč. 9, s. 1.

²⁹³ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 84.

²⁹⁴ *Rolník zabil svou ženu a postřelil syna*. Národní listy, 22. listopadu 1933, č. 228, roč. 9, s. 1.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Například mezi lety 1890-1900 zemřelo celkem 59 lidí, což průměrně činí asi 6 lidí za rok: SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 700, kart. č. 213.

²⁹⁷ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 90.

Na jaře se uskutečnilo zavezení starého Močidla. Stávalo u č. 5 a voda z něj sloužila v případě požárů. Močidlo kazilo vzhled obce, proto jej zavezli hlínou branou z hráze bývalého Řítového rybníka.²⁹⁸ Později si tento pozemek odkoupil jeden z místních rodáků.²⁹⁹

Krise v Československu byla čím dál horší. Proto v červenci 1934 vznikla akciová obilní společnost, která dostala monopol na nákup, prodej, vývoz a dovoz obilí. Tím se nejen zastavil pokles nákupních cen obilí, ale dokonce se zvýšil a stabilizoval. Ceny se určovaly dopředu na celý rok a ztráty vzniklé likvidací neprodejných zásob šly na konto státního rozpočtu. V Želechovicích se tato státní politika setkala s příznivým přijetím, neboť někteří zdejší občané měli pocit, že ceny za obilí neúměrně stoupají a někteří rolníci se tak obohacují na úkor druhých.³⁰⁰

Bohužel bylo právě toho léta velké horko, které velice snížilo sklizeň. V případě obilnin to bylo až o 80 %, u brambor činil pokles 25 %. Pršet začalo až koncem srpna a tak se částečně zachránila alespoň cukrovka.³⁰¹

V roce 1935 se pracovalo na archeologických vykopávkách na pozemku pana Škody a bylo přitom objeveno oněch 20 pecí (viz kapitola Osídlení v pravěku a raném středověku). Pro místní to byly významné chvíle dokládající, že na území jejich obce se lidé usídlili už před dávnými věky. O rok později se při dobývání písku na zahradě Františka Alta objevily pozůstatky starého pohřebiště a okamžitě o tom byl informován pracovník uničovského muzea, ing. Reimer, který na místě provedl vykopávky. Nalezl asi 50 zachovalých popelnic a další drobnou keramiku. Všechny nálezy putovaly do uničovského muzea.³⁰²

Po suchém roce 1935 přišel rok deštivý. Zima byla velice mírná, teploty se pohybovaly nad bodem mrazu, nebyl téměř žádný sníh. Počasí ale bylo dosti pochmurné a deštivé, začaly se šířit různé nemoci, především mezi dětmi. Nejprve se objevila chřipka, v březnu skoro všechny školní děti onemocněly spalničkami a jeden žák

²⁹⁸ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 91.

²⁹⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 37.

³⁰⁰ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 92.

³⁰¹ Tamtéž, s. 93.

³⁰² Tamtéž, s. 104.

prodělal i spálu, na kterou bohužel zemřel. Byl to syn místního dělníka, který nedlouho předtím přišel i o malou dcerku. Koncem roku se objevil ještě jeden případ spály a několik dětí onemocnělo černým kašlem. To všechno mělo údajně mít na svědomí právě nepříznivé počasí.³⁰³

Překvapivě mokrá rok byl pro místní horší než rok suchý. Jeden z místních už kdysi řekl, že pro želechovické rolníky je větším nepřítelem voda nežli slunce.³⁰⁴ Přímo v období žní se rozpršelo a žně se protáhly na šest týdnů. Předchozí horka ale podeschlo zrní a tím snížila jeho kvalitu. Slámy bylo dostatek, proto její cena klesla, kdežto zrní bylo na váhu málo a navíc bylo nekvalitní. Špatný výsledek žní byl vyvážen dobrým stavem sena a první seče dalších píceň se vydařily, ale druhé seče zničilo velké množství myší.³⁰⁵

V březnu 1937 došlo po vydatných deštích k oblevě a neregulovaná Oskava nebyla schopná pojmout tolik vody a řeka se vylila přes silnici k Uničovu a také k Dětrichovu. Místní hasiči měli pak celou noc pohotovost, aby se něco podobného už neopakovalo. Něco takového se nestalo poprvé a v kraji se začalo uvažovat o tom, že by se Oskava zregulovala, rovněž Želechovice se pokusily sestavit kanalizační plán, na jehož vypracování byl pozván zemský inženýr z Brna.³⁰⁶ Je poněkud udivující, že když se podíváme do zápisů z jednání zastupitelstva z roku 1909,³⁰⁷ obec tehdy o regulaci Oskavy neměla zájem. Pokud by se však k regulaci přistoupilo, zastupitelstvo by proti tomu nevzneslo žádné námitky.

Dne 14. září 1937 po delší nemoci zemřel první československý prezident, Tomáš Garrigue Masaryk. Událost vyvolala obrovský ohlas nejen u nás, ale i ve světě. Lidé si ho vážili a oceňovali jeho zásluhy za vznik samostatného Československa. To jeho osoba se stala jakýmsi symbolem první republiky, bez něj už bychom si tuto dobu snad ani neuměli představit. Tak jako se smrtí císaře Františka Josefa I. padla

³⁰³ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 109.

³⁰⁴ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁰⁵ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 110.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 124.

³⁰⁷ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

monarchie, tak se smrtí Masaryka padla první republika, které už zbýval pouhý rok života.

Pohřeb prezidenta osvoboditele se stal obrovskou pietní akcí, jíž se zúčastnily tisíce lidí. V celé zemi zavládl smutek, lidé na různých místech uctívali památku zesnulého. Želechovice uctily jeho památku účastí na dvou smutečních schůzích v Uničově, v Želechovicích hasiči zapálili vatru a v předvečer pohřbu občané rozsvítili světla a okna a Masarykovu podobiznu ozdobili květinami. Po celou dobu pohřbu byla rozsvícena i veřejná světla. Někteří občané se chtěli zúčastnit pohřbu v Praze, ale veřejný rozhlas vybízel k uctění památky doma, jelikož Praha už není schopná přijmout další smuteční hosty.³⁰⁸ Obecní zastupitelstvo se usneslo, že jako výraz úcty k zesnulému věnují 200 korun na školní potřeby pro místní chudé žáky.³⁰⁹

Od začátku roku 1938 se nad republikou stahovala mračna. Mezinárodní situace se nevyvíjela nejlépe a lidé byli připravováni na případné vypuknutí nové války. Pořádala se protiletecká cvičení, jedno takové se konalo i v únoru v Želechovicích.³¹⁰ Místní civilní protiletecká obrana uspořádala ukázky první pomoci a co dělat při požáru. Občané byli poučeni o účincích plynových a zápalných bomb a na závěr byla obec večer od 20 hodin do půl deváté zatemněna.

Že možná bude všech těchto cvičení potřeba, se ukázalo, když v březnu došlo k Anšlusu Rakouska. Lidé se s obavou dívali na Hitlerovu rozpínavost, v nedalekém Uničově to začínalo vřít a poměry se vyostřovaly. Proto se 1. května v Uničově konala velkolepá manifestace, u níž nemohli chybět ani občané ze Želechovic. Hlavní myšlenkou celé akce bylo protestovat proti německé propagandě, která se v Uničově i přilehlých německých oblastech rozmáhala.³¹¹ První květen měl být jen předzvěstí tragických událostí, které měly následovat.

Téhož měsíce se začalo s mimořádným vojenským cvičením záložníků v používání nových zbraní a k zajištění klidu a pořádku, které byly po 1. květnu čím dál více narušovány příslušníky Henleinovy strany.

³⁰⁸ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 128.

³⁰⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 37.

³¹⁰ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 131.

³¹¹ Tamtéž, s. 135.

V tomto zmatku se ke starostem lidí přidružila slintavka a kulhavka, která až neměla nijak dramatický průběh, přece jen zanechala dosti citelné stopy. O pouhý měsíc později, tedy v červenci, bylo v Želechovicích založeno centrum branné výchovy pro Želechovice a Uničov. Všichni nevojáci starší 17 let, včetně žen, zde měli být vycvičeni pro válečné činnosti. Na pořádné nacvičování a přednášky však již nebylo příliš mnoho času, stihlo se pouze jedno cvičení a jediná přednáška v místním hostinci.³¹²

V této napjaté situaci se měly konat volby, ale obecní zastupitelstvo se opět rozhodlo pro společnou kandidátku a celé volby tím pádem odpadly. Starostou byl vybrán znovu Josef Svoboda,³¹³ ale ten v srpnu odstoupil ze své funkce. Dne 16. srpna se totiž dojič německé národnosti, pracující u pana Svobody, pokusil zabít jeho manželku. Tento dojič z bezprostřední blízkosti vystřelil na zcela bezbrannou paní Svobodovou a pak se sám zastřelil. Žena z toho vyvázla s lehčím zraněním, ale na jejího manžela to zapůsobilo tak silným dojmem, že se svého postu starosty vzdal. Krátce na to se konala nová volba starosty a zvolen byl dosavadní náměstek Antonín Maitner.³¹⁴

Srpen 1938 nebyl pro zdejší šťastným měsícem. O 14 dní dříve totiž jeden z želechovických občanů spáchal sebevraždu. Jednalo se o nezaměstnaného čeledína Jana Dršku. Dne 7. srpna se v Července konala odpoledne, a pak až dlouho do noci, hodová taneční slavnost v místnostech Sokolovny. Jan Drška se této slavnosti účastnil, seděl s jistými hosty u stolu, popíjel víno a kouřil cigarety. Svědkové uvedli, že muž už byl značně podnapilý a měl dobrou náladu. Jeho kamarádi ho začali napomínat aby byl potichu, Drška vytáhnul kapesní nůž. Ačkoli ho kamarádi upozorňovali ať nůž schová, Drška je neposlechl. V tom si Drška levou rukou odhrnul z levé strany kabát a pravou rukou si nůž bodnul do srdce, načež okamžitě padnul k zemi. Stalo se to tak rychle a tak nečekaně, že přihlížející sebevraždě nemohli zabránit, navíc se nejprve domnívali, že Drška pouze žertuje. Zraněný byl vynesena ze Sokolovny a okamžitě byla zavolána záchranná stanice Červeného kříže. Ale Drška mezitím zemřel na vykrvácení. Následné

³¹² SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 137.

³¹³ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 37.

³¹⁴ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 141.

vyšetřování zjistilo, že zemřelý byl delší dobu bez zaměstnání a měl nemocné plíce. Patrně byla jeho choroba nevyléčitelná, a proto muž spáchal sebevraždu.³¹⁵

Téměř celé období 1. republiky se v Želechovicích stavěly nové domy. Obec rozprodávala stavební parcely a občané si stavěli svá obydlí na místech, která dříve sloužila k pastvě a především kolem hlavní cesty. Zde bydleli především méně majetní lidé, jejichž postavení a finanční poměry se zlepšily a oni si mohli dovolit pořídit si dům. Stojí za povšimnutí, že k budování nových domů docházelo i v době krize, což částečně vypovídá o sociálních poměrech v obci.

³¹⁵ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 714, kart. č. 327.

Období po mnichovské dohodě

Až do 30. let se mezi českými a německými obyvateli neobjevovaly žádné větší národnostní konflikty. Změna přišla s nástupem nacismu v Německu. V Uničově se stále více lidí přiklánělo k připojení Sudet k Německu. Hitler začal jednat. Došlo k Mnichovské konferenci, kde bylo rozhodnuto, že Československo musí pohraničí postoupit Německu. Uskutěčnilo se ono známé „o nás bez nás“ a čtyři Evropské mocnosti rozhodly o osudu nejen německých obyvatel v českém pohraničí.

S „osvobozováním“ se začalo hned 1. října. Dne 9. října přišlo od Brníčka německé vojsko do Želechovic a prohlásilo obec za zabranou. *„Východy z vesnice byly ihned zabarikádovány a všude procházely německé stráže. I když se němečtí vojáci chovali vůči občanstvu obstojně, neboť to měli nařízeno svými veliteli, přesto však vnesli veliký neklid v řady našich pokojných občanů. Zanedlouho po příchodu vojska přijeli do Želechovic příslušníci německé finanční stráže, kteří převzali hlídku demarkační čáry, takže vojsko mohlo býti odsud staženo zpět.“*³¹⁶ Demarkační čára byla vytyčena nejprve za Strukovem, později po propuštění Strukova a Papůvek byla hranice blízko kříže z cesty. Občané ze Želechovic měli pocit, že jejich obec byla zabraná neprávem, a že kvůli Němcům z Uničova byla zabrána i jejich ves. Lidé se obávali, co přinesou další dny, zcela ztratili zájem o svou práci a všechny povinnosti vykonávali mechanicky, z nutnosti. Na zdejší školu byl dosazen německý učitel, který měl zdejší žactvo vychovávat v německém duchu, ale ten se zde zůstal přesně týden.³¹⁷

Dne 28. října uběhlo rovných 20 let od vyhlášení republiky, lidé měli oslavovat a s radostí si připomínat onen slavný den a místo toho museli zatínat zuby pod německým jhem. Tento smutný den si vynahradili jiným, pro ně o hodně veselejším a tím byl 24. listopad. Občané se nevzdávali a začali bojovat za posunutí demarkační čáry za Želechovice. Jakýmsi vůdcem byl starosta Antonín Maitner. Spolu s ním intervenovalo

³¹⁶ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 142-143.

³¹⁷ Tamtéž, s. 167.

několik rolníků³¹⁸ u příslušných úřadů, jezdili do Brna za želechovickými rodáky, panem Čepem a panem Weiglem, a s jejich pomocí se skutečně podařilo kladně vyřešit celou situaci. Byla stanovena komise pro vytýčení nových hranic a spolu s Želechovicemi byly 24. listopadu 1938 navráceny Československu také obce Střelice a Červenka.³¹⁹ V obci se uspořádala velká slavnost, domy byly slavnostně vyzdobené, v kapli se konaly děkovné bohoslužby. Na návsi se konal koncert, poté společný oběd pro děti a večer nechyběl lampiónový průvod k pomníku padlých. Tak se lidé po šesti týdnech dočkali propuštění ze záboru. Nové hranice tvořila Oskava a katastr Želechovic, takže obec nakonec nedošla k žádné hmotné škodě. Co se ale morální porážky týká, to už je věc jiná. Zdá se, že zdejší obyvatelé zasáhla značná malomyslnost, ze třech stran je nyní obklopoval cizí stát. Novou hranici hlídali čeští finanční strážníci, a aby jim byla ulehčena už tak dosti těžká práce, Želechovičtí jim postavili na vlastní náklady dřevěnou boudu, kam se mohli strážníci schovat před venkovní nepohodou.³²⁰

Po propuštění z německého záboru byly Želechovice přiděleny k litovelskému okresu, což místním vyhovovalo, pouze si přáli mít dopravní spojení s okresním městem.

V období druhé republiky si několik jedinců ze stále zabraných vesnic požádalo o domovské přijetí do Želechovic. Jako důvod se vždy uvádělo, že žadatel je české národnosti a jeho domovská obec je zabraná Němci.³²¹ O tom, zda byli přijati, nemáme žádné zprávy, ale vzhledem k tomu, že se jednalo o pár jedinců, se lze domnívat, že jejich žádosti bylo vyhověno a bylo jim v obci přiznáno domovské právo.

Spolek česká severní Morava v Brně podal na konci února 1939 žádost k Okresnímu úřadu v Litovli v záležitosti lokálních úprav hranic. Podle zpráv měl být upraven katastr obce Želechovice tak, že by značná část byla přidělena obci Brníčku. Odstoupení katastru neoprávněně požadovali pánové Höchsmann a Bittner z Brníčka, kteří zdědili v Želechovicích pozemky. Pozemky byly původně majetkem českých

³¹⁸ Těmto lidem bylo v prosinci uděleno čestné občanství ze jejich zásluhu při osvobození obce z německého záboru: SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

³¹⁹ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 146.

³²⁰ Tamtéž, s. 151.

³²¹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 83, kart. č. 1.

rolníků Vavrouše a Ťuky, jejichž rody vymřely. Okresní úřad odpověděl, že podnikne vše, čím by v této otázce mohl prospět.³²² Jak to nakonec dopadlo, není známo.

³²² SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel – presidiální spisy 1938-1945, inv. č. 933, kart. č. 60.

Protektorát Čechy a Morava

V březnu 1939 náš stát obsadila německá vojska bez jediného výstřelu. Druhá republika se změnila na Protektorát Čechy a Morava. Lidé s nelibostí pohlíželi na tyto okupanty, a ač se někde i snažili získat si přízeň obyvatelstva,³²³ hleděli na ně nadále jako na nepřátele své vlasti.

V Želechovicích se život nijak zvlášť nezměnil. Koneckonců, obklopeni Němci byli už půl roku³²⁴ a změna nastala jen tím, že odešla pohraniční stráž a automobily začaly jezdit vpravo. Obecní zastupitelstvo zůstalo zachováno, byť se jeho činnost omezila a schůze se konaly sporadicky.

Uvnitř obce se věci sice příliš nezměnili, zato na vyšších místech si obce všimli. Přípisem z 11. července 1941 doporučoval Oberlandrat scelování v Želechovicích. Už podle pohledu do katastrální mapy mělo být jasné, že scelování pozemků je naprosto nezbytné, neboť v obci nežili jen Češi, ale i Němci.³²⁵ Obecní rozhodnutí nemělo v tomto případě žádnou cenu a musela být uskutečněna přednáška pro zdejší zemědělce, ve které jim bylo vysvětleno, proč je scelování zemědělských pozemků nezbytné a souhlas s touto činností měli stvrdit svým podpisem. Oberlandrat pak od starosty obce očekával, že nejpozději k datu 1. října 1941 se podá přihláška ke scelování. Tak se také stalo, ačkoliv se později zjistilo, že chybělo vyjádření obyvatel ze Sudet.³²⁶

V březnu byly odevzdány pro válečné účely oba zvony z kaple.³²⁷ V květnu bylo v Pňovicích otevřeno kino, což Želechovičtí přijali s povděkem. Od chvíle, kdy Uničov připadl Německé říši, byli zdejší obyvatelé odtrženi od podobné zábavy a tak hlavně mladší generace měly z nového kina radost.³²⁸

³²³ V Želechovicích se na návsi hrál koncert s úryvky českých oper: SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 165.

³²⁴ Nemluvě o tom, že v okolní městech a vesnicích odnepaměti žili Němci.

³²⁵ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 724, kart. č. 497.

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, obecní kronika z období druhé světové války, inv. č. 71.

³²⁸ Tamtéž.

V listopadu 1942 se do obce přistěhovali němečtí vystěhovalci z Rumunska a byly jim pronajaty tehdy neobhospodařované domy č.p. 10, 15, 19, 27 a 31.³²⁹ Jak se tito Němci chovali k ostatnímu českému obyvatelstvu, se budeme jen těžko dozvídat. Z této doby existují dvě kroniky. Jedna psaná za války, ve které se nemohlo objevit nic osočující německé obyvatelstvo, a druhá je psaná v poválečné době, kdy však pro změnu byli Němci nenáviděni a všechny zápisky jsou ovlivněny těmito emocemi. Hledat pravdu budeme jen těžko, nejspíš bude někde uprostřed. Želechovičtí však byli velmi hrdí na to, že nikdo v jejich obci se nepřihlásil k německé národnosti.³³⁰

Dne 12. prosince 1942 v 14.45 hodin přistálo nouzově na louce 200m západně od Želechovic vojenské letadlo pilotované svobodníkem Wernerem Schalem. Ten letěl z Horního Slezska do Olomouce a po cestě ztratil orientaci, proto musel nouzově přistát. Po zjištění polohy mohlo letadlo pokračovat v cestě.³³¹

Musím říci, že se zdá, jako by si Želechovice za druhé světové války žily v relativním poklidu. Samozřejmě mezi nimi jistě vládl strach, co budoucnost přinese, ale přesto je nic opravdu hrozného nepotkalo. Škola zůstala i nadále česká, lidé údajně poslouchali zahraniční rozhlas a přesto nikdo nebyl udán. Z celé obce byli pouze dva lidé, kteří byli vyslýcháni gestapem. Jedním z nich byl tehdejší starosta obce Antonín Maitner, kterého v roce 1944 zatkli, a po nějaké době byl poslán do koncentračního tábora.³³² Hned s prvními dny osvobození se tento muž vrátil domů živý. Zatím na místo starosty obce dosadili jednoho zde usedlého sudetského Němce Klammerta. Tento muž neuměl česky ani slovíčko, proto si vyžádal českého tajemníka znalého němčiny.³³³

Během války se nikdo nevyhnul německé propagandě, konaly se různé akce, kde se hovořilo o prospěšnosti soužití s Němci a o výhodách života v Protektorátu, neboť Německá říše nás měla ochránit před hrozným osudem. Na tyto akce byli vysíláni i zástupci z Želechovic. Při čtení jednotlivých zápisů se nemohu ubránit dojmu, že Želechovičtí nedělali během války nic, co by je mohlo nějak více ohrozit. Plnili

³²⁹ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 165.

³³⁰ Tamtéž, s. 167.

³³¹ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel – presidiální spisy 1938-1945, inv. č. 2339, kart. č. 67.

³³² SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 171.

³³³ Tamtéž, s. 173.

povinnosti, které jim byly uloženy, nedělali problémy, a za to je Němci nechali v klidu žít. Sám kronikář později přiznal, že zde nebyli žádní partyzáni ani jiní odbojáři, místní škodili jen v drobnostech, jako byly zabíjačky na černo, nepřiznání přesného počtu drůbeže apod.³³⁴

Obec nezažila žádné letecké nálety, jelikož tu nebyly žádné důležité podniky a jediným bojem, ke kterému tu došlo, byl ten na samém konci války při osvobození republiky. Těsně před osvobozením si lidé začali dělat úkryty pro sebe a hlavně pro své cennosti, aby nepadli do rukou ustupujících Němců. Kryty se nejčastěji nacházely ve sklepeních, pod podlahou či ve vykopaných jámách na zahradě. Všichni němečtí přistěhovalci odešli ještě před příchodem Rudé armády, celkem odtud odešlo 23 německých rodin. Boje mezi Rusy a Němci se zde odehrávaly ve dnech 6. - 8. května, obyvatelstvo se bojů nezúčastnilo. V obecní kronice se můžeme dočíst, že místní obyvatelstvo přátelsky přijalo ruské osvoboditele a že díky tomu, že Němci Želechovice neodstřelovali, nedošlo k žádným škodám na majetku ani na životech.³³⁵ To ovšem nekorresponduje s dopisem jisté Vlasty Barthové, která uvádí, že v době bojů o Želechovice byla obec vystavena silné dělostřelecké palbě. Tato zdravotnická asistentka měla na jednom statku zřídit provizorní obvaziště, kde poskytovala první pomoc zraněným ruským vojákům, kteří nemohli být dovezeni na vzdálené obvaziště a tak jim chybělo lékařské ošetření.³³⁶ Jak to bylo doopravdy, se můžeme dohadovat.

Po úplné kapitulaci německých vojsk dne 9. května utvořilo několik zdejších občanů místní Národní výbor, který převzal úkoly bývalého obecního zastupitelstva. Byl ustaven bez volby občanů a nejprve bez ohledu na politické strany, později měly všechny strany stejný poměr svých zástupců.

Tím skončila jedna etapa v dějinách Želechovic a nastoupila jiná, vedoucí k únoru 1948 a nástupu komunistického režimu u nás.

³³⁴ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 172.

³³⁵ Tamtéž, s. 179.

³³⁶ Tamtéž, dopis vložený do kroniky.

Během let 1942-1945 došlo k dláždění obce. Práce byla zadána firmě Bratři J. a K. Jaškovi a spol., celkové náklady činily 24 278 korun a na zpevnění komunikace bylo použito 72 tun dlažebních kostek.³³⁷

³³⁷ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 103, kart. č. 5.

Církevní záležitosti

Obec spadala pod farnost v Újezdě, Želechovští sem chodili do kostela a byli pohřbíváni na újezdském hřbitově. Roku 1906 se začalo jednat o tom, že by se Želechovice přifařily k Uničovu. Cesty byly špatné, do Újezda se muselo chodit oklikou³³⁸ a zdálo se, že by k tomu byla vhodná doba. Vzápětí se ukázalo, že farář by byl proti vyfaření obce a z celé záležitosti sešlo. Znovu se o záležitosti několikrát jednalo v letech 1924 a 1928, ale opět bezvýsledně.

Želechovice se přifaření k Uničovu dočkaly až v roce 1936 s platností od 1. ledna 1937. Jako náhradu za vyfaření dostal Kostelní výbor v Újezdě od Želechovic 11 000 korun,³³⁹ ale pokud by přifaření do Uničova nebylo do dvou let provedeno, musely by peníze být vráceny.

O čtyři roky později, roku 1940 se znovu jednalo o změně farnosti. Tentokrát obec žádala, aby mohla spadat pod Pňovice. Jako důvod ve své žádosti uvedla, že mezi Želechovicemi a Uničovem vede demarkační čára a že Uničov leží už v Německé říši, zatímco Želechovice leží na území Protektorátu Čechy a Morava.³⁴⁰ Nevyskytly se žádné větší námitky proti změně farnosti, Pňovice i Želechovice měli jedinou podmínku. Pňovice žádaly, aby se Želechovice podílely na kostelním fondu a Želechovice naopak vyžadovaly, aby Pňovice do doby přifaření uhradily dluh 30 000 korun, které si půjčily na opravu kostela. Kvůli této podmínce se záležitost protáhla a teprve v listopadu 1941 bylo odsouhlaseno přifaření Želechovic k Pňovicím s platností od 1. ledna 1942.³⁴¹

V současnosti spadají Želechovice opět do farnosti Uničov.

³³⁸ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

³³⁹ Na opravu farnosti.

³⁴⁰ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 721, kart. č. 477.

³⁴¹ Tamtéž.

Kostel

V roce 1874 odkázal Alois Tiefenbach na stavbu kostela 200 zlatých, které byly uloženy do banky na úrok.³⁴² V roce 1883 se místní rozhodli, že je na čase postavit si kostel místo staré zvonice z roku 1754. V dubnu 1883 si nechali vypracovat plány od stavitele Vodičky z Uničova a o měsíc později si zažádali o povolení stavby.³⁴³ Představenstvo obce se domluvilo, že na kapli se mají nejprve vybírat peníze od dobrovolných dárců a teprve pokud by tyto peníze nestačily, měly se účty doplatit z obecní pokladny.³⁴⁴ Toto opatření nakonec nebylo potřeba, na kapli se vybralo celkem 6000 zlatých, který na stavbu bohatě stačily. Původní odhad na celkové náklady činil 4917 zlatých, ale materiál potřebný ke stavbě byl dodán obcí a tak konečný rozpočet stavby byl 3159 zlatých.³⁴⁵ Stavba trvala dva roky.

Jelikož je kaple zasvěcena sv. Cyrilu a Metodějovi, byla vysvěcena na svátek těchto svatých, tedy 5. července 1885. Svěcení se ujal arcibiskup kardinál Theodor Kohn.³⁴⁶ O deset let později, v červenci roku 1895, arcibiskup Kohn jel do Újezda a při té příležitosti navštívil i želechovickou kapli.³⁴⁷

Občané Želechovic si zažádali, aby každý rok mohli mít mši na svátek sv. Cyrila a Metoděje, ale jejich žádosti vyhověno nebylo.³⁴⁸ V následujících letech místní žádali ještě mnohokrát o povolení hlavních mší, ale pokaždé byla jejich žádost zamítnuta. Teprve v roce 1899, když do mešního fondu bylo složeno 200 zlatých, byla mše na sv. Cyrila a Metoděje přislíbena s podmínkou, že farář bude sjednán odjinud a bude vždy dovezen a odvezen slušným povozem.³⁴⁹ Další hlavní mše byly stanoveny na svátek

³⁴² SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

³⁴³ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 676, kart. č. 83.

³⁴⁴ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

³⁴⁵ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 103, kart. č. 5.

³⁴⁶ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 676, kart. č. 83.

³⁴⁷ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁴⁸ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 676, kart. č. 83.

³⁴⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

sv. Floriána a na pondělí po druhé neděli v listopadu.³⁵⁰ Tímto ovšem problém ohledně mší neskončil. Roku 1909 farář nechtěl dovolit, aby šly místní děti ke svatému přijímání v Želechovicích, proto byla podána žádost, aby Želechovicím povolili svaté přijímání a zároveň i svatební obřady. Žádosti bylo vyhověno, byly povoleny tři mše – zpověď a přijímání pro děti a oddavky. U svateb bylo podmínkou, že spolu s oddavky se musí konat i svatební mše, jinak svatba neměla být povolena.³⁵¹ První svatba, která se v kostele konala, byla hned dvojitá, bratři Tiefenbachové se oženili se sestrami Černými.³⁵² V této době farář přislíbil, že se přimluví za zřízení samostatné duchovní správy.

Kaple byla postavena v klasickém gotickém slohu bez výzdob a bez štukatury. Dovnitř byla přenesena socha sv. Floriána, která dříve stávala ve výklenku nade dveřmi staré zvonice.³⁵³ V roce 1900 byla pořádána sbírka na koupi varhan, vybraná částka nedostačovala, a proto zbytek peněz byl vybrán z obecní pokladny. Varhany byly instalovány v říjnu roku 1900 a 11. listopadu téhož roku byly posvěceny.³⁵⁴ Roku 1926 bylo potřeba opravit střechu, zároveň se projednávalo rozšíření sakristie. O dva roky později bylo rozšíření sakristie zadáno staviteli Sieglovi z Uničova a ten vyhodnotil celkové náklady stavby na 7082 korun, na což zcela postačovaly peníze, jež kapli odkázal Ferdinand Dittrich.

Kostelní zvony byly během první světové války odvezeny a roztaveny. Nový zvon Želechovští zakoupili v roce 1921, k požehnání došlo 5. července 1921. Druhý zvon byl zakoupen z milodarů v roce 1926.³⁵⁵

Ještě v roce 1900 se představenstvo obce usneslo, že pozemek, na němž je kaple postavena, má být odepsán z vlastnictví obce a případně kapli. Stejně tak se mělo naložit s pozemkem, na kterém se právě zřizoval hřbitov, i ten měl být zapsán do majetku kaple. Obec si však ponechala právo vybírat poplatky za místa na hřbitově.³⁵⁶

³⁵⁰ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 89.

³⁵¹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

³⁵² SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁵³ HAMPL, A: *Okna historie dokořán-Želechovice*, Želechovice 2007, s. 76.

³⁵⁴ SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁵⁵ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, rukopis Josefa Loutockého, inv. č. 70.

³⁵⁶ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

Hřbitov

Již delší dobu si lidé přáli mít v Želechovicích hřbitov, ale až do roku 1901 byli pohřbívání v Újezdě. Už roku 1892 vyzvala konzistoř zdejší představenstvo, aby si zřídilo hřbitov, přičemž se navrhovalo, že pokud by se skutečně zřídil, aby byl za zahrádkou školy, jelikož silniční výbor by jistě nepovolil zbudovat hřbitov u silnice. Z toho důvodu byla školní zahrádka obehnaná zídou.³⁵⁷ Zřízení hřbitova se však neuskutečnilo a tento záměr byl odložen. Když se v roce 1899 řešila otázka hlavních mší, jednalo se znovu i o zřízení hřbitova, dokonce měla být vyvěšeno ohlášení, že ti, kteří mají zájem o zakoupení místa na hřbitově se mají ohlásit u představenstva.³⁵⁸ Původní návrh z roku 1892, aby byl hřbitov za školní zahradou, byl zamítnut jako nehygienický a hledala se vhodnější parcela, která musela být vzdálená minimálně 75 metrů od nejbližší stavby.³⁵⁹ Stavba začala v roce 1900, součástí vyprojektovaného hřbitova byla i umrlčí komora, náklad činil 4000 korun. V srpnu 1901 byl hřbitov schválen a 1. září 1901 se dostavil děkan z Uničova k vysvěcení.³⁶⁰ Dopoledne se konala mše, odpoledne se světil hřbitov. Jelikož si Želechovští přáli i požehnání, sloužila se druhého dne dopoledne ještě jedna mše. První pohřeb se konal poměrně záhy a to 26. září 1901, druhý pohřeb byl o týden později, oba zemřelí byli z téhož domu.³⁶¹ Tato shoda náhod vyvolala v obci pověry, zda snad dům není prokletý.

Na hřbitov měl být přesunut kříž, který stál u cesty nedaleko hřbitova. Kříž už byl značně poškozen, proto se představenstvo obce radilo s kameníkem, zda-li by bylo finančně výhodnější opravit stávající kříž, nebo raději rovnou zakoupit nový. Kameník oznámil, že oprava kříže by stála 110 zlatých a ani pak by nemohl ručit za jeho stabilitu a tak byl rovnou koupen nový kříž. Z toho starého zbyly nějaké kamenné bloky a ty byly dány kameníkovi za jeho práci místo peněžní hotovosti.³⁶²

³⁵⁷ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

³⁵⁸ Tamtéž.

³⁵⁹ Státní okresní archiv Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 700, kart. č. 213.

³⁶⁰ Tamtéž.

³⁶¹ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁶² SOkA, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34.

Dnešní želechovický hřbitov vypadá stejně jako v době, kdy ho postavili. Má obdélníkový půdorys, je obehnaný cihlovou zídkou s kovovou brankou a v jihovýchodním rohu je umístěna márnice.³⁶³

³⁶³ SOKA, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 700, kart. č. 213.

Škola

Kde se želechovické děti učily před rokem 1760 není známo, ale od tohoto roku navštěvovaly zdejší děti školu v Újezdě. Kvůli značné vzdálenosti byla roku 1805 škola zřízena přímo ve vesnici v domě č.p. 10 a učitel sem každý den docházel. Později byla škola přemístěna do budovy č.p. 20 a od roku 1820 se vyučovalo v obecním domě.³⁶⁴ S přibývajícím počtem žáků brzy tyto místnosti nedostačovaly svým účelům a proto, když František Foka rozprodával svůj majetek, rozhodla se obec, že jeho dům č.p. 1 spolu se zahrádkou od něj odkoupí za cenu 2 250 zlatých a vybuduje zde novou školu.³⁶⁵

Roku 1870 se představenstvo obce usneslo na tom, že je nejvyšší čas, aby škola byla povýšena na samostatnou. Pan Dvořák, který do želechovické školy docházel vyučovat již od roku 1859,³⁶⁶ se stal prvním učitelem obecní školy v Želechovicích. Okamžitě mu byl upraven byt v domě č.p. 37 s tím, že až bude postavena nová škola, dostane tam svůj byt.³⁶⁷ A tak se také stalo. Starý dům č.p. 1 byl stržen a místo něj byla postavena jednopatrová budova a u budovy měli oplocenou zahrádku pro potřebu školy. Stavbu zadali staviteli Sieglovi z Uničova, dokončena byla v říjnu roku 1871 a od prosince se zde vyučovalo. Podle místních obyvatel se jednalo o nádhernou budovu.³⁶⁸

Že učitelé v Želechovicích často neměli na různých ustlání, se dozvídáme už od učitele Dvořáka. Nejprve se nepohodl s místním katechetou, který měl pocit, že byl odstaven na vedlejší kolej a začal místní obyvatele štvát proti učiteli. Mnohem větší problémy ale měl s místním starostou. Tím byl v roce 1870 Tomáš Čep, s nímž měl nejméně jeden konflikt. Učitel Dvořák si musel nejen vybojovat onu zahrádku u školní budovy, ale neustále musel žádat, aby byla zahrádka zvětšena, neboť obcí přidělená plocha byla naprosto nedostačující. Také kvůli využití budovy mimo školní vyučování se učitel a starosta nemohli dohodnout. Pan učitel uvádí, že starosta využíval školní budovu k nekalostem. Takřikajíc poslední kapkou bylo, že učitel vykonával práci písaře, ale

³⁶⁴ *Uničovsko v minulosti a dnes*, Vyškov 1928, s. 100.

³⁶⁵ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁶⁶ *Uničovsko v minulosti a dnes*, Vyškov 1928, s. 100.

³⁶⁷ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁶⁸ Tamtéž.

nedostával za to žádný plat. Proto oznámil, že s písařskou prací končí, pokud mu nebude vyplacena již udělaná práce. Když byl zvolen nový starosta, poměry s učitelem se urovnaly, za jeho předešlou písařskou práci mu bylo zapláceno a zároveň mu bylo nabídnuto, zda by tuto činnost za přiměřený plat nechtěl vykonávat i nadále, což učitel přijal.³⁶⁹

V roce 1875 přišel nový učitel – pan Hnilička, který svou funkci zastával plných 20 let, než 24. března 1895 zemřel po týdenní nemoci. Za jeho působení se v roce 1884 postavila na dvoře letní tělocvična.³⁷⁰

Po smrti pana Hniličky školní rok doučil zaskakující učitel z Šumvaldu a od srpna 1895 byl na zdejší obecní školu jmenován učitelem Josef Loutocký. Ten uvádí, že v době jeho nástupu na školu se lidé v obci velmi hádali a že bylo potřeba opravit školní budovu, což se i stalo. Dále Josef Loutocký zmiňuje, že bývalý učitel Hnilička „*zakusil mnohá příkoří*“, ale nikdy si nepostěžoval. Co konkrétně tím bylo míněno, uvedeno není. Nový učitel si poměrně brzy vydobyl respekt a úctu zdejších obyvatel a když v roce 1910 odcházel, jmenovali ho čestným občanem Želechovic a slavnostně se s ním rozloučili děkujíc mu za všechno, co pro obec vykonal.³⁷¹ Mezi jeho zásluhy patří například pomoc při založení hasičského sboru a Národní jednoty, vymohl právo sloužit v místní kapli mše, pomohl se založením hřbitova, z jeho působení coby učitele uvedme, že na škole zavedl vyučování ručních prací. Byl také literárně činný, vydal několik učebnic pro místní děti, dále to byla Cestovní mapa železniční pro země koruny České, Školní mapa železnic na Moravě a ve Slezsku. Přispíval drobnými články do novin, napsal například články o dochovaných privilegiích Želechovic.³⁷²

Josef Loutocký odešel do Troubelic, kde se stal prvním ředitelem měšťanské školy a později byl jmenován školním inspektorem. Jeho nástupcem na pozici učitele a správce školy byl Karel Lýsek.

³⁶⁹ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁷⁰ Tamtéž.

³⁷¹ Tamtéž.

³⁷² LOUTOCKÝ, J.: *Ze starých pamětí obce Želechovic*, Litovelské noviny, 10. dubna 1901, s. 1-2; 24. května 1901, s. 1; 23. srpna 1901, s. 1-2.

Od svého založení až do druhé světové války byla po celou dobu škola jednotřídní. Průměrně zde každý rok bylo okolo 35 dětí. Po první světové válce si učitelé často stěžovali na to, že do školy chodí velké množství slabomyslných dětí. Uváděli, že ve škole bývá až pět slabomyslných žáků a kolem deseti, které jsou pomalejší.³⁷³ Přitom na počátku 20. století si zdejší učitel chválil, kolik nadaných žáků ve škole je. Obával se, že při tom, jaké problémy měli první dva učitelé, a že se říkalo, jak se se zdejším obyvatelstvem nedá vyjít, bude mít svou práci o to ztíženou. Ale poměry údajně nebyly tak hrozné, jak se líčily a učitel i škola tu byly ve velké vážnosti. Děti byly posílány do škol a měla se zde vytvořit místní inteligence. Proto je udivující, že ještě na konci 19. století se na mnoha dokumentech místo podpisu objevují tři křížky a v roce 1900 bylo z 319 obyvatel 55 negramotných a 4 lidé uměli číst, ale neuměli psát.³⁷⁴

Že to s místními dětmi nebylo až tak špatné dokazuje to, že mnoho z nich pokračovalo po ukončení obecné školy dále na jiných školách, nejčastěji odcházely do měšťanské školy v Uničově.³⁷⁵ Před založením této měšťanky padl v Želechovicích návrh, aby byla zdejší škola rozšířena, ale ve chvíli, kdy byla odsouhlasena stavba měšťanské školy v Uničově, se od tohoto návrhu definitivně upustilo.³⁷⁶ Většina absolventů měšťanky se potom vracela domů, aby převzala povolání po rodičích a věnovali se řemeslu, obchodu nebo se z nich stali dělníci. Jen nepatrné množství žáků pokračovalo v dalším studiu.³⁷⁷

V době druhé světové války se jak pro děti, tak pro učitele zavedly povinné hodiny němčiny, jejichž počet se během let několikanásobně zvýšil.³⁷⁸ V roce 1942 se škola dočkala změny. Z původně jednotřídní školy se měla stát škola se 2 stupni. První stupeň od první do čtvrté třídy, druhý stupeň od páté do osmé třídy. Nadanější děti odcházely i nadále po prvním stupni na jinou školu, jedna dívka odešla dokonce na německé gymnázium.³⁷⁹

³⁷³ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁷⁴ Výsledky ze sčítání lidu v roce 1900.

³⁷⁵ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁷⁶ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 35.

³⁷⁷ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

³⁷⁸ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 2.

³⁷⁹ Tamtéž.

Jako za první světové války, tak i za té druhé, vyučování značně upadalo. Obvykle se dětem ve škole pouze zadaly domácí úkoly a ty pak šly domů. Zvláště v zimním období škola v podstatě nefungovala. Zimní prázdniny byly na začátku roku 1942 prodlouženy až do března, jelikož se šetřilo topivem.³⁸⁰

Dne 16. listopadu 1943 se zrušily místní školní rady a jejich funkce byly přeneseny na starostu.

V únoru 1945 zabrali němečtí vojáci školní učebnu pro ubytovací účely. Z 9. na 10. února zde přespali němečtí vojáci sloužící jako strážci ruských zajatců.³⁸¹

Ve školním roce 1945/46 se všechno vrátilo do původní podoby a škola byla znovu jednotřídní.³⁸²

³⁸⁰ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 2.

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² HAMPL, A.: *Okna historie dokořán-Želechovice*, Želechovice 2007, s. 80.

Hasičský sbor

Želechovice zažily mnoho požárů, byly mezi nimi i takové, které zničily značnou část vesnice, minimálně v jednom případě shořela vesnice celá. Bylo jasné, že obec potřebuje hasičský sbor jako sůl, ale dlouhou dobu zde žádný ustanoven nebyl.

V září roku 1892 vybídlo okresní hejtmanství Želechovice k nákupu stříkačky, ale zakoupena byla teprve v prosinci, kdy se hejtmanství dotázalo, zda už stříkačku pořídili, a když zjistili, že nikoliv, znovu obec urgovali.³⁸³

Na popud školního správce Josefa Loutockého se začalo jednat o zřízení hasičského sboru. V únoru 1897 bylo zemským výborem povoleno zřídit v Želechovicích hasičský sbor a zároveň byly schváleny stanovy spolku. V polovině července se hasiči poprvé sešli na své schůzi, kde se slova ujal Josef Loutocký a nabádal členy, aby se pravidelně scházeli, a co všechno budou muset obětovat při své hasičské činnosti, ale kolik dobra to přinese celé obci. Po proslovu se přešlo k volbě prvního velitele a tím byl 18 hlasy³⁸⁴ zvolen Josef Loutocký.³⁸⁵

Prvním důležitým úkolem se stalo vyzbrojení mužstva a ušití uniforem. Na to si hasiči museli vypůjčit v záložně v Troubelicích. O to víc byli nyní členové sboru svým velitelem nabádáni, aby ve své funkci setrvali co nejdéle. Celkem tento dluh činil 350 zlatých, z toho 50 zlatých se hasičům podařilo splatit už v únoru 1898, ale zbytek jim stále scházel. Proto požádali obec o půjčku na umoření dluhu v záložně. Obecní zastupitelstvo to projednalo a půjčku hasičům povolilo.³⁸⁶ Důvodem, proč spolek nebyl schopný svůj dluh splatit, bylo, že se během léta stavěla kůlna pro hasičské náčiní a dokoupila se hadicová kára, lezecký žebřík a plachta na stříkačku. Hasičský výbor se domníval, že tyto věci budou v nouzi potřebnější než zaplacení dluhu.³⁸⁷

V brzké době se začalo s prvním cvičením, pan Loutocký dokonce domluvil v Pňovicích veřejnou ukázkou tamějšího sboru, jenže želechovičtí hasiči přišli

³⁸³ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

³⁸⁴ Celkem bylo 24 členů.

³⁸⁵ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

³⁸⁶ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33.

³⁸⁷ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

neočekávaně a z nouze shlédli pouze cvičení lezců a poté se vydali zpátky na cestu domů.

V únoru 1898 pořádali hasiči svou první zábavu. To se některým občanům nelíbilo, ale spolek se jednohlasně usnesl na tom, že zábava se pořádat bude. Spolkové pokladně vynesla akce přes 17 zlatých. O rok později se konala znovu, ale tentokrát přišel malý počet hostů, velké procento občanů zůstalo raději doma. Z jakého důvodu to bylo, se můžeme jen dohadovat. Velitel hasičů se domníval, že lidem připadaly hasičské zábavy moc sprosté a pro ně nedůstojné.³⁸⁸

Poprvé se želechovický hasičský sbor vydal k hašení požáru v červnu 1898. Hořelo v Pňovicích, ale když tam želechovičtí hasiči dorazili, už nebylo jejich pomoci třeba, místní sbor měl všechno pod kontrolou a oheň byl už téměř uhašen.³⁸⁹

Během jediného roku se do sboru přidali další dobrovolníci, především se jednalo o přispívající členy, jenž byli srdečně vítáni. Bohužel se museli hasiči v prosinci 1898 rozloučit s jedním členem a tím byl František Vavrouš,³⁹⁰ předseda spolku.

V září 1899 si hasiči udělali malou ostudu. V noci 18tého hořelo v Sokolomí a byli povoláni i místní hasiči, leč nemohli sehnat nikoho, kdo by zapůjčil koně k povozu a ztratili přitom hodně času, takže nakonec zůstali doma. Aby se tato situace víckrát neopakovala, vybraly se dvě osoby, které měly v případě požáru poskytnout své koně a za což jim měla být poskytnuta peněžní náhrada.³⁹¹

Jako i předchozí dvě léta se i v roce 1900 konala hasičská zábava, oproti minulým letům přibylo divadelní představení. Jestliže měl velitel sboru předchozí rok pocit, že se dostavilo málo hostů, tohoto roku to bylo mnohem horší a také výtěžek z této akce podle toho vypadal. Vybraly se pouhé 3 zlaté 16 krejcarů. Ať se hasiči sebevíc snažili, i v budoucích letech nebude návštěvnost této jejich akce nikterak vysoká.³⁹²

³⁸⁸ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

³⁸⁹ Tamtéž.

³⁹⁰ Dne 22. prosince 1898 zemřel, pohřeb se konal o čtyři dny později.

³⁹¹ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

³⁹² Tamtéž.

Toho roku se ani jednou nevyjelo k požáru, okolní spolky na tom byly podobně – nikde nehořelo, či se jednalo jen o malý požár, ke kterému nebylo potřeba volat hasiče. Místo toho však odcházeli členové a noví nechtěli přistoupit. Ač se velitel snažil agitovat jak mohl, lidé do spolku přistoupit nechtěli. Posledním „neúspěchem“ bylo, že dluh 300 zlatých zapůjčený obcí ještě stále nebyl splacen a dokonce ani snížen.³⁹³

Dne 5. července 1904 se v Želechovicích konal župní sjezd. Prorokoval se mu neúspěch a lidé okamžitě uváděli důvody, proč to nemůže dopadnout dobře. Nejprve se zdálo, že to skutečně bude debakl, hasiči nemohli najít žádný objekt, kde by mohli cvičit. Náladu a chuť do práce se mezi členy sboru zhoršovala. Na jedno cvičení se museli členové shánět zvláštními posli, neboť nikomu se do toho nechtělo. Před samotným sjezdem se organizátoři nejvíc obávali o to, jaké bude počasí, neboť na něm závisel zdar celé akce. Počasí se vydařilo, byl nádherný slunečný den a celý den probíhal jako na drátkách. Jedinou vadou na kráse bylo velké množství diváků, kteří se při cvičení vmísili mezi hasiče a tím jim ztížili jejich práci a narušili přehlednost akce. Přesto se cvičení povedlo a mělo kladný ohlas jak u pozvaných hasičských sborů z okolních vsí, tak u místního obyvatelstva. Mezi pozvanými sbory nebyl ani jeden německý, všechny do jednoho byly české, což Němce rozzlobilo, ale bylo jim odpovězeno, že ani oni při svých sjezdech nezvou české sbory.³⁹⁴

Spolek hasičů si v roce 1906 pořídil nové uniformy, ale ty stály téměř 500 korun, proto se rozhodlo, že na finanční podporu spolku se uspořádá zahradní slavnost a to přímo 5. července. Toho dne bývaly v obci hody a většina občanů byla velice proti této slavnosti. Tak se v samotný den na akci objevilo jen málo hostů, kteří přišli pozdě a odcházeli brzo. Jak vidno, hasiči si nevybrali nejlepší den pro zábavu, ale zjevně se z toho nepoučili, jelikož ještě několikrát se pokusí na 5. července uspořádat slavnost.³⁹⁵

³⁹³ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.; SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

V roce 1911 byl celý hasičský sbor uražen prohlášením, že „*sbor tento jest jen prostě řečeno kvůli chlastu*.“³⁹⁶ Kvůli tomu ze spolku vystoupilo několik členů uražených tímto výrokem.

V roce 1914 se pořádalo v Želechovicích okrskové cvičení, které dopadlo katastrofálně. Bylo domluveno, že ve stanovený čas se vytroubí poplach a začne cvičení. Ve chvíli, kdy se na poplach skutečně zatroubilo, však sbor z Pňovic nebyl na místě, želechovický sbor se na cestě málem srazil s hasiči ze Střelice a navíc se na tomto cvičení objevili Němci, což se Pňovickým nelíbilo a se slovy „*když vy zde máte Němce, tož my zde nezůstaneme*“³⁹⁷ a skutečně se sebrali a jeli domů. Po tomto debaklu se místní hasiči scházeli stále méně a členů ubývalo.

Během první světové války se veškerá činnost hasičů pozastavila, muži odešli do války a teprve po jejím skončení se zase začal pomalu obnovovat život spolku. Překvapivě bylo obtížné sehnat členy aktivní i přispívající. Nikdo se tomuto spolku nechtěl věnovat, ačkoliv na jiné spolky si čas udělali. Snad to bylo způsobeno tím, že hasičský sbor se v obci nikdy netěšil přílišné vážnosti a trochu na nás může působit, že spolek byl spíš trpěným než vítaným.³⁹⁸

Hasičský sbor se nemohl vzpamatovat ani v následujících letech, cvičení probíhala velmi sporadicky, členové se nedostavovali na schůze.

V roce 1924 hořelo v Újezdě, hasiči byli okamžitě v pohotovosti, ale tentokrát je zradila technika a museli zůstat doma. Nemohli totiž sehnat koně a místo, aby se někdo nabídl, lidé si na jejich účet tropili žerty.³⁹⁹

O dva roky později došlo málem k úplnému zrušení hasičského sboru. Na konci července hořelo na usedlosti Aloise Šolce, přičemž pan Šolc urazil značně nevybíravými výrazy všechny členy. Ti v rozhořčení svolali mimořádnou schůzi, na níž bylo jednomyslně odhlasováno, že Alois Šolc má osm dní na to, aby svá slova odvolal. Když tak neučinil, sešli se hasiči znovu a rozhodli se definitivně zrušit zdejší hasičský spolek. Ve stanovách se však uvádí, že k zrušení spolku musí být přizváni i přispívající členové

³⁹⁶ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

³⁹⁷ Tamtéž.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Tamtéž.

a ti na schůzi chyběli, proto zrušení spolku nebylo platné. Svého členství se vzdala většina hasičů, předseda a velitel složili své funkce do starostových rukou. Obecní představenstvo, vědomo si důsledků, které by mělo zrušení spolku, nabádalo občany, aby se dobrovolně přihlásili za členy, především byli vyzváni mladší muži. Nyní již bývalý předseda, pan Koloušek, převzal iniciativu do svých rukou a na okresní politické správě ohlásil, že hasičský sbor se definitivně rozešel.⁴⁰⁰

Je až neuvěřitelné, kolik problémů a nepochopení se vůči místním dobrovolným hasičům projevovalo, kolik hádek a nesvárů se objevilo. Tak se v roce 1928 stalo, že znovu si lidé ukazovali prstem na hasiče. V listopadu toho roku zemřel jeden z členů, Emanuel Hamer, ale jeho pohřbu se hasiči neúčastnili. Obyvatelé se divili, proč se se svým druhem nepřišli rozloučit. Za neomluvitelné to považoval především sám velitel hasičů.⁴⁰¹

O rok později se konečně spolku dostalo jakéhosi uznání v podobě motorové stříkačky. Nejprve nikdo nechtěl ani slyšet o tom, že by se koupila stříkačka nová, jednalo se o zmotorizování té staré. Po konzultacích s odborníkem a vypočítání nákladů, začalo obecní představenstvo jednat o nákupu motorové stříkačky.⁴⁰² Po důkladném průzkumu se nakonec uzavřela smlouva s firmou Stratílek a rovnou se zakoupily i hadice. Částka 35 500 korun byla hrazena z různých příspěvků od Všeobecné pojišťovny v Brně, Rolnické pojišťovny, Cukrovaru v Uničově a dalších. Zbylé peníze na uhrazení částky šly z obecní pokladny.⁴⁰³ Celý spolek se pak jednomyslně shodl na svěcení nového přírůstku a dne 4. května 1930, na svátek sv. Floriána,⁴⁰⁴ se sešel kompletní sbor a zúčastnil se slavnostního obřadu svěcení.⁴⁰⁵

Toho roku se také poprvé v podání hasičů hrálo divadelní představení Julinčiny vdavky. Hra měla úspěch, divákům se zamlouvala a doufali, že se znovu pro

⁴⁰⁰ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

⁴⁰¹ Tamtéž.

⁴⁰² SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 37.

⁴⁰³ Tamtéž.

⁴⁰⁴ Je patronem hasičů.

⁴⁰⁵ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

obyvatelstvo připraví podobná zábavná kratochvíle. Divadlo v podání hasičů se tak konalo každoročně, později se hrála dvě představení za rok.⁴⁰⁶

V roce 1935 obec vybudovala požární studnu za 15 000 korun. Za přítomnosti uničovského sboru se odehrála zkouška nové studny a byla shledána vyhovující.⁴⁰⁷

V roce 1937 hasiči požádali obec o povolení ke stavbě nového stožáru na sušení hadic.⁴⁰⁸ Prosbě se vyhovělo, hasiči se složili a za cenu 2 650 korun si postavili nový stožár, na němž byla siréna sloužící k oznámení požáru, v době války měla ohlašovat i případné letecké útoky.⁴⁰⁹

Hasičský spolek dosáhl 40tiletého výročí od svého založení. Uvažovalo se o uspořádání nějaké jubilejní slavnosti, leč finance nebyly v ideálním stavu, byly zde obavy z deficitu, a proto se od plánování jakékoliv akce upustilo. Místo toho se sešla jen jubilejní valná hromada a došlo k dekorování zasloužilých členů.⁴¹⁰

Rok 1938 byl důležitý i pro hasičský sbor. Členové se aktivně zúčastňovali cvičení civilní protiletecké obrany, starší členové konali protiletecké hlídky a zvláštní požární cvičení se stříkačkou.⁴¹¹ Během celého roku byli všichni připraveni konat svou povinnost a případně bránit republiku při útoku, dokonce i samaritánky byly plně připraveny. Politické události však hasiče překvapily, toto nikdo z nich nečekal.⁴¹²

Když se republika stala protektorátem, byly zrušeny všechny spolky kromě dvou. Tím prvním byli hasiči, tím druhým osvětová komise.

Během války se nekonaly valné hromady, příkazy přicházeli od župy i od okresního úřadu, rozkazy musely být vždy přesně dodrženy, jinak jim hrozila pokuta. Po válce odešli někteří hasiči na jiná působiště, jiní přes válku zestárlí a nebyli nadále

⁴⁰⁶ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

⁴⁰⁸ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 37.

⁴⁰⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 37; SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

⁴¹⁰ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

⁴¹¹ SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů; SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 58.

⁴¹² SOkA Olomouc, fond Sbor dobrovolných hasičů Želechovice (nezpracovaný fond), kniha protokolů.

schopni aktivní služby. Všem těm, kteří ustáli onu odpovědnost, jež během války měli a neutekli před ní, bylo poděkováno a bylo jim vysloveno uznání za jejich zásluhy.

Živnosti

Obec je čistě zemědělského charakteru, proto zde nikdy neexistoval žádný větší podnik. Uchytila se zde jen menší řemesla v drtivé většině spojená se zemědělskou výrobou.

V 18. století jsou zde zaznamenáni menší řemeslníci, v první řadě kovář, dále obuvník a krejčí. Oba posledně zmiňovaní řemeslníci si přivydělávali i jako zedníci.⁴¹³

V 19. a 20. století je zde stále kovářství, obchod s dřevěnými hospodářskými nástroji, stolařství, bednářství a kolářství a jeden z místních si obstaral koncesi na šrotování obilí. Několik občanů Želechovic na konci 19. a první polovinu 20. století zprostředkovávalo obchod s jatečním zbožím. Jak je vidět, převažují živnosti spojené se zemědělstvím. Je trochu zarážející, že k množství zvířectva zde nebyl stálý veterinář. V období mezi druhou polovinou 19. století a první polovinou 20. století byl zdejší dobytek několikrát napaden různými nemocemi, ale obec zamítla postarat se o společného veterináře a každý hospodář se musel o svůj dobytek postarat sám a na své náklady.⁴¹⁴

V obci nechyběly ani hostince. První záznam o obecní hospodě pochází z roku 1708,⁴¹⁵ na počátku 20. století přibýly ještě dvě hospody. Hospodský byl mnohdy zároveň řezníkem a uzenářem.⁴¹⁶

Kromě výše jmenovaných řemesel zde byli i živnostníci zajišťující další potřeby místních obyvatel. Především obchod se smíšeným zbožím, nechyběl obuvník, svou činnost tu provozoval holič a kadeřník, ve 30. letech 20. století zde bylo i malířství a natěračství.⁴¹⁷

⁴¹³ SOKA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

⁴¹⁴ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 33, 34, 35.

⁴¹⁵ SOKA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 4; PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Unčovský a Rýmařovský okres*, Brno 1922, s. 246.

⁴¹⁶ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Obchodní a živnostenská komora Olomouc, inv. č. 602, kart. č. 145.

⁴¹⁷ Tamtéž.

Většinu živností provozovalo několik málo rodin, často byli živnostníky oba manželé a po nich to většinou přebraly děti, nebo jiní blízcí příbuzní.⁴¹⁸

Jiné to bylo v případě dobývání písku. V Oskavě a potom také na místech po vypuštěných rybnících se nacházelo značné množství písku. Nejeden občan měl písek přímo na svém pozemku, proto si obstaral koncesi na dobývání písku z vlastního pozemku. Písek byl využíván při různých stavbách, často se tím posléze snížily celkové náklady a místní na tom ještě vydělali.

⁴¹⁸ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Obchodní a živnostenská komora Olomouc, inv. č. 602, kart. č. 145.

Spolky

Kromě sboru dobrovolných hasičů v průběhu první poloviny 20. století vznikly i další spolky a organizace.

První vznikl v roce 1901 Odbor národní jednoty, z jehož podnětu byl v roce 1922 postaven na návsi pomník Svobody. Odhalování se konalo za přítomnosti olomouckého starosty, který u té příležitosti pronesl slavnostní projev.⁴¹⁹ Během druhé světové války musel být pomník pečlivě ukrýván, po válce se vrátil na své původní místo.⁴²⁰

Právě Odbor národní jednoty krátce po svém vzniku otevřel první veřejnou knihovnu v Želechovicích. Knihovna ve 20. letech přešla pod obecní správu a roční příspěvek na její provoz a nákup nových knih činil 200 korun ročně.⁴²¹

Další organizací bylo vodní družstvo, které v roce 1907 vzniklo kvůli odvodňování katastru (viz výše).

Již zmiňovaný byl rovněž Sokol, jež založila zdejší mládež v roce 1919. Kromě toho, že členové Sokola pořádali veřejná cvičení a později se přidaly i divadelní představení, zasloužili se členové jednoty o postavení pomníku obětem padlým v první světové válce. Peníze na stavbu pomníku šly z veřejné sbírky, k jeho slavnostnímu odhalení došlo v roce 1924. Pět let po vzniku Sokola vznikl v Želechovicích ještě jeden tělovýchovný spolek, Orel. V polovině 20. let si Sokol požádal o pronajmutí části obecních pozemků za účelem zřízení hřiště. Žádosti se vyhovělo, hřiště bylo umístěno na pozemku zvaném „ve šterku“ a cvičit zde mohli členové spolků Sokol i Orel.⁴²²

Důležitou součástí zdejšího života se stal Okresní osvětový sbor. Ihned po vydání prvního zákona o občanské výchově,⁴²³ byl na Uničovsku vytvořen osvětový sbor se sídlem nejprve v Troubelicích, pak v Uničově. Krátce nato se ve všech okolních obcích, jak čistě českých, tak i smíšených, vytvořily místní osvětové komise. Prvním předsedou organizace byl Josef Loutocký, ředitel školy v Troubelicích.⁴²⁴ Od roku 1921

⁴¹⁹ SOkA Olomouc, fond MNV Želechovice, obecní kronika, inv. č. 11, s. 38.

⁴²⁰ HAMPL, A.: *Okna historie dokořán-Želechovice*, Želechovice 2007, s. 29.

⁴²¹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 34, 35, 36, 37.

⁴²² SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 36.

⁴²³ Zákon ze dne 7. února 1919 č. 67/1919 Sb.

⁴²⁴ Dříve správce školy v Želechovicích.

byl jednatelem František Koloušek, správce školy v Želechovicích. Hlavní náplní osvětového výboru bylo konání přednášek, besed, divadelních a hudebních produkcí, či pořádání nejrůznějších oslav. Osvětové komise ustanovené v jednotlivých obcích pak měly za úkol všestranně pečovat o lidovou výchovu obyvatel, zajišťovat místnosti pro konání akcí, sestavovaly program a vedly přesnou statistiku své činnosti.⁴²⁵

Z dalších spolků už jen krátce jmenuji Hospodářský spolek pro okres uničovský. V roce 1928 měl 38 členů ze Želechovic, z toho František Koloušek byl ve funkci jednatele a Josef Vogt a Hynek Šolc byli členy výboru.⁴²⁶ Z hospodářských spolků nesmím vynechat ani Spolek pro chov koně teplokrevného.⁴²⁷

Všechny výše jmenované spolky byly během druhé světové války zrušeny, pouze hasičskému sboru a osvětové komisi bylo povoleno i nadále provádět svou činnost.

V okolních městech a obcích existovaly další spolky, které sice nebyly přímo v Želechovicích, ale obec na ně přispívala. Mezi ně patří Sirotčí spolek pro soudní okres uničovský. Reorganizací ministerstva sociálních věcí byly názvy sirotčích spolků změněny na název Okresní péče o mládež, byl to však ten samý spolek jako dříve.⁴²⁸ Této organizaci Želechovic každoročně přispívaly, částka nebyla vždy stejná, záleželo na finanční situaci obce v daném roce.⁴²⁹

Jako poslední bych uvedla Masarykovu ligu proti tuberkulóze. Ta vznikla v roce 1919 na popud českého Červeného kříže a měla bojovat proti tehdy velmi rozšířené tuberkulóze a zmírňovat dopady války na dětech. Sám Masaryk by příznivcem této dobročinné organizace, na kterou přispěl značným obnosem. První předsedkyní se pak stala sama Masarykova dcera Alice. Ani německá okupace neukončila fungování organizace, pouze z názvu muselo být odstraněno Masarykovo jméno.

⁴²⁵ *Uničovsko v minulosti a dnes*, Vyškov 1928, s. 121.

⁴²⁶ Tamtéž, s. 137.

⁴²⁷ Tamtéž.

⁴²⁸ Tamtéž, s. 152.

⁴²⁹ SOkA Olomouc, fond Archiv obce Želechovice, inv. č. 35, 36, 37.

Jak vidno, spolkový a kulturní život Želechovic byl značně bohatý. Ačkoliv si správce zdejší školy nejednou posteskl,⁴³⁰ že místní obyvatelé, především však ty starší generace, nejeví o nějakou spolkovou činnost zájem. Dnes se nám nezdá, že by tehdy byli pasivní. Naopak se nám jeví, že Želechovičtí se zapojovali do nejrůznějších organizací v okolí.

⁴³⁰ SOkA Olomouc, fond Obecná škola Želechovice, školní kronika, inv. č. 1.

Závěr

V první řadě se musím přiznat, že sepsat dějiny jakékoli obce je úkol velmi nesnadný. Kromě toho, že historik musí projít velké množství pramenů a případné literatury (s čímž se ovšem počítá dopředu), musí se hlavně rozhodnout, co všechno má do své práce zahrnout a co naopak raději vynechat. To co by se autorovi mohlo zdát jako důležité či zajímavé, nemusí nestranného čtenáře zaujmout. To co by rodák považoval za zajímavé a co by si rád přečetl, nemusí být pro další čtenáře relevantní.

Cílem této práce bylo napsat dějiny obce Želechovice do roku 1945. Ne u každého období se mi to podařilo tak, jak bych si přála. Například pro první polovinu 19. století máme málo pramenů, konkrétně z období napoleonských válek téměř žádné. Pro dobu o století později jich máme naopak přehršel. Na začátku svého bádání jsem se obávala, že pro určitá období nebudu schopná dohledat informace a vzniknou bílá místa. Toto se částečně stalo, ale domnívám se, že tato „okna“ nejsou takového rozsahu, aby narušila celkový obraz.

Kromě archeologických nálezů se v dějinách Želechovic nedočkáme žádných událostí ovlivňujících tzv. velké dějiny. Nenalezla jsem ani žádného významného rodáka, který by byl důležitý pro národní dějiny. Něco takového jsem vlastně ani neočekávala. Přesto tato práce smysl měla. Přispěla k poznávání regionálních dějin. Dle mého názoru by každý člověk měl znát historii svého domova a já jsem svou prací snad přispěla k poznání dějin Želechovic a života jeho obyvatel v minulých dobách.

Nechci a ani nemohu tvrdit, že jsem napsala všechno co se dalo. I historik se může splést. Mohla jsem něco opomenout, možná jsou k obci ještě někde uložené prameny, které jsem přehlédla. O malé vsi ležící na severní Moravě by se toho jistě dalo napsat ještě mnohem víc. Koneckonců jsem svou práci dovedla ke konci druhé světové válce a od té doby uběhlo už více než 65 let.

V budoucnu se jistě nějaký badatel ještě zaměří na tuto část kraje a já mohu jen doufat, že má práce pro něj bude prospěšnou a nápomocnou při jeho bádání.

Prameny a literatura

Prameny:

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Obchodní a živnostenská komora Olomouc

Velkostatek Šternberk

Metropolitní kapitula Olomouc

Státní okresní archiv Olomouc (SOkA Olomouc)

Archiv obce Želechovice

Místní národní výbor Želechovice

Obecná škola Želechovice

Okresní úřad Litovel

Okresní úřad Šternberk

Sbor dobrovolných hasičů Želechovice

Vodní družstvo Želechovice

Tištěné prameny

FRIEDRICH, G.: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, sv. I, Praha 1907.

Noviny

Národní politika:

Střílel na hosty, 3. června 1932, č. 153, roč. 50, s. 6 -

<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowIssue.do?it=0&id=879971>

Národní listy:

Rolník zabil svou ženu a postřelil syna, 22. listopadu 1933, č. 228, roč. 9, s. 1. -

<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowIssue.do?it=0&id=593325>

Literatura:

Naše selské archivy, Selský archiv, 1907, roč. 7, s. 18-22.

Tak krásný je Uničov, Uničov 2000.

Uničovsko v minulosti a dnes, Vyškov 1928.

BARTOŠ, J. a kol.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960 sv. III*, Ostrava 1972.

HAMPL, A.: *Okna historie dokořán-Želechovice*, Želechovice 2007.

HLEDÍKOVÁ, Z.; JANÁK, J.; DOBEŠ, J.: *Dějiny správy v českých zemích : od počátků státu po současnost*, Praha 2005.

HLUBEK, L.: *Pravěké a středověké osídlení katastru obce Želechovice*, In: Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2010, č. 300, s. 81-100.

HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 2004.

HOSÁK, L.: *Z minulosti olomouckého kraje*, Olomouc 1956.

HOSÁK, L – ŠRÁMEK, R.: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II*, M-Ž, Praha 1980.

HRUBÝ, F.: *Severní Morava v dějinách*, Brno 1947.

HRUBÝ, F.: *Z věžové báně Želechovské. Paměti z let 1700-1754*, Selský archiv, 1908, roč. 7, s. 44-55.

HRUBÝ, V.: *Tři studie k české diplomatice*, Brno 1936.

KAŇÁK, B.; KOUDELA, M.; MRACKÝ, J.: *Šternberk slovem a obrazem*, Litomyšl 1996.

KOUDELA, M.: *Archivy obcí okresu Šternberk, skupinový inventář, inventář obce Želechovice Š I-121*, Olomouc 1993.

LOUTOCKÝ, J.: *Ze starých pamětí obce Želechovic*, Litovelské noviny, 10. dubna 1901, s. 1-2; 24. května 1901, s. 1; 23. srpna 1901, s. 1-2.

MACHOŇ, J.: *Nalezená minulost*, Brno 1951.

PAPAJÍK, D.: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích*, Praha 2005.

PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Uničovský a Rýmařovský okres*, Brno 1922.

PLEINER, R.: *Slovanská soustava železářských pecí v Želechovicích u Uničova*, In: Archeologické rozhledy VI, 1954, s. 196-204.

- PLEINER, R; KOŘAN, J.; KUČERA, M.; VOZÁR, J.: *Dějiny hutnictví železa v Československu*, Praha 1984.
- SOUŠEK, T.: *Uničov v člancích historika a kronikáře Tomáše Souška*, Olomouc 2012.
- SPÁČIL, V. a kol.: *Pečeti a znaky měst, městeček a obcí olomouckého okresu*, Olomouc 1985.
- TRŇÁČKOVÁ, Z: *Lužické žárové hroby ze Želechovic (okres Olomouc)*, In: Sborník Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, oddíl B, Olomouc 1960, s. 185-207.
- TRŇÁČKOVÁ, Z: *Středověká štěrchatka z Olomouce a Želechovic*, In: Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV 4, 1971, s. 145-148.

Internetové zdroje:

- Registr komunálních symbolů*, online na <http://rekos.psp.cz/detail-symbolu/id/afb02b5e-e35b-4c18-836c-d32dc2756068> (cit. 2. dubna 2013).
- Z historie obce*, dostupné na www.obeczelechovice.cz/z-historie-obce/d-11401/p1=213 (cit. 18. prosince 2012)
- SOVKOVÁ, V.: *Chronologický přehled dějin města Šternberka*, dostupné na www.sternberk.eu/historie/chronologicky-prehled-dejin.html (cit. 22. dubna 2013)

Obrazová příloha:

- Obr. č. 1 SPÁČIL, V.: Pečeti a znaky měst, městeček a obcí olomouckého okresu, Olomouc 1985, s. 252.
- Obr. č. 2 http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Zelechovice_znak.jpeg
- Obr. č. 3 <http://www.edb.cz/firma-126443-obec-zelechovice/galerie>
- Obr. č. 4 http://www.obeczelechovice.cz/opraveny-pomnik-svobody/g-1007/id_obrazky=1023&typ_sady=1&p1=1460
- Obr. č. 5 <http://www.hrdobec.net/clanky/prednasky/2011/25.10.2011.html>
- Obr. č. 6 vlastnoruční nákres dle starých katastrálních map
- Obr. č. 7 <http://www.hrdobec.net/clanky/prednasky/2011/25.10.2011.html>
- Obr. č. 8 vlastnoruční nákres dle starých katastrálních map
- Obr. č. 9 http://www.mapy.cz/#d=muni_1066_1&x=17.145792&y=49.752098&z=15&t=s

Obrazová příloha

Obr. č. 1 pečeť Želechovic

Obr. č. 2 současný znak Želechovic

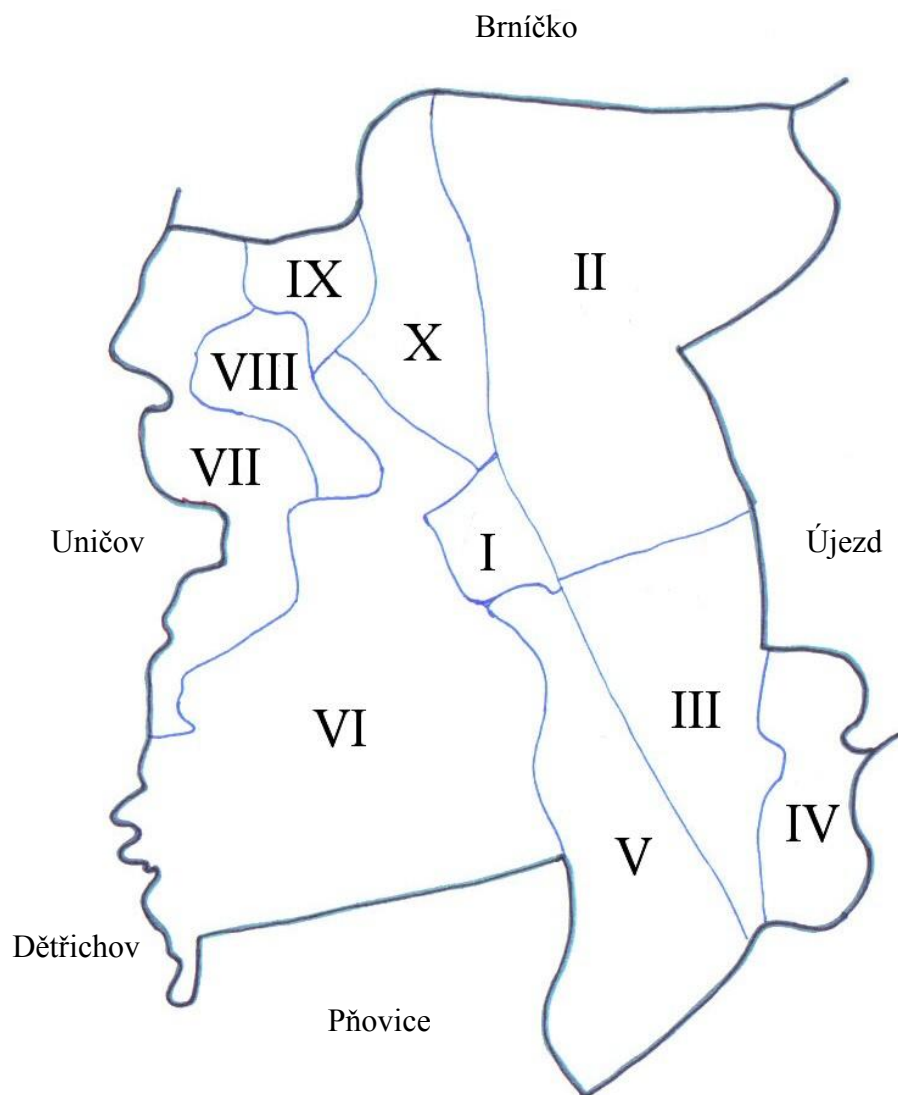
Obr. č. 3 kaple sv. Cyrila a Metoděje

Obr. č. 4 pomník Svobody

Obr. č. 5 pohled obce

Obr. č. 6 mapa katastru v roce 1873

I	Na Obecním
II	Mešnice
III	Hraničky
IV	V Lavičkách (Lavecký)
V	Na Výru
VI	Řitovské Pole (Řitovský)
VII	Podveské Pole (Podevské)
VIII	Na Zápovědy
IX	Louky (Na Loukách)
X	K Loukám

Obr. č. 7 vojenská mapa z roku 1764-1768

Obr. č. 8 vzhled Želechovic v roce 1901

Obr. č. 9 Želechovice v současnosti

Summary

My work is focus on the history of village Želechovice since its inception to the 1945. This work deals with political, social and religious history and also with daily routine in the village. First two chapters describe the prehistoric time and Middle Ages. Third chapter concerns with the early modern times. Other chapters cover history of the community since 1848 to the end of the Second World War. School, church concerns, fire brigade, crafts and associations form the other separate chapters in this work.

Anotace

Jméno a příjmení autora: Michaela Pěntáková

Univerzita: Univerzita Palackého v Olomouci

Katedra a fakulta: Katedra historie, Filozofická fakulta

Název magisterské diplomové práce: Dějiny obce Želechovice do roku 1945

Vedoucí magisterské diplomové práce: Doc. PhDr. David Papajík, Ph.D.

Počet znaků: 162 501

Počet titulů použité literatury a pramenů: 41

Klíčová slova: Želechovice, Uničovsko, dějiny obce, regionální dějiny

Charakteristika magisterské diplomové práce: Práce je příspěvkem k bádání v regionálních dějinách, konkrétně v regionu Uničovska. Snaží se postihnout vývoj obce Želechovice od počátku do roku 1945 ve všech oblastech jejího života.